

Nejedno místo Čech a Moravy je posvěceno kroky světců a myslitelů. Učenci, znalých Talmudu a kabaly v takové míře, že za našich časů si to jen málokdo umí představit. Dnes už nammnoze jen několik řádek, krátká zmínka v dějepisné knize jsou jediným pozemským svědkem někdejší slávy oněch výtěčných lidí. Druhdy jen větřající žulový kámen kdesi na opuštěném hřbitůvku venkovském nám svými napolo nečitelnými nápisy hebrejskými hlásá, že pod ním je „ukryt“ vynikající učenec, a těch několik slov v kameni vyrytých k nám mluví o životě, působení a utrpení.

Jsou však ještě v živé paměti někteří z těchto dávno odešlých. A ne-li u nás, tož aspoň kdesi na Východě, daleko od hranic zemí české, nedozněla dosud ozvěna slov jejich a jména některých českých a moravských měst – a nikoliv právě největších – jsou známa židovských dětem východní Evropy jediné jakožto působiště vynikajících rabínů zašlých staletí.

Takovým místem je Mikulov na Moravě. Nejedn učec proslavil tuto velkou kdysi židovskou obec. Vždyť i sám rabi Lev byl před svým příchodem do Prahy rabínem v Mikulově. Nás však zajímá především rabi Šmelke Lévi Horovici, jehož náhrobek a modlitebnu, jakož i jizbu, ve

kteřé hloubával v kabale, podnes v Míkulové ukazují s pietou a hrdostí přiležitostným návštěvníkům.

Mystická vlna chasidismu se nikdy nepřevalila na Západ, přes hranice slovanských zemí východní Evropy. Na území bývalých Uher, kde působil reb Moíše Tajtlbaum v Ihehu (Újhely) a reb Jicchek Ázik Toub v Kálově, rozšířil se chasidismus spíše jen formálně. Bratři Horovicové Pinches a Šmelke, potomci našeho pražského rabína Pinchasa, pronikli jedni ještě dále.

Budu vám o těchto svatých bratřích vyprávět, co jsem kdy slyšel a co jsem četl ve starých knihách hebrejských.

Mladší Pinches stal se vrchním rabínem ve Frankfortě nad řekou Mohanem. Starší Šmelke v našem Nyklšporku čili Míkulově. Jak k tomu došlo, je hodno zaznamenání.

V obou městech se uprázdnilly rabínské stolice současně a oba slavní bratři dostali nabídky obou obcí též současně.

„Jdi ty do Frankforta!“ radí Šmelke mladšímu Pinchesovi. „Ty jsi významnější než já a Frankfort je větší obec než Nyklšpork.“

„Ne, ne!“ říká Pinches. „Do Frankforta půjdeš ty! Jsi významnější a jsi také starší. Já půjdu do Nyklšporka. Je to pro mne beztak až příliš velká čest.“

Dlouho se oba bratři přeli, kdo půjde kam. Neboť každý si cenil druhá víc než sebe. Nakonec se dohodli, že budou putovat k svému učiteli, svatému rebe reb Bétovi do Meziríče, a podle jeho rozhodnutí že se zařídí. Vždyť tak jako tak chtěli k němu jít, aby jej požádali o vyloučení jistého nerozumního místa v tajemné knize Zóhar.

Když do Meziríče přišli, vznikl mezi nimi před samým prahem svěcova domu nový svár.

„Vstup nejdříve ty, poněvadž jsi významnější než já!“ říká Šmelke Pinchesovi.

„Ne!“ ohrázoval se Pinches. „Ty vstoupíš první. Ty jsi významnější.“

(172)

Jak se tak před domem prou, vystřelí najednou svatý rebe reb Bér oknem hlavu a volá:

„První ať vstoupí ten, jenž bude rabínem v Nyklšporku. Ten je tím významnějším.“

I pospíšil Šmelke a vkročil první. Nepokládal se za lepšího. Ale chtěl, aby se bratr stal rabínem ve větší obci, ve Frankfortě. Pinches nemohl odporovat. Kdyby byl vstoupil první, byl by se stal ve Frankfortě rabínem Šmelke. Vypádal by to však, jako by on, Pinches, se pokládal za lepšího. A s tou myšlenkou se spřátelit nemohl. Zkrátka, bylo rozhodnuto. Ve slavném Frankfortu se stal rabínem mladší Pinches, v malém Míkulově – a tím ovšem vrchním rabínem země moravské – starší Šmelke.

Svatý rebe reb Bér přijal tedy bratry už „usmířené“. Blahopřál jim k jejich nové důstojnosti a potom jim vyprávěl velmi krásný příběh o jednom knížeti, jenž se svými vládky vládně nesmírně třeš. Nato oba bratry propustil v míru a pokoji.

Vrátili se do hostince. Tu si teprve vzpomněli, že se přece chtěli svatého rebe reb Béra pozeptat na smysl onoho nerozumního místa v Zóharu. Mrzeli se, že zapomněli. Najednou se jim však vybavil příběh o knížeti, který jim světec povídal. Zamyslíli se nad tím, a hle, ono místo v Zóharu je jim rázem srozumitelné. Povídka o knížeti byla podobensví, které vše osvětlovalo.

Předtím přišli jednou do Meziríče, aby svatého rebe reb Béra poprosili o vysvětlení talmudského příkazu, podle něhož jsme povinni chválit Pána Boha za všechno zlé zrovna tak zcela srdce, jako jej chválíme za vše dobré.

Světec jim řekl:

„Jděte do učebny, vyhledejte tam mého žáka Žíše a toho se na to zeptejte! Žíše vám to poví nejlépe.“

Bratři Žíše vyhledali.

(173)

Božinku, jaký to byl chudák! Tělo, strašlivě vyhublé hladem a bídou, měl ověšeno hadry. To byly jeho šaty. Celým svým zjevem dokazoval, že jeho život je jen strádání a utrpení.

„Jak je možno, abychom Pána Boha chválili za všechno zlé právě tak, jako ho chválíme za vše dobré?“ tázali se ho bratři.

„To vám opravdu neumím vysvětlit,“ řekl chudák Žiše zamyšleně. „Abych vám totiž řekl pravdu, mně dosud nikdy nic *zlého* nepoškodilo...“

Na světě není zla. Všechno je ve skutečnosti dobré. Záleží *jen*, přijímáme-li svůj úděl s láskou, pokorou a odevzdáním, jako náš milý rebe reb Žiše.

Žiše také oba bratry přivedl na spásnou cestu chasidismu. Byli původně žáky největšího odpůrce chasidů, rabího Eliji „Gúena“ z Vilny, a chasidské zvyklosti byly jim zpočátku proti mysli. Nechápalí rebe reb Bérův způsob života. Svátý rebe reb Bér totiž úzkostlivě skrýval své skutky před zraky světa, takže se nezasvěceným jevil jako člověk na-prosto obyčejný. Z bludu vyvedl bratry Žiše. Jím poznali, že i andělé Páně mohou žít na této zemi co prostí lidé.

Bratři pronikli záhy do nejtajnějších hlubin chasidismu. Jejich vroucí zbožnost se přenesla potom i na ostatní žáky rebe reb Bérovy.

Tehdy pravil svatý rebe reb Bér:

„Až dosud byl můj dům plný svíců, ale ty svíce nebyly rozžaty. Nyní dopadly na ně dvě jiskřičky – a všechny svíce se rozsvítily.“

A rebe reb Šmelke pravil, když nakonec odjížděl z Meziríče:

„Zprvu jsem se mnoho poští. Chtěl jsem tím své tělo naučit, jak má snášet světlo duše. V Meziríči však, kde

(174)

jsem prožil tolik zážračných věcí, naučila se má duše snášenlivosti s temnem těla.“

Mikulovští chystali novému rabínovi slavné uvítání. Proslovy měli již nachystány. Svátý rebe reb Šmelke však žádal, aby ho nechali nejdít chvíli o samotě. Když se tak stalo, počal se sám vřítí proslovy, v nichž svoji účenost a zbožnost oslavoval. Mluvil povyšným hlasem, a pánové ve vedlejší místnosti všechno slyšeli.

„To máte tak,“ vysvětlil jim potom své počínání. „Až mě budete oslavovat, uslyším z vašich úst takovou chválu, že kdybych ji uvěřil, zpyšnit bych mohl, před čímž mě Bůh opatrui! Říkám si tedy nejdříve tu chválu sám. Tak nejlépe vidím, jak jsou všechny tyhle uvítací komedie směšné a nepravdivé.“

Rebe reb Šmelke byl sice v Mikulově přijat s velikým nadšením a s okázalostí, na různých ustáno tam však nikdy neměl. Mikulovští už přičítali k západnickému osvícenství a s mystickým snažením chasidského rabína z Východu se neuměli spřátelit. Dobrý poměr kalila zejména jedna podivná nástka rebe reb Šmelkova. Na rozdíl od ostatních rabínů nechtěl totiž mluvit ani jidiš, natož německy. Mluvil zpravidla jen čistou hebrejštinou a mikulovští vzdělanci řeči proroků tehdy už skoro nerozuměli. Do sporů musli někdylikrát zasáhnout svatý rebe reb Mélech liženský, jenž uměl každému mluvit do duše, i hříšníkovi nejhorsímu. Rebe reb Mélechovi se také skutečně vždycky podařilo rozpory v Mikulově, i když ne trvale urovnati, tož aspoň dočasně zmiřiti. Jednou si dobíralo několik mikulovských šviháků rebe reb Šmelka.

„Připustíte, pane rabine, že my máme před vámi polsky mi velkou přednost?“

„Jakoupak?“ divl se svatý rebe reb Šmelke.

(175)

„My jsme vždycky dokonale čisti a na našem oděvu nenajdete jedinké skvrny, kdežto z vašich krajanů, třebaž jsou i učenými rabíny, špína jen kape. A přece stojí v Talmudu, že učenec se dopouští smutného hříchu, trpěli na svém šatě skvrnu.“

„Máte pravdu!“ odpověděl pohotový rebe reb Šmelke. „To skutečně v Talmudu stojí. A stojí tam dokonce, že čistota je první ze stupňů, vedoucích k Duchu svatému. U nás, Židů polských, není nikdy nemožné dosáhnouti Ducha svatého. Z toho má čert strach, a dělá nám proto potíže už od počátku. Kouká, jak by nám zabránil dosáhnout těbas i jen toho nejnižšího, prvního stupně: čistoty. U vás není nebezpečí, že se vám kdy dostane daru ducha svatého. A tak vás může čert klidně nechat žít v tělesné čistotě a spolehout se na vás. Vi, že vám na svatosti ani za mák nezáleží. Buďte si tedy jen pěkně čisti!“

Při každém svém kroku jsme povinni v pomoc Boží doufat i důvěrou v Nejvyššího posilovati sebe i bližní. Kolikrát každodenně při těch našich trampotách řekneme „Pomoz Pán Bůh!“? To nelze ani spočítat. Ano, neustále jsme povinni doufat a své bližní utěšovati, ač víme, jakými hříšnými všichni jsme, a že si Boží pomoci nezasloužíme. Avšak milost Boží je nekonečná. To jen nevěrci nevědí. Jak jsou proto hodni politování? Jak smutný je asi jejich život! Ne, to už ani život není! Smrt je to. Smrt bez naděje, bez světla Vry. Bůh nás opatruj před životem tak bídým! V jedné věci jsme však i my povinni – pravi svatý reb Šamš z Ostropolji – v jedné věci jsme všichni povinni být naproti těm *nevěrci*! Ano, nevěrci, kteří na pomoc Boží nemyslejí. V jednom případě by bylo hříchem říci: „Pomoz Pán Bůh!“ Když k nám totiž přijde nějaký chudšas a prosí o almužnu. Tu jej nesmíme jen tak odbýt lichými slovy

(176)

utěchy a dovolávat se pro něj pomoci Boží. Nikoliv. V tomhle případě nesmíme říci nic, nýbrž musíme pěkně „ruku otevřít pro chudého bratra nebohného a dávat a dávat“, jakož psáno je rukou Mojišovou. V tom případě musíme tedy opravdu být „nevěrci“. Tu svatý reb Šamš z Ostropolji pravi: Buďte nevěrci!

Touhle zásadou se ovšem řídil i náš rebe reb Šmelke. A jak se jí řídil! Duchody rabínů mikulovských byly v oněch dobách značné. Avšak u svatého rebe reb Šmelka bylo peněz pořád pomálu. Každický žebřák, který u něho zaklepal, byl podarován tak štědře, že rebe reb Šmelkovi a jeho rodině neustávalo už takřka ani zbla. Všechny peníze, které během dne dostal, rozdál ještě před západem slunce chudým. Při východu hvězd nesměla být v jeho domě ani vindra. Svatý Baal-Šem mu byl zářným příkladem v tomto počínání. A když náhodou nebylo po ruce peněz, rozdával svatý rebe reb Šmelke třebaž i bytové zařízení. Cokoli se vůbec dít mohlo.

Jednomu žebřákovi daroval drahocenný prsten.

„Co jsi to zase udělal?“ zahorčovala paní Šajndl-Bine, starostlivá manželka rebe reb Šmelkova. „Vždyť tenhle prsten stal čtyři sta rýnských!“

Byla arci též paní Šajndl-Bine svěrice nesmírná. Kež nás chrání Světlo jejich zásluh! Dobročinná a milosrdná. S chudými by byla rozdělila své srdce převzácné. Ale čtyři sta rýnských je čtyři sta rýnských. Ty se jen tak nevyhodi.

Svatý rebe reb Šmelke se na okamžik zarazil. K radosti manželčině rozkázal, aby ihned přivedli žebřáka zpět.

„Poslechni,“ řekl mu, „právě se dovídám, že ten prsten má cenu čtyř set rýnských. Tak pozor, až jej budeš prodávat, ať tě nikdo nenapál!“

Rebe reb Šmelke měl ještě jednu podivnůstku. Byl z jedné stránky jako ten Comte de Lautréamont. Skoro nikdy

(177)

nespál. Stále jen studoval a rozjímal. A když se přece tu a tam rozhodl, že si na chvíli odpočine, neulehal na lůžko, nýbrž spal sedě, aby neztrácel mnoho času.

Také rebe reb Pinches chtěl bratra napodobit a nespát. Ale nedařilo se mu. Rebe reb Šmelke to bratrovi jak náleží vysvětlil: „To je tím, že moje duše pochází ze světa věčného šabesu, kdežto tvoje ze světa věčného novoluní.“

A Marjem, jejich sestra, vyprávěla o rebe reb Šmelkovi toto:

„Jedné noci, po několikadenním bdění, podepřel si hlavu a usnul. Když se za chvíli probudil, viděl, že mu zhasla svíčka. Polekán, že bude nucen studium na chvíli přerušit, vystoupil, ještě rozespavý, z podkrovní světničky na střechu domu se zhaslou svíčkou v ruce. A hle, na pokraji střechy podává mu neznámá ruka oheň. Rebe reb Šmelke si rozsvítl, a nestaraje se o dárce ohně a o ostatní mimořádné okolnosti, vrátil se ke své knize.“

Po chvíli ho však napadlo, že tu není všechno v pořádku. Kdo byl ten, jenž mu oheň podal? Ze země až na střechu nikdo dosáhnout nemůže a žebříku tam nebylo.

I modlil se svatý rebe reb Šmelke k Bohu. A tu mu bylo oznámeno, že Nebesa pociťovala přerušení jeho studia jako velikou ztrátu. I vyslala proroka Eliáše, aby mu oheň přinesl. Když svatý rebe reb Šmelke tohle uslyšel, zaplakal. Mnoho dní se potom postil, protože zavini, že pro něj, nehodného, se musil prorok tolik obtěžovat.“

Avšak i zdravý spánek je dar Boží. To byl nucen rebe reb Šmelke jednou uznat. Do Mikulova zavítal svatý rebe reb Mélech z Liženska. Sám mistrovi usnul, urovnal pékné podušky a prosil jej, aby se aspoň jednou, jak náleží, vyspal. Rebe reb Šmelke nemohl tak váženému příteli odmítnout. Spal celou noc, a když se ráno probudil, byl čilý a svěží jako nikdy předtím.

(178)

A což když se potom po obvyklé koupeli počal v modlitebně modlit? Ještě nikdy neslyšela stará synagoga mikulovská tak krásné modlitby.

Po skončení bohoslužeb řekl:

„Teď vím, že Bohu lze sloužit i spánkem.“

Nikdo nepronikne tajemstvím myšlenek svatých cadlíků v hodině, kdy stojí v modlitebně před tváří Nejvyššího.

O svatém rebe reb Šmelkovi píše očitý svědek, rebe Mojše Tajlboun, doslovně toto:

„O svátcích stál na modlitbách před oltářem a myslil na nejvznešenější tajemství. Měl při tom dlouhé, neustále nové a nové melodie podivuhodné krásy, jakých lidské ucho nikdy neslyšelo a slyšet nebude. Bylo zřejmé, že si nebyl vědom svého zpěvu. Jeho duch dlel ve výšinách, kdežto hlas vyluzoval ze rtů ony záračné zpěvy, sladké všem posluchačům.“

Cisář pán chystal jakési nařízení, které, kdyby bylo vešlo v platnost, bylo by přivodilo konec svatě obce mikulovské. I vydal se svatý rebe reb Šmelke do Vídně, u císaře orodovat. Provázeli ho toliko jeden žák, Mojše Jehíde Lejb, pozdější rabi v Sasově.

Bylo to na jaře. Na Dunaji právě rozpukaly ledy a ani jediný přivozník nechtěl se odvážit přes rozvodněnou řeku. Neohrožený rebe reb Šmelke si však nedal svůj záměr rozmluvit. Šlo o bytí, či nebytí celé obce. Kdo by tu váhal nasadit živoť? Chtěli se tedy sami přes řeku přeplovit. Ale nikdo jim nechtěl půjčit loďku. Byl tam však jakýsi pekař s díží. Pověděl: „Já vám půjčím tu díž, můžete se v ní pustit na Dunaj, chcete-li.“ To řekl jen tak, aby je poškádlil. Jenže svatý rebe reb Šmelke se poškádlit nedal. Pověděl: „Tak tedy dobře!“ Dal díž na vodu a s rebe Mojšem Lejbem si stoupl do té díže. To se rozumí, že si v ní

(179)

nesedli. Na to není v díži místa. Plavili se stoje. Svatý rebe
reb Šmelke zanotoval omu starou píseň, kterou pěl Mojžiš
s Izraelity, když táhli z Egypta Rudým mořem a kterou
s námi zase bude pět, až přijde zmrtvýchvstání. Reb Mojše
Lejb ze Sasova učili přizpukoval.

*Bohu já zpívám, jenž se uzeplal,
jezdce i koně srazil do moře.*

Bůh – toť píseň a vzdor.

Ejhle, to Bůh je mých otců, Jeho uctívám...

A sotvaže se nad vlnami Dunaje vznesla první slova té
svaté písně, hle, díže se od břehu odpoutává a kry ledové,
jako by dojaty čarovným zpěvem, se jí uctivě vyhýbají.

*Dechnutím svého chřbít kupí se vody, ó Bože,
přibojí strní jako hrady, přiválí tuhnou v moře útrokách.*

Pluje milá díže s našimi svěci, pluje mezi ledy, a jak se
blíží druhé straně, tak tam rostou řady senzacechtivých
viděňáků, kteří přihlížejí z břehu neobvyklému divadlu,
statečně povykujíce. Než my si jich ani trochu nevšímáme,
uličníku.

*Kéz pohltí je propasti mořské,
kéž zapadnou jak ten kámen v hlubinách!
Hrdost svou zničí všechny nepřátele,
dej vyšlehnouti svému hněvu, necht stráví je jako slámu!*

Těž císař, vrnušen jsa křikem, slezl z trůnu a pozoruje
tu zvláštní podívanou oknem paláce i s ministry svými.

*Ó, kéž zachováti je dás a hrůza,
než na druhý břeh přejde tvůj lid, Bože,*

(180)

*lid, jenž náleží jen tobě!
Necht Hospodinu vládně na věky a á-á-ž ...*

Zpěv dozněl. Dížka šťastně přistála, a hle, císař pán už
vítá naše plavce. Svatá obec mikulovská je zachráněna!
Tenhle císař byl podivný člověk. Však jsme již o něm
slyšeli. Jmenoval se Josef a náhodou právě tehda císařoval
za svou matku, paní Marii Terezií.

Svatý reb Chájim ze Sanzu (Nový Sandec) vypravoval,
jak svatý rebe reb Šmelke získal kdysi mrtvého. Přítomní
talmudisté vrtěli nad tím vypravováním hlavami.

Svatý reb Chájim se rozhorlil:

„Kdyby mi někdo řekl, že svatý rebe reb Šmelke z Ny-
klšporka, kráčeje hřbitovem, několik set let starým, vzkrí-
sil třeba sto tam odpočívajících nebožtůků, věřil bych tomu
a hlavou bych nevtřel.“

A lublinský Jasnovidce pravil:

„Osmnáct let jsem se v Nyklšporku učil a nepamatuji se
ani na jediný okamžik, v němž svatý rebe reb Šmelke
nebyl v myšlenkách vhroužen v Boha.“

Svatý rebe reb Šmelke odešel ze světa dne druhého v mě-
sici járu roku 5538 (1778). Byla v něm vtělena duše proro-
ka Samuela.

Nástupcem jeho v Mikulově byl jeho žák reb *Mordechaj
Benét*, který je autorem několika pojednání talmudických.
Nejznámějším z nich je výklad ke spisu jeho středověkého
jmenovce *Mordechaje*. Reb Mordeche Benét byl zářačným
mužem netoliko v životě, ale i po smrti. Několikrát lehla
svatá obec mikulovská popelem, avšak jeden dům zůstal
vždy nedotčen a plameny se mu vyhýbaly.

Ten dům patřil za oněch časů jednemu hodnému křes-
ťanovi, jemuž svatý reb Mordeche Benét udělil za jakousi

(181)

laskavost své požehnaní. A to jeho požehnaní přeckalo velký a uchránilo onen dům před hrůzami požárů. Kéz chrání též nás i ty naše milé střechy nám nad hlavami ode všeho zlého (jezť ať raději ani nepřijde!), abychom se dožili v míru mesašova přísti již brzy a za našich dnů se všemi větrnými Izraele, AMEN!

Rebe reb Šmelke mnoho nepsal. Toliko jeho výklady k Pět kniham Mojžišovým se nám dochovaly. Zaznamenal je jeho žák, svatý reb Jisrl z Kožnice svým úsečným slohem a nazval je Divre Šemuel (Slova Samuelova).

Zato byl jeho frankfortský bratr Pinches výtěčným literátem. Napsal celkem sedm spisů. Jeho Halfaa je z nich nejslavnější. Rebe reb Pinches v stáří oslepl zákalem. Jen jedno oko si dal operovat. Pravil, že dívat se na tento svět je zbytečné a k službě Pánu Bohu že postačí mu oko jedno.

Zemřel v roce 5562 (1802) – necht nás chrání Světo jeho zásluh!

Málem bych však byl zapomněl na něco velmi důležitěho. Svatý rebe reb Šmelke znal i budoucnost.

Žil tehda v svatě obci mikulovské jeden člověk, zámožný kdysi, jenž však veškerého jmění svého pozbyl. A tenhle člověk pořád jen škemral, aby mu svatý rebe reb Šmelke jakési ověření sepsal, z něhož by patrně bylo, že není on žebrák leciaký, nýbrž občan vážený. Vyzbrojen pak psaním tím na cestu světem vydal se hodlal, věda, že souvěrec nižádný, popatře v písmo tak posvátné, od prahu svého neodežene ho, neobého. Rebe reb Šmelke však dokumentu takového vydati jemu nechtěl, říkáje, že raději sám, co živ, podporovati jej bude, než aby vykonal dílo, které by dost možná mnoho zla naplodilo. Ten člověk tedy vída, že po dobrém nepořídí už asi ničeho u svatého rebe reb Šmelka mikulov-

ského, bez povážení k podniku se odhodlal, jenž zajisté hoden pochvaly není. K vrchnosti se obrátil s poníženou prosbou, aby svěce nejmiloslivnější přiměla vyhověti té žádosti jeho. A kníže pán, kterýžto člověka onoho ještě za lepsičlu času byl znával, bez pomýšlení vyslyšel ho též nyní. A tak, ač nerad velmi, byl svatý rebe reb Šmelke přece jen nucen vyplnit to nerozvážné jeho přání, načež ten člověk sebral to psaní a na vandr se vydal bez váhání. A vskutku, štěstí mu přálo. Za rokú málo – takových peněz v světě vyžebrel, že až on do té své moravské vlasti se navráti, boháčem největším věru že budou její Mikulovští zvaťi.

Až tu dne jednoho na cestě s jakýmsi tovaryšem se setkal. (Toho počestného cechu žebráckého.) Ten pak, spatřiv to písmo rebe reb Šmelka svatého, nejnak, než že mu je náš krajanek vydati musí, začez pak on svůj mššec, plný, jak se sluš, na památku že jemu dává. A jak se už stává – náš roztomilý Mikulovský té tovaryšské žádosti vyhověl, jaksi z kolegiálnosti. (V té době ovšem svatý rebe reb Šmelke mikulovský nebyl již mezi živými; to nutno takéž uvést do známosti.) A poté se ti dva rozešli s počtou a zase šli dál každý svou cestou.

Jenže ten milý tovaryš daleko nedošel. Velmi se chudák roznemohl a nižádný dryák mu nepomohl, neb třetio dne zemřel a lidé milosrdni jej pochovali. Když však do rubáše jej už oblékali, tu našli u něho, neobého, to písmo rebe reb Šmelka svatého. I nemeškali a milé písmo bez okolku do Mikulova poslali. Aby tam zvěděl, že tu pochovali jejich občana váženého. (Tak se totiž domnívali.) A když poté v Mikulově to psaní dostali, nejnak než že ten jejich dobrý občan vpravdě zemřel, takéž sobě mysleli. Zatím však náš milý krajan nevěda, co se stalo, zdráv bloudil dále světem, neb doufal, že

ještě prospěje žebrotem svým dětem i bez toho psaní. Ale manné namáhání, nikdo mu teď nic nedal, až se chudák ze všeho, co dítv vyžebrel, vydal a teď se vrací k domovu po sedmi hladových letech bez šmejcaru,^{1/} jako když vyšel.

Nyní však poslyšme, co se tam zatím stalo. Když tehda ta klamná zvěst o té jeho smrti do Mikulova dospěla, tu jeho věrná manželka velmi zatruchlila, neb že ovdověla, si myslila. Pročež tedy nemeškala a potrubě se honem vdała, jakož i svému druhému choti – aniž s tím prvním rozloučena byla – tré pacholátek povila. Takové tři *memzerim!* Jak hrozné, to vám povím. Tací parchantci, zcela bez své viny, k životu krutému jsou navždy odsouzeni. Nikdy nevejde, kdo je *manzer*, do stavu manželského; buď klet a pobučen až do skonu svého! Tak di náš Zákon božský a takhle spartánsky chráníme svůj čistý plamen krbu rodinného.

Zkrátka, abych už skončil to smutné povídání. Když se ten náš milý poutník zas domů navrátil a ty caparty zatracené zčistajasna spatil – žalosti mu puklo srdce a zemřel v tom okamžení, a to všechno přivodilo, jen to osudné psaní, a to všechno viděl svatý rebe reb Šmelke v duchu svém svatém už sedm let napřed. Neb z které jiné příčiny by se byl tehda tolik zdráhal sepsati onomu chudákovi své poručení? – Svatý rebe reb Šmelke! – Kež jeho zásluhy chrání nás i naše potomky ode všeho zlého až na věky, AMEN!

Také jsem tuhle slyšel, že prý jacisi umělci – z těch dnešních, jejichž knížek se my chasidé nedotýkáme – tuto historii všelijak rozpiplali a romány z ní nadělali.

^{1/} Naši zbožní dědové a báby židovští v Čechách a na Moravě neradi vyslovovali slovo krejcar, poněvadž je odvozeno od německého Kreuz (kříž), říkávali tedy namísto toho *šmejcar*.

Nikomu však nepověděli, kde ji byli zvěděli: – *V té naší chasidské řídě!* (– To asi zapomněli)

Z MOUDROSTI SVATÉHO REBE REB ŠMELKA

Svatý rebe Avrum Chajim ze Zločova, autor knihy *Orah lachajim* (Cesta k životu), se kdysi otázal svatého rebe reb Šmelka, jak je nám možno mluvit svatého bližního jako sebe samého i tehdy, když nám ten „bližní“ – ubližuje.

„Odpověď na tuto otázku je dána posledními slovy tohoto Božho přikázání: ...*sebe samého*“, řekl mu svatý rebe reb Šmelke. „Všechny duše tvoří dohromady jeden nedílný celek. Jedno těleso duchovního principu lásky a moudrosti, nazývané kabalou Duše Adamova, a každá lidská duše je toliko článkem, jedním z duchovních údů nebo ústrojí tohoto duchovního celku. Udeřili-li se vlastní rukou nebo kopneš-li se vlastní nohou – zda budeš proto svou ruku nebo nohu trestati? A dopustiš-li se pošetilosti vlastní hlavou – byl bys blázen, kdybys sám sebe za to políčkoval. Když ti tedy někdo ublíží, uvědom si spojitost všech duší a že ty i ten tvůj bližní jste vlastně součástí jedineho nad-osobního já, stejně tak jako jsou tvá ruka, noha nebo hlava součástí jednoho těla. Uvědomiš-li si to – jak by ses ještě potom mohl hněvat na *sebe samého*?“

A jak možno mluvit i ty, kdož se prohřešují proti Bohu?

„Všechny duše jsou jiskrami božství. Jestliže některá jiskra Boha nekonečného se propadla do bahna a kalu – zdali nám ji nebude líto? Zdalipak ji nebudeme nápomocni, aby se opět odpoutala a celým svým leskem zazářila? Vždyť přece je součástí samého Boha!“

„Ke klisně vozu faraonova přirovnávám tě, milá má.“ –
Tímto podobenstvím promlouvá v Šalamounově Písmi Písmi
božský Ženich k své Nevěstě, svatě Obci izraelské. Jeho
slova mají však význam zjevný v našem pokolení. Zpra-
vidla totiž vidáme, že živá bytost táhne za sebou věc neži-
vou, nikoli však, že by naopak věc neživá táhla za sebou
nějakou bytost živou. Přihodilo se to, když Izraelité kráčeli
Rudým mořem. Tam vozy – tedy věci neživé – strhly za
sebou do moře faraonovy koně i s jezdci, tedy živé bytosti.
– To ovšem nebylo přirozené. Přirozené je, aby živé táhlo
za sebou neživé, jak tomu bývalo dřív. Dřív bylo lidem
povzneseň ducha přednější než hmotné blaho. Dřív tedy
táhl Duch, to jest život, hmotu za sebou. Věci duchovní
předcházely věci hmotné. V našem pokolení je tomu však
naopak. Dnes jsou lidem hmotné požilky přednější než
potřeby duše. Tak tedy táhne mrtvá hmota živé za sebou.
Jako tenkrát, když vozy faraonovy strhly za sebou klisny
i jezdce do propasti mořských...

A teď něco pro Kierkegarda:

Těžké zkoušky Abrahamovy nebylo v tom, že uposlech-
nuv rozkazu Hospodínova byl hotov z lásky k Bohu oběto-
vat syna svého jediného, ale v tom, jak se zachoval, když
mu Bůh nařídil, aby spoutaného již syna zase osvobodil
a nechal naživu. Tedy v tom, že Bůh oběť, krátce předtím
požadovanou, vzápětí zase odmítá. Kdyby se byl Abraham
radoval, protože jeho milovaný syn byl zachován životu,
anebo: kdyby byl truchlil, že mu nebylo přáno svou lás-
ku k Bohu prokázat skutečným vykonáním oné oběti –
v obou případech by nebyl v zkoušce obstál.

Abraham se však radoval – jak možno bedlivým studiem

(186)

Pisma zjišit – že nyní, když mu Bůh nařizuje, aby syna
ušetřil, je mu přáno vykonáním i tohoto nového rozkazu
božského přinést Bohu ještě větší oběť, než jakou by bylo
bývalo obětování Izáka. Byli totiž ochotni syna Bohu
obětovati, dokázal tím, že mu je příkaz tohoto obětování
něčím ještě vyšším než láska k dítěti. Nyní však, na druhý
rozkaz Boží, nevykonává tohoto obětování, zřítka se ho, čili
obětuje i toto obětování, jež mu předtím bylo tak drahé,
neboť jediné jím mohl prokázat svou neskonanou lásku
k Svořiteli. Ale i z této nové oběti, která je právě v tom, že
se oběti zřítka, se Abraham raduje. A to je vrchol jeho
zkoušky.

A pro Einsteina:

Každé těleso skryvá v sobě cosi, co je pravým opakem
jeho zjevných vlastností. Neboť živý, z nichž se skládají
všechny věci, jsou silly navzájem se potírající; přesto však
řizemim Svořitelovým stávají pospolu v jednotě tím, že
každý ten živel se v podstatě ruší potud, pokud je v pomě-
ru k Nekonečnu. V něm, v Nekonečnu, mizí, přechází
v Nic. Tak je toto Nic příčinou jednoty jinak vzájemně se
potírajících živelů. (A v toto Nic se noří prorok pro zázrak.)

*Vy však, kdož žít chcete, do té druhé Brány
se mnou vejďte, neb tam se dočtete*

– kterak ten Moje Tajitboun do Lublina putuje, svatý
Jasnovidec pak mu v srdci čte a pochyby rozpyluje. – Jak
ho ten klíček při modlitbě sužuje aneb Jak svatý Jasnovi-
dec jeho ducha sleduje a potom mu hubuje. – Načež násle-
duje, jak se svatý Jismach Moje o chudé zasazuje, vlastní

(187)

tvář pak násilníkům nastavuje a tak prorocí Jeremiašovo naplňuje. – Jak své mrtvé pohřbíváme a kterak o jejich blaho dbáme. – Načež svatý Jismach Mojše do Liženska posílá žáky aneb že každá dušička má ráda milodárky. – A jak toužebně svatý Jismach Mojše neustále očekával mesiáš. – Jakož i že v nebi měli s ním potíže a jak tam až do dneška nebešťanům káže. – Načež následuje, jak se svatý Ojhav Jisruel desetkrát vtěluje, aj, v Jeruzalémě veleknězem je. – Co lublinští chasidi v Kálevě viděli a co od svatého Jasnovidce slyšeli. – Proč že svatý Kálevský se do papíru odíval a k čemu ten bíč nosíval. – A že se tatársky modlíval. – A jak ten pasáček tu písničku zpíval.

Brána sedmá

*Tři vysoké tamaršky na té širé pláni
zvedaj' vršíčky až k nebeské báni.*

Učitele naši a naši páni
SVATÝ JISMACH MOJŠE Z IHELU

a

SVATÝ OJHAV JISRUEL APTSKÝ

kéž nás jejich zásluhy opatrní a chrání

jakož i

SVATÝ KÁLEVSKÝ

nejdražší je vždy ten poslední

Učencům říkáme *ešle ravveve*, to znamená: tamaršky mohou. Tak pevně koření v moudrosti a Víře a ve svatých skutcích! Jako tamaršky v té zemi palestinské.

Jenže svatý Jismach Mojše nebyl tamaršek! Byl sladký datlovník. Jmenoval se totiž vlastně Mojše Tajtlboum a tajtlboum právě znamená česky: *datlovník*. Mluvíme-li však o slavném autorovi, nejmenujeme ho zpravidla jeho vlastním jménem, nýbrž jménem jeho nejvýznamnějšího spisu, popřípadě jménem jeho vzdělejšího působitiště. Rabi Mojše Tajtlboum z Ihehu (Ujhely) napsal knihu, kterou nazval Jismach Mojše (Nechť se raduje Mojžiš). Neríkáme tedy: reb Mojše Tajtlboum učinil to či ono, reb Mojše Tajtlboum pravil tak či onak, nýbrž říkáme: *svatý Jismach Mojše* tak učinil, svatý Jismach Mojše to řekl. Autor a jeho kniha je totéž a jedno. Jméno díla nebo působitiště nahrazuje jméno světcovo. Přemýšlejte o tom a uznáte, že tomu je tak.

Svatý Jismach Mojše byl veliký učenec už v mládí. Nespokojil se však s pouhou učností. Znal pravdu slov Talmudu, že „ten, jemuž jde toliko o učnost a o nic víc, je jako bez Boha“. I hledal tedy svatý Jismach Mojše cestu k Pánu Bohu.

Chasidismus se mu líbil velice. Jen jedno nechtěl: Jak mohou být chasidé neustále tak lehkovážně veselí? Stojí

přece v Talmudu, že se nikdo nesmí přitís veseliti v tomto světě, že nikdy se nesmí naplnit smíchem ústa naše, pokud nebude znovu vystavěn Chrám na hoře síonské.

I rozhodl se svatý Jismach Mojše, že bude putovat do Lublina, to jest k lublinskému Jasnovidci. A takto se modlil svatý Jismach Mojše v srdci svém, než se byl na cestu vydal:

„Pane světel Ty znáš nejtajnější myšlenky lidské a víš, že se snažím, abych ti sloužil celým srdcem a celou duší. Víš také, že trpím, když mysl má je stíněna pochybami. A přece učenci naši, blahé paměti, pravi v Talmudu: „To- mu, jenž přichází, aby se očistil, bývá pomůženo.“ Nestojí ovšem v Talmudu „tomu *Bůh* pomáhá“, nýbrž „tomu bývá pomůženo“. To znamená, že neotliko, Pane Bože, ty samojediný pomáháš člověku, aby se očistil, nýbrž že mu pomáháš prostřednictvím svých světců, učitelů našich. Dej tedy, ó Pane, aby mi svatý Lublinský k poznání Pravdy pomohl, tak aby veškeré mé pochybnosti byly již navždy rozplynuty!“

Tak se tedy modlil svatý Jismach Mojše v srdci svém, než se vydal na cestu do Lublina.

Když tam dorazil, zahleděl se mu svatý Lublinský do očí a pravi:

„Proč jste tak smuten? – Pravda, máme se neustále rmoutit pro zničení Jeruzaléma a pro spálení Chrámu, pravdivá je však také věta, kterou vyslovil jeden mudrtec: „Radost budíž na tvé tváři – žal v srdci tvém!“ – Krásným podobenstvím to znázornil“ – pokračoval svatý Jasnovidec – „můj svatý učitel rebe reb Šmelke z Nyklšporka: – „Byl jednou jeden král, který byl zbaven trůnu a vyhnan z říše své. Dlouho bloudil světem, nemáje, kam by hlavu složil. Ten nešťastný král měl však jednoho přítele z mládí. K tomu se vposled uchýlil. Byl to chudás. Královského psance

(192)

však s radostí přijal a ubytoval v své chudobné chýši. Snažil se, chuďas, aby příteli poskytl, co jen mohl, a osladil jeho hořky úděl. V duchu přitom želel osudu nešťastného krále, navenek se však vesele tvářil a přítele všemožně obveseloval. A ten lidmi zapuzený král – to je Král všech králů, dobrotivý Bůh, pochválen budíži! My jsme jeho starými přáteli. Zevně se radujeme neustále, neboť chceme, aby též on se s námi veselil. Uvnitř nám však krvácí srdce tajným zármutkem nad Vyhnanstvím Božím.“

Snad nejdánám správně,“ pokračoval svatý Jasnovidec, „že před vámi odhaluji nehlubší tajemství smutku duše. Avšak Talmud pravi: „Tomu, jenž přichází, aby se očistil, bývá pomůženo.“ To znamená, že nejen Bůh sám mu pomáhá, nýbrž že též my, učitelé, máme být Bohu nápomocni v očistě lidské duše.“

Tak do posledního záhybu přesné znal lublinský Jasnovidec myšlenky každého člověka a tak účinně rozptyloval veškeré pochyby.

Jindy přišel svatý Jismach Mojše do Lublina na sobotu. Modlil se spolu s Jasnovidcem a s chasidy v modlitebně. Když dospěli až k modlitbě „Duše všeho živého žehná jménu tvému, ó Pane...“, k modlitbě, kterou se máme modlit zvlášť zbožně, neboť při ní vyměňujeme svou noční šabesovou duši za denní, tu napadlo najednou svatému Jismach Mojšemu, že zapomněl v svém hostinském pokojku klíček u skříně, kde měl uschovány peníze. Peníze, které cestou vyžebíral pro chudé chasidy. Což jestli někdo, vida klíč v dírci, skřín otevře a peníze odcizí?

Nadarmono si v duchu opakoval, že přece snad v Lublině nebude zlosyna, jenž by kradl i o svatém šabesu. Neustále viděl před sebou klíč, třící v dírci skříně, a nemohl myslit na modlitbu.

Nakonec si uvědomil, že tyto myšlenky jsou nástrahou

(193)

ďábla, že ďábel chce ho takto odvrátit od pobožnosti. I vzhopčil se svatý Jismach Moje a jal se modlit vroucně. Na klíč už nepamyslí.

Bylo po bohosluzbách. Chasidé zasedli se svatým Lublinským k tabuli. Tu se Jasnovidce najednou obrátí k svatému Jismach Mojšemu a povídá:

„Co je to s vámi, reb Moje? Až k modlitbě Duše všeho živého jsem viděl vašeho ducha, jak jde s námi v pobožnosti. Pak se mi však ztratil a nespátíli jsem ho, až teprve při chvále Stvořitele Světa a Tmy. Cožpak smí člověk takhle se dát splést – zapomene-li klíč...?“ –

Když ještě žebraval svatý Jismach Moje o milodary pro chudé, uviděl v jedné krčmě několik mužů, hrajících v karty. Byla to sebraná cháska! Koňští handlíři a jarmarečníci, nevzdělanci a hrubci a všelijací příbrankové. Avšak ani taci lidé nesmějí nám být lhostejní. I je jsme povinni milovati, a ne jimi opovrhovati. Můžeme-li tedy způsobit, aby si získali zásluhu tak velikou, jako je uctlení almužny, nesmíme si dát uří přiležitost. Svatý Jismach Moje k nim přistoupil a požádal je o milodar. Hráči, jsouce rozezljeni, že se někdo opovažuje rušit je ve hře, skočili na svatého Jismach Moje a místo milodary zasypali ho políčky. Svatý Jismach Moje trpělivě vyčkal, až si na něm vztek vylihl, a potom pravil:

„Tohleto bylo pro mne. Co však teď dáte těm chudým?“ Slova světce zněla tak pokorně, tak prosně a zároveň tak mocně, že hrubce odzbrojila. Sáhli do kapes a penězi věru neskrbli. Jejich zásluha byla nesmírná, neboť svatý Jismach Moje jim ponížení i bolest odpustil a ještě jim za vše poželhal.

Tak naplnil slova proroka Jeremiáše (Pláč 3,30): „Bijcimu nechť nastává svou tvář, do sytosti nechť přikloří snáš!“

(194)

„Mrtvé pohřbívati“ je jeden z desíti skutků, jimiž získáváme blaho věčné i ve zdejší a s jejichž konáním také nikdy neotálíme. – Vyjma soboty a svátky pohřbíváme své mrtvé ihned, jakmile naposled vydechli. Rozhodně ještě před západem slunce. Na křesťanský zákon, podle něhož se má čekat s pohřbem tři dny, nedbáme u nás na Východě ani dost málo. Pravda, vypravuje se i v Talmudu, jak jednou pohřbili mladého muže do skalního hrobu a jak strážcové, kteří u sluje podle tehdejšího zvyku každého pohřbeného tři dny hlídávali, z hrobu mladíkova klepání uslyševše, kamen odvalili a obživlého osvobodili. Ten mladík žil potom ještě dlouhá léta a zplodil jednadřacet synů a dcer. Ale že by se takové obživnutí v hrobě mohlo přihodit také za našich časů, o tom nám věru nic známo není. Mliostivý Bůh by zajiště nic tak hrozného nedopustil. Pohřbíváme tedy mrtvé ihned. Ostatně, vždyť se také vždycky přesvědčíme, že smrt nastala. Položíme nebožtíkovi před chřtípi husí peroučku, a když se na ni ani pápětka nepohne, je to neklamný důkaz, že *mrtvý* je opravdu mrtv... Cím dříve je potom pohřben, tím lépe pro něho. Nepohřbené tělo trpí totiž mnohem větší muka, než jsou bolesti, jež mu působí v hrobě červi a hniloba. A dlože-li po celý život opravdu ostražitě, aby se vaše rty nikdy nedotkly nějakého zakázaného pokrmu nebo nápoje, tak se přece nemusíte tlenit v hrobě ani drobet bát. Světci v hrobě vůbec nikdy nezešli. Leží v hrobečku pěkně jako v postýlce a budou v něm ležet, pokud nepřijde zmrtychvstání. Že vám neřku, můžete se snadno přesvědčit, nahlédnete-li do svatě knihy Řešit chochina od rabího Eliji de Vidas. Najdete tam o tom, jak těla zesnulých světců nepodléhají hnilobě, dokladů několik.

Svých mrtvých nepohřbíváme v rakvi, jak snad činíte vy. To Bůh uchovaje! Položíme milého nebožtíka na dno hrobu přímo malíčce zemi do obnaženého klína. Jakož je psáno:

(195)

“... a v prach se obrátíš.” Jen podél boků dame mu, když už leží tam dole v hrobě, dvě prkna jako postranice, a byli to zažíva člověk učený a zasloužilý, tak ho ještě jedním prknem pokryjeme, abychom, až budeme hrob zasypávat, neházeli hroudu po učenci ani po smrti. Také ovšem nesmíme nic cenného k mrtvému do hrobu položit nebo s ním pohřbiti. Vždyť i ten modlitební plášť, v němž tam v hrobě leží zabalen, musí být před pohřbem roztržen tak, že by ho živý používat nesměl. Na oči položíme nebožtíkovy dva střepy. Na každé oko jeden. Ty střepy mu nezůstávají na očích věčně. První spadne hned, jak se mu potom narodí vnouče, a druhý spadne, když se narodí druhé.

Když člověk zemře, je dušička zprvu jako omráčena. Jako když vyjdeš z hluboké tmy do prudkého světla. Teprve za chvíli se z toho probere. Neodpoutává se však od těla ihned. Prvních sedm dní pobývá střídavě u hrobu a v bytě, v němž ten člověk zemřel. Proto těch sedm dní dochází do onoho bytu deset mužů a modlí se tam s truchlícími pozůstalými obvyklé každodenní modlitby. Nebohá dušička je moc ráda, když se vrátí domů a slyší tam ta známá svatá hebrejská slova. Po sedm dní plane v domě zesnulého zádušní světélko a vedle světélka je sklenice vody a ručník. V té sklenici se dušička koupá a ručníkem se otírá. Po těch sedmi dnech opouští starý byt už navždy. První rok ležá od hrobečku do nebe a z nebe zase ke hrobečku a odtud zase do nebe a tak neustále. Teprve za rok se usídli natrvalo na nebesích. Ale ani potom neopouští hrob zcela a ráda se k němu občas vrací. Například o svatém šabesu, o svátcích a o novoluní, nebo když přátelé a známí se tam přicházejí pomodlit. Proto je náhrobní kámen, aby měla dušička kde spočinout. Bílý je ten kámen, protože též kosti jsou bílé.

A proč vám tohle všechno tady povídám?

Protože svatý Jismach Mojše poslal jednou dva žáky do

(196)

Liženska, aby se tam pomodlili na hrobě svatého rebe reb Melecha. Neboť kdo aspoň jednou v životě navštíví hrob rebe reb Melechův, je si jist, že nezemře bez pokání. Na cestu udělili svatý Jismach Mojše žákům tuto radu:

„Až vstoupíte v Ližensku na Dobré místo (rozuměj na hřbitov), řekněte: Slibujeme, že almužna, kterou za chvíli dame chudým, bude platit spásu oné duše, která první zpraví na nebesích svatého rebe reb Melecha, že jsme přišli k jeho náhrobku, abychom se tu modlili.

A jak tohle dušičky nedávno zemřelých uslyší, poběhnou jako o závod, aby zvěstovaly novinu duši světcově. Každá bude chtít být první, aby zaslouha almužny byla její. Na onom světě blaží zaslouha almužny nesmírně.”

Svatý Jismach Mojše byl z oněch duší, kterým Pán Bůh čas od času dává sestoupiti na tento svět, aby jej povzněsly a posvětily. Vypravoval, že je na světě už potřetí.

Nejprve se narodil ovečkou. Jednou z oveček, které pásával náš praotec Jakub u stýce Labana. Na svém svatém těle ukazoval svatý Jismach Mojše podivné jizvy, které měl od narození. Byly to stopy ran holí z dob, kdy byl ovečkou Jakubovou. Neboť praotec Jakub byl pastýřem kázně dbalým.

Podruhé – vyprávěl – byl jsem jedním z těch Izraelitů, které Mojiš vyvedl z otroctví egyptského. Na poušti jsem se však dal zlákat zpupným Kórachem, a tak jsem náležel k té jeho rotě dvou set padesáti mužů, které potom pohřbila země zažíva, jak psáno.

„Ale rebe,” namítali žáci, „jak jste se mohl dát Kórachem pohrout k vzpouře proti našemu milovanému učiteli Mojišovi?“

„Ach, kdybyste věděli, jakou moudrost vkládal Kórach do svých námitek proti Mojišovi a jak sladce dovedl přemlouvat!“ vysvětloval jim svatý Jismach Mojše.

(197)

Nikdo neví, kdy přijde Spasitel. Den co den může přijít, možná, že ještě dnes. Tak stojí v Talmudu a tak to kodifikoval svatý Maimonides ve svých třinácti článcích Vírů. V to také všichni věříme a v to doufáme. Svatý Jismach Mojše plní tento článek Vírů jako nikdo jiný na světě širém.

Po všechny dny života svého neustále vyhlížel, zdali již Spasitel přichází, a v noci, když se ukládal k odpočinku, nazíval sluhovi, aby bděl a aby jej probudil, jakmile pozná, že Spasitel je již tu. Do poslední chvílky svého pozemského života věřil, že se dožije příchodu Spasitele.

Krátko před smrtí se vzbudil a řekl:

„Pane světa, celý život jsem žil v důvěře, že mi dopřeješ, abych se dožil příchodu Vyvoleného tvého; a ty, Pane Bože – tys mne *podvedl*, *dý host meč ge'opht...*“

Tak neohrožené smí mluvit s Pánem jen jeho syn nejmilejší. Jakož je psáno rukou Mojžíšovou: „Můj syn prvorozený – Izrael.“

Svatý Jismach Mojše umíral s pevným předsevzetím, že uskuteční po smrti to, čeho mu nebylo přáno dosáhnout zaživa: že uspiší příchod mesiášův.

Mrtvé tělo, pokud není pohřbeno, není prostě všeho života. Nereaguje snad na vnější vjemy, má však nejasné vědomí o všem, co se víkol děje a mluví. Tenkrát, když rabín pronášel nad tělem svatého Jismach Mojše pohřební řeč a v ní se zmínil o předsevzetí drahého zesnulého, že nám pošle mesiáše, jakmile se jeho duch do nebes povznes – tu sebou jeho mrtvé tělo před zraky všech přítomných trhlo. Důkaz, že nezapomněli!

Na nebesích byli v rozpacích. Mnoho duší musí být ještě vykoupeno a mnoho svatých jisker z kálu hmoty oproštěno a očištěno, než bude moci vzejít den spásy. Ale jak se zachovat k novému příchodnému? Co počít s jeho

plánem, aby jej nemohl uskutečnit? První hrůdy dopadly na tělo světcovo a duch, zproštěn hmotných pout, se povznesl k nebesům.

I přijali ho nebešťané s velikou slávou. Dříve však, než byl s to, aby pronesl první slovo, pocítil ho čestným úkolem. Požádali ho, aby jim trochu kázal. Tak krásně, jako kázával, když byl ještě na zemi.

Svatý Jismach Mojše, uvyklý po celý život kázati, nemohl mluvit nebešťanům odeprít. Co na tom, bude-li ještě chvílku pokračovat ve své činnosti pozemské také zde na nebi? Jal se tedy kázat.

Kázal andělům Páně a všem svatým tam na nebesích o službě Pánu Bohu, o pokojě a prostotě, o radosti a lásce, jak nás tomu učil na zemi. Kázal a kázal – tam nahoře ve věčné blaženosti ubíhla čas velmi rychle – své vývodky podporoval citáty ze svatého Písma, Talmudu i kabaly, kázal nebešťanům a kázal – a káže jim dosud. Ani zdaleka není ještě se svým kázáním u konce.

A tak syn Davidův k nám zatím ještě neseštopil. Sedí spoután okovy ve své královské komnatě tam na nebesích, krvavě slzy roní nad utrpením našim, pomoci nám nemůže. A svatý Jismach Mojše stále ještě tam káže a káže –

Řekli jsme, že svatý reb Mojše Tajlboun se pannařoval na svá předchozí vtělení. Není po té stránce mezi svěci výjimkou. Svatý reb Šije Hešl z Apty, neboli svatý Ojhav Jisruel (Přítel Izraele), jak jej podle jeho životního díla nazýváme, vyprávěl o sobě, že je na tomto světě již podessáté. Na rozdíl od reb Mojše Tajlbouna íhelského měl vždy čelné postavení. Před dávnými tisíciletími byl veleknězem v chrámu jeruzalémském, jindy opět byl předsedou synhedria, nejvyššího soudu jeruzalémského. Z těch dob se pannařoval na nejednu zajímavou událost. Také byl knížetem Židů v Mezopotámii a podobně.

O nejvznešenějším svátku našemu, přísném postu svatého Dne smíření, v modlitbě Misiř (Musa) líčí se nám bohoslužba, jak ji konával velekněz v chrámu jeruzalémském. Stojí v modlitbách: „A když vstoupil velekněz v chrám do místa nejsvětějšího, takto se modlival...“

Svatý Oňav Jisruel, když se o svatém Dni smíření modlil v Apte před oltářem, zpíval: „A když jsem býval veleknězem v Jeruzalémě, takto jsem se modlival...“

Když svatý Oňav Jisruel zemřel, přenesli ho v noci andělé Paně z Polska do Svaté země a tam jej ti nebeští hrobníci pochovali ve svatém městě Tiberias na břehu čistých vod jezera Genezaretského, po boku proroka Hoše, jmenovce jeho.

Služebníkem Božím nazývá Písmo Mojžíše netoliko za jeho života, nýbrž též po smrti. To je podivné. Což je možné, aby někdo sloužil Bohu i po smrti? Svaty Oňav Jisruel to vysvětlil takto:

V Talmudu stojí, že Bůh nařídil umírajícímu Mojžíšovi, aby duše jeho oznámila v ráji praoctům, že Hospodin splnil svůj slib a že odevzdává zemi kanaánskou jejich potomkům. To duše Mojžíšova opravdu učinila, a tak Mojžíš co posel Hospodinův i po odchodu z tohoto života vykonával vůli Boží, a po právu je tedy nazýván služebníkem Božím i po smrti.

Písmo svaté mluví často o ruce Boží, pravici Boží, o uchu Božím, oku Božím, o ústech Božích a nohách Božích. Bůh však je nekonečno samo. Bez míry a bez času a bez podob by jakékoliv. Jak může být tedy řeč o oku Božím, o uchu Božím a podobně? – To vysvětluje svatý Oňav Jisruel takto:

Tak jako naše tělo vytváří na zemi svůj obraz stínem, jejíž vrhá, podobně utváříme konáním svým Boha nekoneč-

ného k obrazu našemu. Konáme-li dobro, utváříme tím *pravici* Boha-Člověka. Odpiráme-li zlu, utváříme *levici* Boha-Člověka. Nepohlížíme-li na ošklivé věci, tvoříme Jeho oči. Nepopíráváme-li sluchu lžím, tvoříme Jeho uši a podobně. To od nás Bůh žádá a to si máme uvědomiti, abychom povždy dobré konali a nehrěšili, AMEN.

Svatý Jasnovidce vyslal kdysi z Lublina dva žáky na dalekou cestu do Maďarska. Ne do Íheli Až do Káleva u Debrecina. Nařídil jim, aby tenokráť světili svátek Pesach nikoli doma v Lublině, nýbrž tam u kálevského rabína. Jmenoval se reb Jicheck Azik Toub.

Celý měsíc byli žáci na cestě. Když do Káleva dorazili, byl již podvečer svátku. V domě rabínové byli vildné přítání. Jaké však bylo jejich zklamání! *Rebecu*, chci říci paní rabínová, nebyla oděna, jak se sluší na cudnou dceru izraelskou. Byla vám vyšňořena jako křesťanka. Rabín sám neměl na sobě rabínskou řízu, ale byl oblečen šatem docela obyčejného sedláka. V ruce držel ještě k tomu bič.

Nadešel svatý večer. Všichni zasedli k sváteční hostině velikonoční, k tomu našemu *séderu*. Na stole v stříbrných svcnech planuly svíce a ležely tři macesy, sněhobílým ubrouskem přikryté. V pohárech se perilo právě uherské víno. Hořké byliny, kost v popeli spálená a velikonoční vajíčko, petržel, rozstrouhané jablko se skořicí, vše bylo podle předpisu srovnáno a připraveno k domácí pobožnosti, jak náleží.

Žáci se však přece jen chvěli rozčilením. Celé okoli bylo tak nezvyklé a gójské zjevy hostitelů tak málo nasvědčovaly, že pokrmý jsou připraveny podle přísných předpisů velikonočních! Smějí se tu tedy v tomhle domě chasidsí lidé vůbec jídla dotknout? Kdyby jich sem nebyl jejich vševědoucí učitel poslal, věru, že ani vody by se zde nenapili.

Rozpaky žáci vzrostly brzy ještě více. Rabin povstal a pronesl první slova pobožnosti, jak od pradávna zvykem:

„Toto jest chléb bídý, který pojídali otcové naši v zemi egyptské. Kdo hladov, nechť vstoupí a jí s námi! Kdo chudý jest, nechť vejde a slaví s námi svátek Osvobození! Letos ještě zde, napřesrok však už v Zemi izraelské. V tomto roce jsme ještě otroky, v roce příštím budeme však již jistě lidem svobodným.“

Jen ta slova rabin dořekl, když tu v tom okamžení slyší žáci, jak venku zastavil povoz, a nežli se nadáli, vstoupili do světnice noví hosté. Lidé příliš zbožní to asi nebyli. Jestliže to vůbec byli také Židé. Vždyť přijeli povozem již po východu hvězd! Teda již o svátku. A ve svátek je nám přece jízda zakázána. Rabin a jeho žena je však přivítali jako staré dobré známé, s velikou radostí, ba s úctou. Žáci zbledli. Neboť stáli tvář v tvář třem statným maďarským důstojníkům v stejnokrojích, a ještě k tomu ke všemu též nějaké dáme. Byla velmi krásná. Jak ta Šalamit z Písne Šalamounovy. A jak pěkně byla oblečená! Bělostný šat z jemného mušelinu zahaloval jako obláček její postavu, ztepilou jako palma. Na vlasech jako noc černých, které se jí v bohatých vrkočích vlnily až po pás, měla upevněn nádherný zlatý diadém, na němž zářily perly, rubíny a diamanty jako nekrásnější hvězdy nebeské. Rajská vůně žáky ovanula. Málem byste řekli, že to do Káleva přijela tenkrát na ty svátky nějaká královna. Ovšemže žáci sklopili ihned zrak. Ani za nic by nebyli popatřili v tvář ženy. Co uviděli, viděli jen mžiknutím oka.

S toutle společností byli žáci nuceni zasednouti k *séde-ru*, který byl přivítáním příchozích na chvílku přerušen. Byla to však tenkrát pobožnost prapodivná.

Modlitební knihy velikonoční, Hagády, neotevřel ani rabin ani rebecc, ani ti hosté. Pravda, nuce si všichni umyli. Všichni jedli macesy a hořké byliny, a všichni také

vypli čtyři číše vína, jak Zákon káže. Nemodlili se však. Jen maďarsky se bavili, smáli a maďarské písničky zpívali. Žáci ovšem slovu nerozuměli. Neboť *tútrij*, to jest maďarský, neznali. Vždyť přece byli z Lublina.

Však si jich také nikdo nevšímal. Nerušené si mohli pěkně přečíst celou Hagádu i nakonec tu povídku o jehnátku, jež otec koupil za dva šestačky, a jak ta kočka milé jehňátko zakousla, jak kočku sežral pes a psa zabila hůl. Tu zase spali oheň a byi za to uhašen vodou. Vodu pak vypli vůl a toho řečník zakošeroval a řečníka zakošerovala Smrt a Smrt nakonec odstrani Bůh, pochválen buď! A tak přece ti milí žáci si celou Hagádu přečetli a tím jehnátkem skončili jako každého roku činiváme. A také ti hosté se už zdvihli a s rabínem loučili. Teď se ta dáma také obrátila k žákům a s čarovným úsměvem na rtech se jich cosi tázala.

Zdali jsou spokojeni, či zda se jim to líbí, nebo něco takového. Oslovila je jistě jen tak ze zdvořilosti. Takové vzněšené dámy podobně mluvnají.

Žáci se nezmohli na odpověď. Tak byli zmateni. Vždyť si teď zaboha ani nevzpomenou, jak to k nim vlastně mluvila. Maďarsky asi sotva. To by ji přece nebyli vůbec rozuměli.

Byli rádi, když bylo po svátcích a mohli se vrátit do Lublina. Tak neveselých svátků jakživi nezažili. Čimpak jen se tolik prořešili, že je za to jejich svatý učitel takhle ponížl a do téhle Tatarie poslal.

„Bláhovci!“ přivítal je svatý Jasnovidce se smutným úsměvem. „Kdybyste byli na otázku, *zdali jste srozuměni*, přisvědčili, byli byste tím přivodili na svět věčnou Spásu. Neb vězte, že ti tři, které vám bylo přáno spatřiti, byli prarocové Abraham, Izák a Jakub, a ona královna byla sama Svatozář velebnosti Boží. Od vašeho *ano* záviselo příští mesiášovo, spojení Boha s jeho Velebností a zánik

Smrti a zkrázy navždy. Ach, proč jste zmeškali příležitost!..." Takověhle tedy mival svatý Kálevský hosťi!

Onoho svatvečera, o němž byli lublínští žáci tam v dáli u kálevského světce, prohlásil v Mikulově svatý rebe reb Šmelke, jeho někdejší učitel:

„Podivno, že dnes neslyším kálevského rabína. To se jistě zase jednou modlí maďarsky.“

Kálevský cadik, reb Jicheck Ázik Toub, byl světec neobyčejný. Byl z nejsvětějších světců vůbec. Odkud přicházel, kam spěje, nikdo nevěděl. Tajemný byl život jeho. Odíval se do seelských šatů. Ty však byly – z papíru. Byl neustálými posty tak vysláblý, že šatů látkových na těle neunesl. Bičen, který stále nosil, bičoval své tělo.

Jedenkrát, procházej se poli po příkladu praotce Izáka, uslyšel pasáčka, jak zpívá maďarskou píseň o růžičce a kochoutkovi. Svatý Kálevský se zastavil a naslouchal. Když píseň dozněla, přistoupil k pasáčkovi a žádal ho, aby mu ji opakoval. Odměnil jej za to dukátem. Třikrát si dal tu písničku opakovat a tři dukáty pasáčkovi daroval. Počtvrté ji pasáček už nezazpíval. Nemohl. Zapomněl ji od té chvíle navždy.

Byla to jedna z písní, které před dávnými věky pěl levitě v chrámě jeruzalémském. V Izraeli byla už zapomněna. Celá je maďarská, jeden verš je však hebrejský. Nyní znají všichni chasidé píseň svatého Kálevského. Zpíváme ji v řeči židovské, ale blaze tomu, jenž ji dovede zazpívat maďarsky. Maďarsky? – Ach nikoliv! Není to maďarština. Ne, není. Slova písně jsou upletena z tajemných jmen svatých andělů Páně. Vypadá to jen, jako by to byla maďarština.

A kdo je ten kohoutek a kdo je ta růžička? To chápou jen světci.

Dne sedmého v měsíci adaru, v den, kdy oplakáváme

(204)

úmrtí našeho učitele Mojiše, toho dne zemřel také světec kálevský. Leží v Kálevě v temném sklepení a jeho náhrobek zdobí jenom jeho jméno. Nad ním hoří věčné světlo.

*Čekej tam růžičko, čekej a čekej,
až ti mě jednou dá Pán Bůh rozmléj!*

*Kdy už to bude,
ach, kdy už to bude?!! – –*

*Ty však nyní, kdož žít chcete, do té druhé Brány
se mnou vejďte, neb tam se dočtete*

– že svatý Šeló pražský byl krásné Rut vrčení aneb O těch slaslech manželského spojení. – Co ta chnostná panna Bejle dělá v příbytku, a, co divného sledná světec na dobytku. – Jak z toho papírku vycházela záře převielká a proč ta nebohá nevěstinka chudinka tak tňuká. – A co ten náš milý vozka všelikého podniká. – A co ta Železná hlava Jasnovidci vytýká. – Jak se ten hříšník tolik raduje, pročez pak jej svatý Jasnovidec nade všechny mluje. – Načez následuje, jak Dábel hubuje a na okénko bubnuje. – Paní Bejle je pak bdělou strážkyní aneb Jasnovidcovo přehrozné skončení a jeho předpovědi truchlivé naplnění. – Co svatý Divre Chájim o svěci vypravuje a že i ta jeho dcerka učencova je. – Jak ten svatý Divre Chájim zpěvu nasloucháje zdřáhá se vejíti v bránu ráje. – Kterak Viru vyznávají se pokouší, přičemž pak i toho podkarpatského doktora vzpomínout se sluší. – Jakož i co všecko svatý Jasnovidec učí. – Tím pak se ta epišťola už končí.

(205)

Brána osmá

*Mystické Zrcadlo skvoceí a – div divooci –
světec – toť Oko Boží vševídooci.*

*Náš učitel a náš pán
SVATÝ REB JAKEV JICCHEK Z LUBLINA
kež nás chrání jeho zásluhy nehyooci!*



V roce 1570 narodil se muž, v němž byla vtělena duše starozákonní praměti domu Davidova, zbožné Moabitky Rut. Byl to rabi *Ješaja ben Abraham* z kmene Lévi. Poněvadž rodina pocházela z Hořovic u Prahy, obdržela jméno *Horovic*. Odtud ti nescetní Horovicové, Hurwitzové apod., co jich je na světě šířem! Avšak nikoliv každý, kdo je nositelem tohohle jména, je potomkem toho slavného rodu po meči. Toliko kdo je z kmene Lévi a jen v tom případě, že má právo – podepisují-li se hebrejsky – kláští před jménem Horovic přídomek *iš*, *iš Horovic*, což značí asi tolik jako: svobodný pán z Hořovic. Rabi Ješaja ben Abraham Lévi *iš Horovic* byl rabinem v Praze. Za třicetileté války se vystěhoval do Svate země a zemřel v městě Tiberias okolo roku 1630. Napsal velikou kabalistickou knihu *Šene luchos haberit* (Dvě desky Smlouvy). Podle *iniciálů* titulu této knihy nazýváme jejího autora *Šeló* a přidáváme přívlastek *hakudyš*, *Šeló hakudyš* – *svatý Šeló*. Je jedním z oněch lidí, jímž říkáme svatý, ač žili před svatým Baal-Šemem a k chasidismu nenáleželi.

Máme ne jeden důkaz, že svatý Šeló byl skutečně vtělením Moabitky Rut. Oba byli stejně prostinci, stejně věrní, stejně pracovití. Důkaz, že zbožné Rut bylo *souzeno* do něho se vtěliti, je však tento:

Biblická kniha Rut v hebrejském originále má nápadnou zvláštnost. Téměř každý verš této knihy počíná totiž písmenem V. Toliko osm veršů počíná písmeny jinými. A začáteční písmena *peši* z těchto osmi veršů tvoří celé jméno Ješaja. Zbývající tři verše počínají písmeny: B, A, L, B, A, L je však zkratka slov: Ben Abraham Lévi! –

Dědem svatého Šeló byl rabi Jehošua Šeftl. Tento slavný rabi Jehošua Šeftl napsal velmi krásný spis kabalistický Šeta Tal (Vláha rosy). V něm názorně vylučuje nesmírnou rozkoš, již se zachvívají všechny sféry ve chvíli spojení manželů v čistotě a svatosti.

Ani bych se o tom nezmínil, kdyby rabi Šeftl nebyl Pražan. Byl to však vskutku slavný pražský autor.

Přímým potomkem svatého Šeló byl náš reb Jákev Jicheck Lévi iš Horovic z Lublina, slavný CHOZE, tj. jasnovidec. Byl žákem svatého rebe reb Šmelka z Mkulova a svatého rebe reb Melecha liženského.

Schopnosti jasnovidcké jevil už v mládí. Říkal, že když se narodil, viděl svět od jednoho konce až ke druhému naprosto jasně. Přesvědčil se však záhy, že není radno dívat se na všechny špatnosti tohoto světa. I prosil Pána Boha, aby ho zbavil jasnovidnosti. Jeho modlitba byla vyslyšena toliko zčásti. Vše, co se dělo v okolí do vzdálenosti čtyř set mil, viděl i nadále tak jasně, jako kdyby se to dělo jen na čtyři lokty od něho. Ostatní svět už zřel, jen jako kdyby se na něj díval sitem. Chtěl-li nějaký otec vědět, kde se té chvíle nalézá ztracený syn a co právě dělá, nebo hledal-li žena svého manžela, který ji opustil, počítali se jen obrátit na svatého Jasnovidce lublinského. Zahleděl se do knihy Zohar a vše jim zcela přesně vypověděl, i když byli hledání třeba za mořem. Však také slovo zohar značí lesk a záři. Lesk a záři, které oslepují neholdné, svěťce však dělají jasnovidoucím.

(210)

O šabesu, právě před svou modlitbou, udivil v modlitbě všechny známé vylícením všeho, co v té chvíli dělá doma jeho vyvolená, slečna Bejle.

Netoliko veškerá přítomnost byla svatému Jasnovidci lublinskému odhalena. Také v budoucnosti čel jako v knize.

Zařízne-li košerák nějaké dobytky, je povinen je potom pítvati. Jestliže zjistí na *vnitřnostech* jistě nepravidelosti nebo vady, nesmíme masa toho dobytkyce požívat. Je *tréf*, *zakázané*. Řezníkovi tím vzniká nannoze značná ztráta. – Kdysi před svátky přišel k svatému Jasnovidci řezník, který měl velkou starost. Což bude-li dobytek, který vede na porážku, prohlášen po zařiznutí za tréf a nebude-li se maso smět jíst?

„Výhotov písemný seznam svého dobytkar“ nařídil mu svatý Lublinský, „A u každého kusu udej jeho zevní popis!“ Řezník učinil, jak mu nařízeno.

Svatý Lublinský se zahleděl do seznamu a po krátkém přemýšlení pravil:

„Ten a ten kus bude jistě tréf, ten a ten bude naproti tomu zcela určitě dobrý, *košř*. O ostatních ti nesmím ničeho povědět. Neboť nepravidelosti, které na jejich vnitřnostech budou nalezeny, budou takového rázu, že košerák bude na rozpacích. Nebude vědět, jsou-li kusy tréf, nebo *košř*, a předloží je místnímu rabinovi k odbornému posudku. Rabinský posudek má však ráz rozsudku soudního. Nesmím jej tedy předbhat jasnovidckou předpovědí.“

Když byl dobytek zakošerován, ukázalo se, že Jasnovidec měl ve všech třech skupinách pravdu. Ani v jediném případě se nezmylil.

Několik chasidů jelo do Lublina. Když tam přijeli, žádal je vozka, aby předložili jeho kvitl svatému Jasnovidci. On

(211)

sám prý k němu jít nemůže. Chasidé svolili. Napsali si jméno vozkovo a jméno jeho matky a předložili křítí svatému Lublinskému.

„Velikou zář vidím nad jménem tohoto muže,“ pravil svatý Jasnovidce, nemoha z kvítu takřka ani oči odtrhnout. „Velikou zář!“

Chasidé se nemálo podivili slovům svěcovým. Znali vozku dobře. Věděli, že je to člověk zcela všední, že nevyniká ani zbožností ani učeností. Věděli však také, že svatý Lublinský nemluví nikdy naplano.

Chodili městem, až přišli k tržišti. Už z dálky slyšeli veselou hudbu a zpěv. A brzy spatřili i našeho milého vozku. Tancoval a skákal jako posedlý.

„Chtěl jsem se trochu pobavit,“ vypravoval jim na dotaz. „Šel jsem tedy na trh. Měla tu být chasine (svatba; odbyvá se vždy pod šitým nebem). Jenomže nevěsta, sirotek, neměla pro ženicha na obvyklý svatební dar: na modlitební plášť. Ženichovi rodiče nechťeli proto k sňatku dát svolení a v poslední chvíli zabránili oddávkám. Bylo z toho Boží dopuštění. Nevěsta chudinka plakala, až mi jí bylo líto. Je to hrozná smutná věc, když se děvče nedostane mládenci, po němž dlouho touží. Tak jsem tedy vzal peníze, které jsem od vás cestou vydělal, koupil jsem pěkný talis (modlitební plášť), pravý turecký, a daroval jsem jej nevěstě pro toho jejího ženicha. A tak se ti dva přece jen za sebe dostali. Kdo by z toho neměl radost?“

To řka jal se znova křepčit, až se země oťřásala. O naše milé chasidy se dál nestaral. Však už také pochopili slova Jasnovidcova, že nad jménem toho člověka je veliká zář. Opravdu, veliká zář.

Celý Lublin věřil ve svatého Jasnovidce. Celý Lublin, jen vrchní rabín zůstal zatvrzelý, ač byl jeho příbuzný. Nazýváme ho právem Áznr Kop, Železná hlava. Jmenoval se vlastně Azri'el Horovic.

Vytýkal svatému Lublinskému, že prý šálil lid. Že udržuje o sobě pověst světce, ač prý jím ve skutečnosti není.

„Co však mohu dělat, aby mě za světce nepovažovali?“ Mužes přece o sobě veřejně prohlásit, že nejsi světec, že jsi člověk docela obyčejný, jako jsme všichni.“

Přišly svátky a sta zbožných se těsnilo v synagoze. Svatý Lublinský vystoupil na povýšené místo *balmeur*, z něhož se předčítá slovo Boží. Dav se ztíhl v očekávání, že světec bude kázat.

Svatý Lublinský však nekázal. Řekl jen to, o čem byl vždy přesvědčen a co nyní od něho Áznr Kop požadoval. Řekl, že není cadikem, aby si někdo nic takového o něm nemyslí. A řekl, že je člověk hršný, jako všichni, ne-li hršnější.

Účinek jeho slov byl neočekávaný.

„Slyšte, jak je pokorný?“ volali jedni.

„Viděli jste kdy takovou poniženost?“ divili se druzí.

Jestli dosud putovali chasidé do Lublina po stech, putovali od nynějška po tisících.

Zklamání Železné hlavy bylo velké.

„Teď musíš lidem ukázat, že nejsi tak skromný a ponížený, jak si o tobě myslí. Potom bude pokoj. Prohlaš tedy o sobě plnými ústy, že svěcem jsi!“

– „Nikdy!“ odpověděl svatý Lublinský. „Že jsem světec, o sobě nikdy neřeknu. Neboť *thát* nechci...“

Brzy poté pravil svatý Lublinský jednomu žákovi:

„Měl by ses jít podívat, jak se vede vrchnímu rabínovi.“

Ještě téhož dne se odebral žák k Železné hlavě. Přání jeho božského učitele, jenž jevil takový nepokoj o blaho nepřítelovo, mu bylo arci poněkud divné. Přišel k Železné hlavě před odpolední modlitbou.

Po modlitbě se dostavil k vrchnímu rabínovi dva muži

k soudu. Rabin a jeho dva přísedící, všichni tři znalci talmudského práva na slovo vzati, vyslechli obě sporné strany, načež je vykázali ze síně, aby se poradili. Vrchní rabin, jehož slovo bylo rozhodující, přikláněl se k straně žalobcové. Žáku svatého Lublinského však bylo od počátku zřejmé, že pravdu má obžalovaný. Nechápal, jak někdo může mít názor opačný. Obzvlášť talmudista jako Železná hlava. On, pouhý žák, znal přesně jedno místo v komentáři k Talmudu, z něhož byla nesprávnost názoru vrchního rabína zřejmá.

Železná hlava byl sice odpůrcem jeho milovaného učitele, ale zahabiti jej, učence, žák Lublinského přece nechtěl. I vyňal z rabinovy knihovny příslušný oddíl Talmudu a dělal, jako by v něm hloubal a o spor se nestaral. Soudcové už tu chtěli vynést rozsudek, když tu žák přistoupil k Železné hlavě a žádal o vysvětlení jakéhosi nesrozumitelného místa v komentáři. Rabin jej odbyl říka, že na to není teď kdy. A žák se nedal a strčil otevřený foliant Železné hlavy pod nos. Chť nechť se reb Azri! do knihy zahledl – a porozuměl. Pře byla vyřešena podle práva a spravedlnosti.

Svatý Jasnovidec přivítal žáka s velikou radostí. Řekl mu: „Vykonal jsi velmi bohatýby skutek. Věz, že ti tři, žalobce, obžalovaný i Železná hlava, jejich soudce, byli na tomto světě již *devětaadvacátkrát*. V každém životě měli ti dva tuto při a pokaždé byl tenhle rabin jejich soudcem. Vždycky se však zmýlili a rozsoudili je nespravedlivě. Znovu a znovu se musili všichni tři zroditi, pokud jejich věc nebude vyřízena podle Zákona. Nyní se tak stalo. Tvou zásluhou jsou vykoupeni z g'ligu, věčného kolotáni.“

Jedni tvrdí, že Železná hlava ve svatého Lublinského před svou smrtí přece jen uvěřil a spasen jest. Jiní však říkají, že vytrval ve své zatvzselosti. Jakož je v Talmudu psáno: „Hříšníci ani na prahu Pekel se nedávají na pokání.“

Jednomu žákovi vytykal svatý Lublinský, že slov modlitby nevyslovuje, jak náleží. Že je „polyká“. „Polykám je, protože jsou sladší než med,“ vymlouval se chytrý žák.

„A myslíš, že mně nechutnají slova modlitby stejně sladce jako tobě? A přece je nepolykám.“

„Nemůžete! Neboť vaše modlitba je – *ohen*!“ odpověděl svatému Jasnovidci žák.

Ve svaté obci lublinské žil jeden veliký hříšník. Mohli kde nějaký pěkný hříšek spáchat, nikdy nelenil. Největší radost měl, byli uveden v pokušení a mohl mu podlehnouti. Svých zlých skutků nelitoval a neřestí jej těšily.

Vy byste takovému člověku zajistě ruku nepodali, slova byste s ním nepromluvíli a z daleka se mu vyhnutí.

Ně tak svatý Lublinský. S nikým se tak rád nebalvil jako s tímhle prostopášníkem. Kdykoliv jej přišel navštívit, vždycky ho přivítal s větší radostí než největšího světce.

Chasidy to hnělo.

Je to vzácný člověk a zaslужuje, abychom se mu obdivovali. Neznám druhého člověka, který je neustále tak vesel jako on,“ poučil žáky svatý Jasnovidce. „Vězte,“ pokračoval, „že Pokušiteli, když svádí člověka ke hříchu, nejde ani tak o to, aby ubožák hřešil, jako spíše o onu známou skleslost, výčitky svědomí a smutek duše, jež se po hříchu dostávají. Těch se chce Pokušitel dobrati. Neboť smutek je nejhorší zlo na světě. Zlo, jehož se máme vždy vyvarovat. Tenhle hříšník se však pro své hříchy nikdy nemourá a žije v radosti a spokojenosti neustále.“

Očiti svědkové potvrzují, že viděli svatého Lublinského na procházce s nebožtíkem. Většinou však k němu přilétaly jen *daše* nebožtíků. Přilétávaly k oknu jeho jizby a tím oknem mu podávaly svá kvítka i s dary. Prosily ho, aby jim aspoň po smrti udělil „napravení“.

Napravení, jež světové *duším mrtvých* udělují – o hříšních říkám i *žaliva*, že jsou „mrtví“ – je zvláštní magická operace, tajemný zásah *třetí*, duchové ruky kabalisty do útrobu choré duše; zásah, jímž jsou neřestmi pokrivené její orgány napraveny. Takovému napravení říkám „tykn“.

Celý život svatého Lublinského je vyplněn bojem s moci nosmi Zla. A jeho svatým zvykem bylo prodlužovati co možná mír šabesu. Neboť svatý šabes světí jsou povinni i *ďáblové*. Pokud šabes trvá, nesmějí v pekle trápit duše nebožtíků. Milé dušičky mají v ten den volno.

Když se chýlí svatý šabes ke konci, zasedáme za večerního šera ke *třetí*, mystické hostině šabesové. Jakmile vyjdou hvězdy, povstáváme od stolu k večerní modlitbě, při níž se loučíme s královnou šabesem. V té chvíli se vrací duše zatracenců k svým mukám.

Svatý Jasnovidce sedával u *třetí* hostiny s lublinskými chasidy dlouho do nedělní noci. A pokavad v Lublině nevstali od stolu, nemohli čerť v pekle znovu zahájit svou nekalmou činnost.

Však také jednou, když svatý lublinský prodloužil šabes nezvykle dlouho a seděl s chasidy u stolu ve tmě ještě po půlnoci, nemálo vyděsil *ďábel lublinské chasidy*. Aby ukázal, že povinnost jej volá, že již musí své dílo opět započít, zabušil svatému lublinskému na okno...

Svatý Jasnovidce předpověděl, že den jeho úmrtí nebudou chasidé oslavovat jako úmrtí dny ostatních světců. Řekl, že o jeho výročí nebudeme nikdy zádušních světelék rozsvěcovati aniž kořalky popíjet.

Poslyšme, jak se jeho předpověď splnila.

Velké město je Lublin. Veliké, převéliké. Není v něm klidu a míru jako na venkovských sídlech jiných světců. Celý Boží den ruch a šon. Jen noc přináší trochu uklidně-

ní. Ovšem jen nám, lidem obyčejným. Světci si odpočinku nedopřejí. „Učenci nemají klidu ani v tomto světě, ani v budoucím“ – jak Talmud praví. A ty lublinské domy! To nejsou žádné *chyšky* nás vesničanů. Dvě patra mají, i tři! Také svatý Jasnovidce bydlil v takovém vysokém domě. A v podkrovní k tomu. Z malé předsiňky vejdeš přímo do jizby svatého Lublinského. Jiného východu jizba nemá. Oknem jizby vidíš na dvůr. Však jsme o tom okně už slyšeli. Víme, že k němu přilétaly duše zemřelých a prosily tam svatého Lublinského o napravení. Lépe však učiníš, když k oknu nepřistoupíš a dolů do dvora se ani nepodíváš, nejsi-li zvyklý pobytu v městě. Je to nesmírná výška. A jsli unaven, rozčilen nebo přepracován, láká tě ta hloubka jako měkký hlas krásné ženy. Nejráději bys střemhlav skočil do hlubiny, abys, bílalový, nalezl věčné zapomenutí v chladném objetí prázdnoty. Však znáte takové okamžiky. – – –

Památ let bydlel svatý lublinský v oné jizbě a oknem se nikdy dolů na ulici nepodíval.

Jenže svatý lublinský se rozhodl, že zlomí odpor Satanů a přivede na svět *mesiáše*. Při magických přípravách, které proto konal, musil být dnem i nocí strážěn některým ze svých nejoddanějších lidí. Tak sám ustanovil.

Osudné noci – byla to noc svátku Radosi Zakona – připadla úloha strážce jeho vlastní manželce, paní Bejle, která může beztoho nikdy nespouštěla z očí. Hodiny bdění miely a všechno bylo stále v nejlepšímu pořádku. Nic neobvyklého se nedělo. Najednou se však ženě zdá, že slyší v předstí pláč. Ano, nebylo pochyby, plakalo tam dítě. I chce se žena podívat, které dítě tam pláče. Hned si však uvědomuje, že nesmí manžela nechat ani okamžik o samotě. Než co počít? Dítě pláče a pláče. Která matka by odolala? I myslí si: Vždyť já muže neopustím. Pootevru jen trochu dveře a nahlédnu do předstí, které dítě tam pláče?

Šla žena, otevřela, manžela se netázala. – Pláč ustal v tom okamžení.

Nahlíží žena do síňky, na prahu stojí, z jizby neodchází. Kde však je dítě? – Nikde nic. Bylo to smyslů mámení?

Mezitím se stalo cosi hrozného, nevysvětlitelného. Když se žena zase obrátila a pohlédla do jizby, stanula jako přikována. Manžel tam nebyl. Zmizel beze stopy.

Bylo již k půlnoci, když kolem domu šel reb Lejzr z Chmelinky. Ve tmě slyší tiché sténání. Kdosi tam leží. – Byl to svatý Lublinský s rozdracenými údý. Odnesti jej a uložit na lože. Ještě si při tom šepal půlnoční modlitbu. Své tajemství však nikomu nepověděl.

Tři čtvrtě roku se potom ještě trápil, než vydechl na posled. Byl právě Tišebov. Devátý den měsíce avu. Den, kdy Titus zničil náš Velechrám a kdy nás potkalo už neštěstí tolikrát. Tišebov je dnem nejlubšího smutku celému Izraeli od dob nepamětných. Opakujeme ztrátu svatého města Jeruzaléma, posíme se, nejme a nepijeme. Večer sedíme v polotmě. V synagoze hoří jen mdlé světélko. Svatý Lublinský předpověděl tedy správně. Je jediným světcem, o jehož výročí chasidé zádušních světeltek nerozsouvají a kořalky nepopíjejí.

*Zesmutněly Sionu cesty,
zpuskla jeho města*

a deery sionské jsou zchucány bolem.

Pláč zní tichou nocí, slzy z líc kanou.

Velkými se stali nepřátelé naši. A jak žijí v blahu,

když nás ranil Bůh hořem!

*Medvědem On nám je lštív, leem člnajícím
v skrytu...*

Tak pláceme oné noci rok co rok s prorokem Jeremiášem od tisícletí.

(218)

Sluš se vzpomínouti tří okolností, které ukazují, jak velká je moc Satanova. Ono okno je tak vysoko, že k němu hlava jen taktak dosáhne a nikdo jím nemůže vyskočit. Že se tak opravdu nestalo, dokazovaly sklenice, které tam v okně byly vedle sebe postaveny. Všechny stály pěkně na svém místě. Nejpodivnější však je, že svatý Lublinský byl nalezen na paděsát kroků od domu. Tak daleko nedošlo. To jej tam Zlý zanesl.

Tři spisy nám zůstaly po svatém Lublinském: Divré emet, Zichron zot a Zot zichron (Slova pravdy, Vzpomínka jest toto. Toto jest vzpomínka). Málokterá ruka lidská napsala věci tak vznešené.

Jména Božlho svatý Lublinský nikdy v rozhovoru neyslovoval. Místo Bůh říkával *Krojm*. To značí: Koruna. Ale když řekl Krojm, chvěla se všechna nebesa. To bychom ovšem nevěděli, kdyby nám to nebyl řekl jeden z jeho nejpřednějších žáků, reb Chájim Halbrštam ze Sanzu (Nový Sandec), svatý Divré Chájim (Slova života), jak jej podle jeho spisu nazýváme.

Tenhle svatý Divré Chájim byl neobyčejný světec. Ani halět u sebe nestrpěl přes noc. Vše, co za dne dostal od chasidů, rozdál do večera chudým, zrovna tak jako rebe reb Šmelke a svatý Baal-Šem. Svatý Divré Chájim zemřel dne 25. měsíce nisanu.^{1/}

^{1/} V Podkarpatském městě S. zemřel nedávno advokát dr. B. Poněvaž se narodil krátce po smrti svatého rebe Chájima ze Sanzu, dal mu zbožný otec jméno Chájim. Dr. Chájim B., člověk graduovaný a všeobecně vzdělaný, zbožnosti ovšem nevyňikal a mysticism mu byl naprosto cizí. A přece je jakési tajemství spjata s životem tohoto muže. Dr. Chájim B. byl člověk zdravý a dožil se vysokého věku. Po celý život však od malicka jeden den v roce vždycky churavěl: Tož dne 25. měsíce nisanu, výročí svatého rebe Chájima ze Sanzu (po jehož smrti se bezprostředně narodil a jehož jméno nesl). Dne 25. v měsíci nisanu také dr. B. nakonec zemřel.

(219)

Jedenkrát k němu přišla chudá dívka a prosila jej o přispěvek na výbavu.

Svatý Divré Chájim se dlouho nerozmyšlel. Dal jí téměř vše, co měl. Nemusila už věru nikam na žebrotu.

„Otče, co to děláš?“ vykřikla jeho vlastní dcera. „Já nosím už měsíc roztrhané boty, a ty mi nechceš dát ani na správkou.“

„Mlč!“ zakřikl ji svatý Divré Chájim, „tato nevěsta je dcera učencova.“

„Ale rabi,“ volali přítomní, „vždyť také vaše dcera je dcera učencova!“

„Také dcera učencova?“ opakoval skromný světec reb Chájim jaksi nedůvěřivě...

„Inu, v tom případě jsem arci povinen i ji podpořit...“

To říká, vyňal zbývajících několik krejcarů a dal je dceři. Aby si dala spravit boty, když už lidé tvrdí, že je také dcerou učence...

Svatý Divré Chájim se nemálo proslavil svým bojem proti chasidům sadagorským. O tom však až někdy jindy.

Milovat hudbu a zpěv vyučil se svatý Divré Chájim u svatého reb Neftulího z Ropšice. Město Sanz bylo proto v oněch dobách rájem muzikantů a zpěváků. Dnem i nocí to tam bručelo a bzučelo, šumělo a hučelo jako v úlu nebo jako u nějakého jezu. To se tam ti reb Chájimovi muzikanti tak učili a cvičili. A což když to potom dali dohromady! Ne abyste si mysli, že všichni hráli či zpívali stejnou notu. Nikoliv! – Basa vám hrála třebas něco zcela jiného, než zpívaly housle. A mezi tím co hlásky menších dětí ševelily jako skřivánci, vpadaly jim do toho hlasy hochů starších jako drozdi nebo slavci. Zkrátka byla to taková polyfonie, nebo jak tomu říkáte. Ale bylo to všechno řádně zladěno a pěkně uhlazeno.

Škoda že jsem už zapomněl, jak se jmenoval ten reb

Chájimův kapelník. Ale nahlédněte do nějaké té kroniky muzikantské! Jistě to tam najdete. Když ne, tak si o ní pomyslete své. Neboť takového muzikanta, jakým byl tenhle kapelník svatého reb Chájima sanzského, nebylo už od čase našeho krále Davida. Každého týdne si tenhle reb Chájimův kapelník vymyslí nějakou novou písničku a se svými sbory ji hned navičí. Inu, není divu, že všechna kníždala křesťanská svatému Divré Chájimovi tu kapelu záviděla a ani svatý reb Jisriel z Řízení neměl v Sadagore na svém slavném dvoře lepších muzikantů, nežli byli tihle naši sanzští hoši.

Jednu podmínku si však svatý Divré Chájim kladl: Jeho zpěváci a muzikanti nesměli hrát či zpívat z listu. Všichni musli muzicírovat z paměti. Ba ani not znát nesměli! – „Neboť kdo hraje z not, toho píseň je z papíru. Nevychází z oné tajemné komnaty Boží tam na nebi vysokém, z níž vyvěrá veškerá pravá hudba.“ – Tak učil svatý Divré Chájim, necht' nás chrání Světlo jeho zásluh!

Kromě té naší vezdejší hudby existuje však ještě jeden druh zpěvu. Ten známy nářev, jímž se inspirujeme při hloubání v svatem Talmudu. Že je jednovárný? – Nesvedli byste ho za Boha živého! Tím jsem si jist. Takové nepřetržité stoupání a klesání to je. Pozvolné ovšem a vždycky pěkně v minor. Když jsme se vysplhali až na vršíček – na vršíček poznání – uděláme nějaký ten trochu veselejší, vítězný trylek a už zase hned sestupujeme pomalu do údolíčka nějakého nového problému toho studia talmudického. Zde hlas ztlumíme přemýšlivě a zasmušeně a už to zase jde pomaloučku nahoru a zas dolů a tak se to ad libitum táhne bez přestání.

Jestli tohle zní vašemu uchu jednotvárně, pak věru nevím, co říci. Ale svatému Divré Chájimovi to jednotvárně nikdy nebylo. On, svatý Divré Chájim ze Sanzu, naslouchával tomuhle popěvování pilných žáčků ještě mnohem raději

než všem písničkárn svých milých muzikantů a zpěváků.

Jednoho zimního večera se belhal z modlitebny domů. Šel sám. Vždyť neměl daleko. Jenže tenkrát svatý Divré Chájim byl pohřben v myšlenky a zabloudil. Z čista jasna se ocitl v malé temné uličce, v níž ještě jakéživ nebyl. To ho tam jistě sám milostivý Bůh zavedl. Neboť jak tak svatý Divré Chájim jde, tu najednou slyší, jak se v jedné chalupě nějaký plný žák učí slovu Božímu. Zastaví se svatý Divré Chájim a naslouchá. Byl to takový čistý, nevinný hlásek. Anděl nemá krásnější. Přitahoval jak magnet. I přistoupí svatý Divré Chájim až k samým vratům chalupy, průtiskne na ně své svaté ucho, aby mu ani jediný tylek neunikl, a naslouchá a naslouchá.

Nepovím vám, o čem zajímavém se ten milý žák právě učí. Zdali o těch dvou, co našli ten kus sukna a teď každý o sobě soudci tvrdí, že je tím pravým nálezcem, či o té kape mléka, která ukrápěla do toho hrnce masa, nebo snad o tom, jak synové rabana Gamliela se vrátili k ránu domů z noční pítky a táží se otce, je-li dosud čas modlit se večerní modlitbou; anebo kterak dal král Salamon spoutat knižete duchů, aby mu pomáhal při stavbě jeruzalémského chrámu? O mnohých, velmi mnohých věcech se můžeme v Talmudu poučit. Ale vlastně je jedno, čemu se žák učí. Hlavní je, *jak* se učí? Jak opravdově a celým srdcem, slouže tak dobrotvěmu Stvořiteli svému. A to se právě pozná z přednesu jeho melodie. Stojí svatý Divré Chájim, stojí a naslouchá zpěvu nejsladšímu. Je do něho tak zabrán, že si ničeho jiného nevěšmá. A také kolenjdoucí si nevěšmají postavy, tisknoucí se ve tmě na domovní vrata. Ani se po ní neohlédnou! Kdož ví, nedáčili se tam k sobě nějaká hříšná dvojice? A které pak zbožné oko by se na takové věci podívalo? A tak svatý Divré Chájim narušen stojí s uchem na vratech chalupy a naslouchá.

Doma jsou již znepokojeni. Kde jen meška dnes ten

světec tak dlouho? Vždyť se pokaždé vrací z modlitebny ihned domů!

Naši ho teprve k ránu. Tuil se k vratům malé chyše. Stále ještě naslouchal, neboť žák se dosud učil nepřestal. Chťejí svěcice od vrat odtrhnout. Jenže svatého Divré Chájima od nich opravdu nelze urvat. – To proto, že jeho svatý vous zatím ke klíče přimrzl. Přinesli teplou vodu a svěcice oprostili.

„To mi věřte,“ omlouval se svatý Divré Chájim, „že kdyby byli přede mnou té noci otevřeli bránu ráje a byli mi řekli: Vějdí – nebyl bych uposlechl. Byl bych raději zůstal zde a takhle naslouchal.“

Svatý Divré Chájim!

Ten žák se jmenoval Jákev Jicheck a byl z Zidačova.

My chasidé neříkáme nikdy *Aní maminu*. Neříkáme nikdy židovské krédo, jak je formuloval svatý Maimonides v třinácti článcích Víry. Ne snad, že bychom nevěřili. Bůh uchověj! Věříme právě tak jako ostatní, ne-li více. Ale to milé krédo neříkáme, ač stojí v každé modlitební knize. Bůh sám ví, proč je neříkáme. Svatý Divré Chájim se však o to přece jednou pokusil. Začal: „*Aní maminu beminu šlejmu, věřím v pevné víře...*“ Hned však přestal. Povídal si:

„Chájime, ty jsi lhář! Kdybys opravdu věřil v Boha jediného, mohl bys, Chájime, hřešit? A třeba jen na okamžik? A třeba jen v myšlenkách?... Kdybys jen *opravdu* věřil?“

Po chvíli začal znovu: „Věřím v pevné víře...“

A zase se sám přerušil:

„Chájime, ty už zase lžeš!“

A tak to šlo hodnou chvíli. Nakonec všeho nechal. Už nikdy se nepokusil odříkavat třináct článků Víry svatého Maimonida.

Milejší je mi zlosyn, který se přiznává, že zlosynem je, nežli světec, jenž si je vědom své svatosti. Zlosyn, který se k pravdě přiznává, prožívá své sny v Pravdě. A Pravda je Bůh. Žije tedy i ten zločinec v Bohu. Naproti tomu každý, kdo si o sobě myslí, že je dokonalý světec, žije ve lži, a lež Bůh nenávidí. Popravdě totiž není ve světě člověka dokonalého.

Veškerá hmota je produševnělá. Požíváním a strávením pokrmů přecházejí v nás duše, které byly vtěleny v pokrmech a spojují se s duší naší. Modlitbou, studiem a dobrotami skutky povznášíme tyto duše k vyšším stupňům dokonalosti. Jestliže však se člověk najedl a napil, a sil tím získaných zneužívá, hřeší a pohyby i myšlenkami uráží Stvořitele, tu nejenže duši, které do něho vešly, nepovznáší, nýbrž zavíňuje, že též ony jsou nuceny hřešiti i klesají spolu s ním.

Člověk nervové choroby nechť soustředí své myšlenky na tento výrok Talmudu: „Praví Akavia, syn Mahalélův: Uvažuj o třech věcech – pak nechybíš. Odkud přicházíš, kam spěješ a před kým účty skládati budeš! Odkud pocházíš? – Z krupěje páchnoucí. Kam spěješ? – Do hniloby a rozkladu. A před kým účty skládati budeš? – Před Králem všech králů, před Bohem nejsvětějším.“ – Budeš-li na tyto tři pravdy myslet, uzdravíš se. Neboť v těle lidském jsou jenné rozptýleny všechny látky, z nichž je složen svět. Též veškerá léčiva jsou obsažena v těle každého člověka, o čemž však lékaři nevědí. Pýchou však lidský duch zhrubne. A duch hrubý nemůže náležitě třdit a patičně misiti jemných látek ke zdraví potřebných a v těle jeho obsazených. Je proto třeba, aby člověk nabyl dokonalé pokory a skromosti. Tím jeho duch zjemní, a nabude

tak schopnosti správné podle potřeby užívati léčivé látky svého těla a bude zdrav. Dokonalé pokory však dosáhne jen uvědoměním si tří pravd, jak je Talmud ukazuje: ubohost lidského původu, žalostný konec a odpovědnost, kterou máme před tváří Věčnosti, proti které tolik chybujeme.

„Bůh tvoří světy a též je boř“ – praví Talmud. To znamená, že Bůh nejen tvoří světy, nýbrž že v milosti své poplává život též lidem zlym, ačkoli v tito svými hříchy jeho dlo ničí. Výrok má tedy tento smysl: Bůh tvoří světy, i ty, kdož je boří.

Proč nazývá svatá kniha Zohar pokání „Matkou“? Poněvadž duše lidská vychází z pokání tak očištěna, jako je čista duše novorozené, jež právě vyšlo z matčina lůna. (Už rebe reb Bér z Meziříče učil, že představu tváře matčiny vyvolává v člověku kajicné myšlenky. Viz též na str. 248–249 této knihy.)

Verš žalmu: „Mojžiš a Aron jsou uprostřed služebníků jeho“ značí, že do lidí, kteří Bohu upřímně slouží, se vtěluje duch Mojžišův a Aronův.

Už jsem zase zapomněl na něco nesmírně důležitého! Svatý Divrě Chájim ze Sanzu, žák Jasnovídcův, byl vtělením hebrejského básníka *Avigdora Káro*, jehož kosti odpočívají na starém židovském hřbitově v Praze.

*Pročez pak vy, kdož žiti chcete, do té druhé Brány
se mnou vejďte, neb tam se dočtete*

– jak to víno vykvasilo na počátku světa, aneb že i krev je velmi svatá. – Jaké že ten Svatý Stařec dlo vykonal a proč na Pincheslovo slovo každý v nebi dal. – A jaký konec ten

příběh vzal. – Jak ten synek hřeší velmi zatvrzele, až pak jak spadne z postele. – Kterak svatý reb Pinchesl ten nebeský soud napaluje a toho souchotinaře uzdravuje. – Jakož i jak velmi skromný je, syna svého cti, nepřátele však miluje. – Načež následuje, proč se pyšný do věčičky vtěluje, aneb Jak svatý reb Pinchesl ta gójská říkání cituje. – Nepravdy pak nikdy neyslovuje, aj, těm milým živnostníkům to velmi doporučuje. – A že ta jeho písnička Pánem Bohem je. – Jak se ptáčkové slétají a zpívání naslouchají. – Že pak jeho synek je řemeslníkem dovedným aneb O jeho vnucích, co projdou tím mučením.

Brána devátá

*Mozek Moudrosti a Velikosti velmi tajemný;
bran Světa padesát. (Jemu byty zjeveny.)
Však jáho že slunci nepřidáš jasů v hodině polehnutí,
tak bráde výš nepovznese nížánné chudnutí.*

*Neb všechno velení
v tuť jemu se mění
v ticho a mlčení.*

*Náš učitel a náš pán
SVATÝ REB PINCHESL Z KORICE*

kéz nás Světo jeho zásluh chrání jasné převetice!

V budoucím světě nebudeme pít leciaké mladé víno. V budoucím světě bude víno prastaré a drahocenné. "Vino, které kvasí již od počátku světa ve svých hroznech." – To slibuje Talmud všem spravedlivým.

Svatý reb Pinchessl z Korice byl z krve stejně drahocenné. Z krve stejně staré jako to zázračné víno světa budoucích.

Jedenkrát se Pinchessl těžce roznemohl. To byl ještě velmi mlád. Vždyť se to stalo za dnů svatého Baal-Šema. Nebylo prý Pinchesslovi jiné pomoci než puštěním žilou.

I pravil svatý Baal-Šem felčarovi:

"Dej pozor, abys řízl na správném místě a aby ani o kapku nevyteklo tomu chlapci krve víc, než k jeho uzdravení třeba. Nejsi-li si jist, tak toho nechi! Položím raději svou ruku na jeho a nechám se sám říznout, nedopustím však, aby třebas jen jediná kapka krve mu vytekla nadarmo. Ta hochaova krev je mi nesmírně drahá. Je to zázračná tekutina. Tvořila se od samého počátku světa." – Tak pravil tenkrát svatý Baal-Šem. Necht' nás chrání Světlo jeho zásluh!

Dlouhá léta žil svatý reb Pinchessl v jakémsi malém městečku lidmi opomíjen a nepoznáván a sloužil potají Pánu Bohu. Měl velkou bídu. On i jeho žena a děti.

Bylo to za časi Svatého Děda ze Špule.

Svatý Děd říkáme reb Leibovi ze Špule, poněvadž naučil svou celou negramotnou obec čtení modliteb, jako dědečkové učívají svá vnoučata.

Tenhle Svatý Děd ze Špule měl chúsida, který byl velice nešťasten, ač byl obdařen statky pozemskými jako málokdo. Byl nešťasten, protože neměl děti. A kdo dětí nemá, je stížen kletbou Boží. Tak praví Talmud. Ten chúsíd se jmenoval reb Závnl, nemýlím-li se.

Nadarmo prosil milý Závnl Svatého Děda, aby mu vymohl svou přmluvou u Nejvyššího syna. Aby přece měl někoho, kdo za spásu jeho duše se bude modlit, až si ho jednou Pán Bůh povolá.

Svatý Stařec jej vždycky nějak odbyl. Léta plynula a reb Závnl dědice neměl.

Jednou mu Stařec poradil, aby dal chasidům na kořalku a při pití ať mu přejí syna. To že snad pomůže. – Ale nemohlo. Až jedenkrát zastihl Svatého Starce v hlubokém rozjímání.

„Teď je vhodný čas!“ myslí si Závnl. Teď se vznáší duchy světcův jistě ve vyšších světech. Kdož ví, neměli právě u Božho trůnu. Tvář Svatého Děda zářila v té chvíli jako tvář anděla Páně.

I odhodlal se milý Závnl, že této hodiny milosti využije. Že pohne Svatého Děda k rozhodnému kroku tam nahoře.

Ale marné bylo všechno jeho volání. Zdálo se, že ho Stařec ani neslyší. Náhle však, jako kdyby se probudil ze sna, obrátil se k Závnlvi a pravil:

„Slibuji ti – že syna nikdy nedostaneš... Jsou věci vznešenější, než je zachování tvého rodu... Proč jen jsi mne vyrušil?“

Závnl, uslyšev tato slova, zavzdychal a zaplakal. Zavzdychal – z lítosti, že svěťce v rozjímání vyrušil. A zaplakal – že syna nedostane.

(230)

I rozloučili se se Svatým Dědem a rozjel se do světa. Bude prositi jiné cadiky o přmluvu u Pána Boha.

Dary neskrbili, pomoci mu však nebylo. Kdo by co zmohl proti slovu Svatého Děda ze Špule?

Tak bloudil milý Závnl světem od svěťce k svěťci, město od města, až přišel do onoho městečka, v němž svatý reb Pinchesl potají sloužil Pánu Bohu.

Vstoupil Závnl do městské učebny a ještě se v ní ani neobrátil a už je upoután hubeným mladíkem. Mladík seděl v koutku nad velkou knihou a učil se. Nevěděl, co se vůkol děje. To bylo zřejmě. Tak byl zahlobubán. Vyzábly trup a hlava se ohýbaly a vzpřimovaly nad otevřenou knihou v nepřetržitém rytmu. Ráz dva, ráz dva, nahoru, dolů, nahoru, dolů.

Učil se ovšem hlasitě. Melodie, kterou učení provázal, nepodobala se však nápěvu, s nímž čítáváme Talmud. Zněla docela tak jako modlitba. Chvillemi se zdálo, že jeho duch se křičovitě svíjí, jako by vyznával nejtěžší viny. Tak tesklivě a pokorně lkal melodii. Vzápětí však se obrátila v radostnou oslavu Páně. Jako když o velkých svátcích zpíváme žalmy Davidovy. A opět se chvěla tak nevinně a sladce jako Šalamounova svatá Píseň písní milostná, když se jí malé děti učí ve škole.

Viděl náš Závnl už nejednoho svěťce. Takhle se učiti neslyšel však dosud nikoho. Ne, nikoho! I poznal rázem, co celé městečko za tolik let nevytušilo: že tenhle vyzábly mladík je svěťec převzácný. Svěťec, jakých jen málo jest v tomto hříšném světě.

Vyrušovatí nechtěl. Však už měl své zkušenosti! Kdo mladý muž je, vyzvěděl od přítomných. Řekli mu, že to je „nějaký“ Pinchesl.

Závnl vyhledal Pinchesliv byt. Takovéhle bídy také neviděl jaktěživ. A k tomu před samými velkonočními svátky!

(231)

I nemeškal reb Závřl a vše potřebné nakoupil. Macesy a víno, vajčka a hořké byliny, ryby a maso. Nové šaty pro reb Pinchesla, jeho ženu a děti. Ba i nutné části nábytku.

Nezapomněl ovšem ani na těch třicet šest svíček. Třicet šest – tolik má Talmud částí a tolik hodin svítlo Adamovi mystické světo Prapočátku, než je Pán Bůh ukryl před hříšníky pro svět budoucí. Třicet šest – tolikrát je slovo „světo“ v Pět knihách Mojišových a tolikrát třicet šest jest spravedlivých, již žijí v každém pokolení. Třicet šest svíci, jako mají též v tom dalekém Tíbetu.

Ba dvakrát třicet šest voskovic koupil, pro oba sváteční večery. Neboť dobře cítil, že tentokrát mu bude dozajista pomůženo.

Vše dal dopravit do Pincheslova bytu teprve v předvečer svátku. Jednak aby překvapil, jednak aby nemohl odmítnout.

Zkrátka, když se onoho svátečního večera reb Pinchesl vrátil z modlitebny, domácnost nepoznával. Viděl ve všem řízení Boží a jeho radost z tak zřejmého projevu Milosti neměla mezi. Dobrotivý dárcer musil být ovšem hostem a zúčastnit se rodinné pobožnosti, séderu.

Nikdy nebylo séderu krásnějšího!

Staré „Čtyři otázky“ – „Čím se liší tato noc od všech nocí...“ – nezněly ještě nikdy tak sladce, jako když tenkrát plynuly z drobňých rtků nejmladšího děčka Pincheslova. Byla to pobožnost rodinného štěstí. Požehnali Hospodinu, o Vykoupení a Spáse porozprávěli, nekvašených chlebů pojedli, hořkých bylin okusili a první dvě číše vyprázdňili vína svátečního. Třicet šest světél zahorelo v Pincheslových svatých očích a milý Závřl se vytasil se svým přáním.

„Přisahám ti,“ zvolal reb Pinchesl, „přisahám, že dítv než rok uplyne, budeš mít syna!“

Závřl sluchu nevěřil, krev mu v žilách blahem hořila. Radost se chvěje, chvěje.

(232)

Chvěje se Závřl radostí – nebesa se chvějí starostí. Jest přisaha světčova meč plamenný. Sedmero nebes prořála a v trůnu Božím utkvěla.

Zdali však přetne též a rozváže, co tak pevně už dávno zavařal Svaty Děd ze Špule?

I rozhodli tam na nebi: Jestliže reb Pinchesl nikdy v životě zbytečně nepřisahal, bude vyslyšen on, a nikoli špulešský Starec. A když nahlédli do záznamů, které tam nahore mají o konání každého člověka, tu nalezeno jest, že reb Pinchesl nejenže dosud nikdy nepřisahal, ale ani zbytečného slůvka nikdy v životě nepromluvil. ---

Svaty Řízenský, který tento příběh vyprávěl, dodal:

„Vidíte, že vůle svatých cadlíků máme přece jen povždy dbáti, byt se nám zprvu jevila jako cosi neblahého. Snad by přece jen bývalo lépe, kdyby se onomu chúsídovi potomstva nebylo dostalo, jak usoudil Svaty Děd ze Špule. Neboť ten hanebný udavač Šamšn, který padesát let později vydal vnuky svatého reb Pinchesla hrozným mukám, byl synem syna, kterého tehdy reb Pinchesl onomu chúsídovi vymodlil.“ O tom uslyšíme později. Povím vám zatím jiný zázračný příběh o svatém reb Pincheslovi.

Svaty reb Pinchesl vysílal koncem každého léta dva žalky sbírat u bohatých příspěvky. Sestavil seznam osob a ke každému jménu připsal částku, kterou měl označený složit. Od bezbožníků ovšem darů nepřijímal.

Jedenkrát jméno jednoho boháče ze seznamu vyškrtl a na jeho místo vepsal jméno jeho syna. A hle, příjdou žáci do boháčova sídla a slyší truchlivou zvěst. Zemřel člověk zbožný a spravedlivý. Požadovanou částku jim však vyplácel od té doby rok co rok jeho syn.

Jednoho léta vzal však svaty reb Pinchesl pero a jméno boháčova syna přeškrtl také.

Myslíli žáci, že mladý muž zemřel jako před lety jeho

(233)

otec, když ho byl tehdy svařý reb Pinchesl ze seznamu vyškrtl. Co však uslyšeli, když nyní do onoho města přišli, bylo smutnější než smrt. Ten člověk se zkazil. Počal se oblékat do šatů, jaké nosí křesťané, pojídal zakázané pokrmý a veřejně porušoval příkazy zákona Božího a sva-té zvyky našich předků. Každého příštího roku slychali o něm žáci věci horší a horší.

Až jednoho dne vzal opět svařý reb Pinchesl pero a jmé-no boháčova syna znovu vepsal do seznamu.

Přijdou žáci do onoho města a slyší novinu: Ten člověk se polepšil. Hříšného života zanechal, dobré skutky konal. Nikdo neznal příčinu jeho náhlého obrácení.

Žáci se k němu neprodleně odebrali. Radostně je uvítal, částku jim ihned vyplatil a ještě je štědrě obdaroval. Ne-ubránili se, aby se ho nezeptali na příčinu náhlé změny k dobru. Řekli mu též, jak ho kdysi reb Pinchesl ze sezna-mu zbožných vyškrtl a jak ho nedávno znovu zapsal.

„Poslyšte tedy,“ řekl jim kajcíník. „Posaďte se, všechno vám dopodrobna vypovím.“

Jednoho dne, není tomu ještě ani rok, jsem si po obědě zdímal a měl jsem podivný sen. Zdálo se mi, že kamsi cestuji. Jedu daleko, daleko. Najednou cítím veliký hlad. Sestoupil jsem proto v nejbližším městě, vejdu do hostince a poručím si oběd. Předložili mi vepřovou pečení. Tehdy mi nevadilo, že běží o pokrm zapovězený. Užž chci vložit do úst první sousto, když tu přistoupí ke mně nějaký muž a praví: „Přicházím, abych vás dovedl k soudu. Jste obžalo-ván.“ Odpověděl jsem, že si nejsem vědom ani toho nej-menšího, a má-li kdo u mne nějakou pohledávku, ať mi jen svůj oprávněný požadavek předloží a všechno mu ihned bez souzení zaplatím. „Nikoliv,“ pravil neznámý, „vaše věc musí být projednána soudně. Soud vás volá a má pro to jisté důvody.“ Vzezření neznámého bylo tak ctihodné a hlas tak vážný, že jsem chtěl nechtě vstát od stolu a ná-

sledoval jej, aniž jsem požil sousto. Vešli jsme do soudní budovy. V předstíni vyšel nám vsříct sluha a tázal se mne, jakže se jmenuji. Když jsem mu řekl své jméno, zachmuřil se a pravil: „Ano, jste předvolán. Nyní však nemá soud pro vás kdy. Vraťte se a vyčkejte!“ Vrátil jsem se do hostince a chci se dát do jídla. Ale opět přistoupil ke mně ten nezná-mý a žádá mě, abych s ním šel k soudu.

Odpověděl jsem mu již podrážděně. Ví přece, že soud je teď zaměstnán něčím jiným, a ostatně, že jsem ochoten všechno řádně zaplatit, jak jsem už prohlásil. Aby mě tedy nechal v míru a pokoji se najíst. Avšak ten muž trval na svém, a já, opětně přemóžen jeho ctihodností, musil jsem uposlechnout. Všechno se opakovalo jako poprvé. Opět vyšel sluha a řekl, že soud nemá pro mne teď kdy, abych se vrátil a čekal. Rozezlén vrátím se do hostince, usednu za stůl a chci jíst. Byl jsem již na smrt hladov. A do třetice přistoupí ke mně ten neznámý a vyzývá mě, abych jej následoval. Nechtěl jsem, vzpíral jsem se ze všech sil, a za-se byl můj odpor zlomen tajemnou vážností toho muže.

Tentokrát otevřel přede mnou sluha dveře soudní síně dokorán a zvolal: „Vstupte, nyní budete souzen.“

Vešel jsem do nádherné komnaty. Uprostřed stál veliký stůl a kolem stolu seděli ctihodní starci s dlouhými vousy, soudcové. A už před mě představuje můj průvodce a vypo-čítává všechny hříchy, kterých jsem se kdy dopustil. Hří-chy černé, že mi z nich vlny vsílaly na hlavě hrůzu, jiné pobledlé, menší i větší, o nichž jsem se domníval, že jsem na ně již dávno zapomněl. Žalobce je však ličil tak důkladně, že jsem se rozpomenu na všechny. Stál jsem strachem jako přimražen. Chci utéci, ale nemohu. Nohy mi zdřevěněly. Na čele mi vystavaly krupěje smrtelného potu. Vypočet jako by konce neměl. Hříchy se přede mnou kupily jako šeredomné hromady pošlých krys a jiných nečis-tych zvířat, jako šití, jako hadi. Konečně se žalobce odml-

čel a nastalo hrobové ticho. Slyšel jsem jen údery svého vlastního srdce jakoby z nesmírné dálky. Byly to hrozné okamžiky. Tížily jako olověné skály a roztékaly se do nekonečných mlhovin věčnosti.

Konečně jeden ze starců přerušil mlčení:

„Jaký trest mu vyměříme?“

„Jaký trest mu vyměříme?“ opakovali ostatní v přišer-
ném sboru. A zas bylo ticho.

Jeho souzení si vyžádá mnoho času,“ řekli po chvíli.
„Zatím ať zde zůstane, nežli všechno náležitě projednáme.“

Chápal jsem, že je to všechno jen sen. Co si mi však říkalo, že můj spánek má trvat věčně a že se z něho už neprobudím. I já jsem se lomil rukama, plakat a prosit. Že jsem dosud mlád, že mám ještě možnost se polepšit, aby se nade mnou sliovali.

„To je pravda,“ řekl jeden stařec. „Ten muž se ještě může polepšit. Je třeba dát mu k tomu příležitost a navrhnout jej k životu.“

Vzhlédl jsem. Kdože se to takhle přimlouvá za mne nehodného? Popatím mu do tváře, a hle – je to náš svatý reb Pinches! „Poněvadž mě kdysi podporoval,“ pokračoval reb Pinches! „jsem mu zavázán a žádám, aby byl zatím propuštěn.“

„Není to sice podle práva a spravedlnosti,“ odvětili druzí soudcové, „ale protože se za něj přimlouvá sám reb Pinches! z Korice – budiž!“

Vtom jsem spadl z postele.

Oním dnem se započal můj nový život. Ten sen mi však nejde z mysli. Kdykoli si na něj vzpomenu, chvěji se jako osika.“ To všechno vyprávěl ten boháčův syn korickým žákům.

Byl to opravdu neobyčejný sen. Otřásl svědomím hříšníka velmi zatvrzelého. A z toho všeho vidíme, že svatý reb

Pinches! zasedal již zažíva v nebeském soudu. Druzí světci se stávají jeho členy až po smrti.

Veliké potíže byvají s pochybami ve věcech Viry. Jeden chásid se jimi velmi trápil: jak je možné, aby Bůh znal všechny myšlenky každického člověka?

Kdyby se byl, člověk bláhový, světl některému staršímu kolegovi, bylo by se mu možná dostalo náležitého poučení. Což o téhle otázce nebylo mnoho napsáno našimi slavnými filosofovy už před staletími? On se však za svou pochybovačnost stydl, a to byla ovšem velká chyba. Ještě štěstí, že mu pro spásu jeho duše bylo dáno vnuknutí, aby putoval do Korice. A blaze mu, že se smlouval sám nad sebou a vnuknutí uposlechl.

Svatý reb Pinches! vyhlížel právě oknem. Vída, jak chásid přichází, volal na něj už zdaleka: „Jak by Pán Bůh nevěděl – když i já vim?“ A tak byl milý chásid spasen.

Jednou přišel do Korice těžký pacient, souchoťník – chra-
niž nás milostivý Bůh ode všeho zlého! – Kdejaký světec se už modlil za jeho uzdravení, dokonce i u doktorů už nebožák byl – nic naplat, choroba se zhoršovala neustále. Bylo zřejmé, že nebesa již nad ním vyřkla ortel. Svatý reb Pinches! se za něj pomodlil – a pacient byl zdráv. Zdráv „jako gój“!

„Nemyslete, že mě mají v nebi raději než ostatní světce, kteří se za něj modlili. A také se nedomnívejte, že má modlitba má v nebi větší cenu než modlitba kohokoli jiného!“ omlouval se skromný reb Pinches! chásidům. „Jenže já jsem postupoval šťastněji než ti druzí. To je to celé.“

Když jsem se při modlitbě povzněl do nebe, viděl jsem, že brána života je před tím člověkem zavřena. Klepám tam

a žebroním, nic naplat, brána se neotvírá. Tak tedy jdu k bráně zásobování. Ta byla otevřena dokořán. I vyžádal jsem si tam pro něj tolik výživy, kolik jsem mohl unést. Dali mi ji přebytek. Vystáčila by pro nejdělsí lidský život. Nebeský úřad pro zásobování se totiž přeptal na úřadě pro povolení k životu a tam mu odpověděli, že osud žadatelův je už zpečetěn. A tak si tedy řekli: „Proč bychom toho ubožáka nezasobili výživou, když tak jako tak ji už nespoteřebuje?“ – Je-li osud zpečetěn, musí člověk všechno zanechat jiným a jít. Když mi tedy povolili, co jsem pro žadatele prosil, pokračoval svatý reb Pinchesl, „vrátil jsem se opět k bráně života. Jak mě uviděli, že přicházím, honem ji zavřeli. I křičím: „Dejte mu život!“ – Život? To ne, ten mu nedáme! odpovídal tamní úřad. Postavil jsem se tedy před okénko, zamaňoval jsem jím před očima povolením výživy, které mi vydali v bráně pro zásobování, a povídám: „Tak vy tady chcete zkrřiviti svaté pravdy Talmudu? Což nestojí v Talmudu psáno: Komu Bůh výživu dává? – Jen tomu, kdo má žít, ji dává. A ježto mu byla povolena výživa, jste nyní povinni dát mu také život v soulasu s výměrem, jinak byste učinili z věcných pravd Talmudu nepravdu.“ Co mohli proti mé námitce dělat? Nic! Volky nevolky byli nuceni mně vyhovět. Tak vidíte, že jsem neudělal pražádný zázrak, když se pacient uzdravil. Uplatnil jsem pro něj zákon, jak jej naši svatí učenci vyslovili v Talmudu.“

Skromnost a pokora byly největšími ctnostmi svatého reb Pinchesla. Velmi rád slyšel, jak jej někdo poníží a ostouzí. Jestliže však mu lidé vzdávali čest, velice se trápil. Říkal, že pocity působí mu větší bolesti než sečné rány. Ve své veliké pokoře mluvil s vlastním synem tak uctivě, jak mluví sluha se svým pánem. Kázal, že máme každého milovati. A když nám ublíží nebo nás uráží, máme jej milovati ještě víc než předtím. Jednou četl v nějaké knize,

že máme milovat veškeré tvory Boží. A nejen Židy, nýbrž vůbec všechny národy, třebaže nám ubližují a nás poníží. Tu knihu potom pro tahle slova vychvaloval nade vše. V jeho domě žil jeden člověk, který byl naprosto nezdělaný a omezený. Byl to Hersl, nosič vody. Ani ženat tentle Hersl nebyl, ačkoli mu už bylo přes čtyřicet. Takový neotesanec! Ale svatý reb Pinchesl si Hersla neobyčejně vážil. Řekl jednou své ženě: „Kdykoli Hersla vidím, všecek se před ním chvěji úctou. Jak vzácný je to *snězec*! Takový člověk, když donese vodu nějakému třeba jen zcela obyčejnému občanovi, rozplyvá se před ním ponížeností. Což teprve, když stojí před nějakou váženou osobností! Tu si jistě uvědomuje celou svou lidskou nicotnost a ubohost. Jak nesmírné je zajiště Bohem milován pro svou skromnost! Škoda že snad nikdy mi nebude přáno, abych dosáhl jeho dokonalosti!“

Svatý Ari učí, že duše domýšlivého člověka se po smrti vtělu v bzučící včelu. Víme, že je to trest opravdu přiměřený a spravedlivý a že včeli život vyvážá, co lidská domýšlivost kazí. Neboť včela je tvor, který nikdy nemyslí na sebe. Veškeré její myšlení, city a konání jsou zasvěceny jen a jen všeobecnému blahu celého úlu. Svatý reb Pinchesl však vysvětlil tento zákon *gügla* (kolotán) svým způsobem. Řekli bychom téměř foneticky. Pravit: „Domýšlivce si neustále říká: Já jsem... – židovský: *ech bin...* Např.: Já jsem spisovatel – *ech bin a mechabr*. Já jsem pěvec – *ech bin a zinger*. Já jsem učenec – *ech bin a talmid-chuchem*. A tím povídáním se právě vtěluje do včely. Neboť včela se také řekne židovský: *Bín*, stejně jako se řekne já jsem – *ech bin*.“

Chytrost svatý reb Pinchesl příliš rád neměl. Říkal: „Ničeho na světě se nebojím, jen jednoho se bojím: abych nebyl chytřejší než zbožnější.“

Rád užíval ukrajinských přísloví. Mezi jeho chasidy byl jeden jménem Jákl. Jákl nebyl člověk učený. Byl však obdařen velkou tělesnou silou a obratností. A nikoho snad neměl svatý reb Pincheshl tak rád jako tohohle Jákla. Řekl o něm, že je to člověk, který náleží světu Dokonalosti. A v ukrajinské řeči doložil, že je „i *do palaty i do chaty*“. To jest: i do paláce i do chaty. K vznešenému i k prostému.

Jiné ukrajinské přísloví, které svatý reb Pincheshl rád říkával, je: „Bez Boha ani do poroha (ani na práh)“. Bez sly, kterou do nás Bůh nepřetržitě vysílá, nemůžeme udělat ani krůček, ani menší pohyb, nemůžeme na nic ani pomyslit.

Veliká byla jeho láska k pravdě. Říkal, že bylo-li mu přáno poznat něco z tajemství Paně, má co děkovat jen tomu, že nikdy v životě nevyslovil ani nejmenší nepravdy. A říkal, že nejlepším prostředkem v úspěchu v kterémkoli povolání je: nikdy ani v nejmenším nelhat. A říkal, že člověk má raději vydechnout duši než jedinké nepravdivé slovkó. A kdyby lidé pokládali lež za stejně veliký hřích jako krvesmilstvo, dávno by už celý svět spasen byl. Jsou písně, které když zpíváme, spojujeme se jimi s Bohem. Jsou však též písně – řekl svatý reb Pincheshl – které jsou samy Bohem. Takových však nezpíval nikdo od Davida krále, až teprve on, svatý reb Pincheshl. Kéž nás chrání Světlo jeho zásluh!

Svatý reb Pincheshl chtěl zemřít v Svaté zemi. Vždyť „kdo umírá v zemi Izraele, jako by vydechl svou duši v náručí rodné máti“, říká Talmud. A tak se reb Pincheshl vydal na cestu. Daleko však nedošel. Svatá země mu sama vyšla naproti až do Ruska. V městečku Špítevce zemřel dne 10. v měsíci elúlu r. 5551 (1791) a tam jest pohřben.

Chasidé velmi plakali. Nejvíce ho želel jeho syn, Mojšele. Musím vám o něm také něco povědět. Neboť Pincheshlův

(240)

Mojšele byl opravdu hedvábný mladý muž. Nejen velmi učený a zbožný, ale také zručný kaligraf a kreslil. Vlastnoručně prováděl rozličné řemesnické práce a zhotovoval pěkné předměty. Proto si jej jeho dravý otec po celý život zvlášť vážil. A což teprve jeho krásný hlas! Když Mojšele zpíval, slétali se pláci ze všech stran z dál až čtyřiceti mil, aby se od něho přiučili nějaké té písničky.

Mojšele se nestal rabínem. Zařídil si ve Slavutě tiskárnu. Jeho podniku se dařilo znamenitě a získal si jím veliké zásluby. Vždyť třikrát vydal celý Talmud a mimoto i některé spisy kabalistické. Potřebné literky si hotovil vlastní rukou. Avšak také kdo máme ve své domácí knihovně některý ze slavutských tisků, jsme na to velice hrdí a chováme jej jako drahocennou relikvii. To má ovšem ještě jeden důvod. O tom hned uslyšíme. Slibil jsem vám to už dávno.

V živnosti totiž pomáhali otci dva synové. Starší Šmil Abe a mladší se jmenoval Pincheshl, po svém slavném dědici. Říkalo se jim Rabinovičové. Jednoho jitra byl v slavutské modlitebně nalezen oběšenec. Byl to jakýsi Lejzr, opilec nechvalně známý, zaměstnanec tiskárny. Neví se, byli pro své nenapravitelné opilství ubit rozezlentým davem chasidů, a pak pověšen, jak tehdy šeptali zli jazykové, anebo zdali se oběsil sám v sklíčenosti, která se dostavuje po vystřízlivění. Tak alespoň tvrdili chasidé. Jeden osobní nepřítel rodiny Rabinovičů, jakýsi Šamšn, udal v své zaslepené nenávisti Mojšela a jeho syny u samého cara. Že prý si Rabinovičové přisvojují moc královskou nad Židy a že i odsuzují lidi k smrti. Oběšený Lejzr byl prý takovým odsouzenecem.

Hanebné a ničím nedoložené udání vzbudilo nepopsatelné rozhořčení mezi všemi Židy celého Ruska. I nejzapřáhlejší odpůrcové chasidismu, kteří se jindy nešťitli udavčství, když jim mohli svým chasidským soukmenovcům

(241)

ublížit, chvěli se tentokrát ošklivostí a studem. Že chasidé oplice zabili – to nemohl žádný Žid uvěřit. Pravda, říkali, mezi námi Židy je mnoho podvodníků, zlodějů a prostopášníků. Snad neméně než mezi ostatními lidmi. Však také pro ně nevinně trpíme všichni. Ale při všech našich chybách a nectnostech po je jedné stránce nám nikdo neupřel, že jsme opravdu národem vyvoleným: surových vrahů mezi Židy téměř není. Žid-vrah je už od tisíciletí ještě vzácnějším zjevem, než je Žid-negramotný. Asi tak jeden z patnácti milionů Židů během pěti až deseti let je snad vrahem, a to ještě zpravidla za okolností zcela mimořádných. „Slyšiš-li, synu, že ten či onen Žid někoho podvedl, o peníze připravil, nebo i hříšník ten křivě svědčil a přisahal – možná. Není takové obvinění docela pravděpodobné? Jsou i mezi námi tací padouchové. A kradou-li carovi ministři, kradou i jeho milí Židé“ – říkaly židovské matky svým dětem. „Ale slyšiš-li, synu, že Žid prolil krev, nevěř tomu. Je to jistě obvinění lživé. Žid nezabije!“ – Pravděpodobnost je skutečně velmi malá. Téměř žádná. Vrahů vilych, bratrovrahů, otcovrahů nebylo u nás již po staletí, jak tomu není v žádném jiném vyznání, v žádném jiném národě od jednoho konce světa až ke druhému. Avšak skutečnost, že se tu mohla vůbec vyskytnout domněnka, podle níž byli Židé odpovědnými za smrt oplicovu, charakterizuje velmi případně odpor, který mají Židé proti opilství. Chasidé si ovšem rádi zavdají. Ale vždy s mírou. I to jejich odpůrci velmi dobře věděli. A že moudrý a prozřetavý Mojsese odsoudil Lejzra k smrti, bylo ovšem tvrzení téměř směšné. Odporovalo by takové tvrzení talmudské jurisprudence.

Car však nařídil přísné vyšetřování a pověřil jím vrchního gubernátora Vasilčikova. Vasilčikov provedl vyšetřování velmi důkladně, ale na obviněných nemohl najít při nejlepší vůli viny nejménší. Starý Mojsese byl zproštěn obžaloby

(242)

ihned. A již se zdálo, že také oba synové budou z vazby propuštěni, když se tu, mladíci nezkušení, dopustili nerozvážného kroku, který se jim stal osudným. Aby nabyli jistoty, že budou osvobozeni a již brzy propuštěni z krutého vězení, nabídl gubernátorovi Vasilčikovi *tisíc pět set rublů* ve zlatě – věc tehda na Rusi obvyklá. Ale Vasilčikov na ně udělal trestní oznámení. Čáska nebyla ani zdaleka podle jeho důstojnosti a nenávisť k Židům větší než láčnost po penězích. A tentokrát byli oba mladíci odsouzeni. Ovšem pro úplatkářství. Byl jim vyměřen strašný trest: *tisíc pět set* ran knoutou. Rozsudek byl přes všechny přímluvy a intervence proveden v plném rozsahu. Nazí byli hnáni řadami, „ulicemi“ kozáků, kteří je nemilosrdně bičovali. Ani ránu jim neslevili. Jen jedné milosti se jim dostalo. Že totiž jakožto rabínští synkové směli si na hlavách ponechat malou čapku *jarmelku*, protože chůze s hlavou nepokrytou je nám hříchem. Vypravuje se, že jednomu z nich čapka při bičování spadla, což zpozoroval teprve později. Nechtěje hřešit dlouhou chůzí s hlavou nepokrytou, vrátil se pro svou *jarmelku* dobrovolně ještě jednou pod knuty kozáků.

Podle znění rozsudku měli být po vykonané exekuci oba provinilci vyvezeni na Sibiř. To se však už nedalo provést. Zůstali ležet na zemi v tratolišti krve. Čáry masa jim visely z těla. Ani se nepodobali lidem, k obrazu Božímu stvořeným. Mužkům, kteří celé podívané přihlíželi, zželo se zmučených Židů. I zabili dva skopce a do jejich ještě horkých krvácejících kůže oba raněné zabalili. Takovéhle bití knoutou ještě nikdo nikdy nepřežil. Vnucci svatého reb Pinchesla korickeho však zůstali naživu a uzdravili se.

Byli později převezeni do Moskvy. Manželka mladšího, Pinchesla, přijela za mužem. Když popatřila do té utopením znevořené tváře – skonala na místě raněna mrtvicí.

Ríká se – pochybují však, zdali pravem – že to všechno byl trest Boží za křivou urážku učence, které prý se oba

(243)

mladí Rabinovičové jednou dopustili. Prohlásili prý o slavném talmudistovi, vrchním rabinovi z Kašise, jménem Akive Eger, že přijal úplatek v nějaké soudní při. A on, reb Akive Eger, prý tenkrát pravil: „Že urazili mě, odpouštím jim z plna srdce. Ale že se tím dopustili též urážky zákona Božho, jehož jsem představitelem – to jim nemůžu být prominuto.“

Tiskárna slavnostně zpusila. Zdrčený otec, reb Mojshele, nadějný syn svatého reb Pinchesla korického, chodil světem o žebrácké holi a zemřel u veliké bídě. „Mlad jsem byl i zestárl jsem, nikdy však jsem neviděl, že by spravedlivý byl opuštěn a potomstvo jeho že by žebralo o chléb.“ Tak stojí psáno v Písmě svatém. A co psáno jest, je pravda nejvyšší. Nevyzpytatelné však jsou soudy Boží.

Z MOUDROSTI REB PINCHESLA KORICKÉHO
(Z jeho knihy *Midrás Pinchas – Bádání Pinchasovo*)

Všechny požítky k nám přicházejí z ráje – dokonce i dobré vípy.

Radost je vyšší stupeň než žalost. I novorozené zprvu pláče a teprve později se také usmívá. To postoupilo o stupeň výše. Neboť radost vyvěrá z vyšších světů: ze Svatozáře Boží. Proto také radost smývá všechny hříchy.

Propadá-li člověk nějaké nečesti, nemá se proto příliš trápit. Má doufat, že ho Pán Bůh napraví a očistí. Neboť volnost vůle máme toliko v rozhodování pro zlé, či dobré; provádění našich záměrů a vše ostatní je už jen v rukou Božích. Ale rozhodne-li se člověk pro dobro upřímně, tu mu Pán Bůh jistě pomůže skutečně je konati.

Má-li někdo velké starosti, učini nejmoudřejší, když jde spát. Ve spánku splyvá duše s nekonečnem a v tom se všechny trampoty rozplývají v nic.

Každá věc svým způsobem někdy spí. I rostlinstvo spí a podobně i voda. Též andělé Páně někdy svým způsobem spí, a dokonce i Zákon Boží spává.

Sny jsou odpadkem mozku. Ale vždy podle osobních kvalit člověka.

Prodlévá-li člověk mezi lidmi nevědomými, otupuje tím své srdce, jako kdyby pobýval v chráně modloslužebníků.

Velbloudi se při oplozování obrací k sobě zadky. Proto je velbloud nejhlupejší zvíře. U jiných druhů zvířat bývá při tom už sameček obrácen k samičce předkem a jen samička obrácena zadkem. Proto je v těchto zvířatech už trochu moudrosti. Lidé se obracejí k sobě oběčejně tvář v tvář. Proto jsou tak moudří.

Písmo svaté je pojítkem mezi světem hmotným a mezi světy vyššími. Salammounova Píseň písní je pojítkem mezi světy vyššími a nekonečnem. Proto ji nikdo nemůže plně pochopiti.

V každickém lidském slově jsou obsaženy prvky ze světa duší, ze světa andělů a ze všech tvorů vůbec. I v každém zcela obyčejném všedním slově. Jenomže v tomto stojí na nižším stupni než ve slovech bohulibých.

Jsou lidé, kteří se musili zrodit jen proto, aby za celý život vykonali jen jeden jistý dobrý čin, ba třeba jen jednou jakýsi určitý pohyb.

Chtějí-li se nějaké duše vtělit třeba jen přechodně do mozku některého člověka, pohybou toho člověka nejdříve k pláči. A všechny duše a všechny světy mu pomáhají, aby oči jeho mohly vylučovat slzy. Neboť pláčem se mozek očisťuje.

Člověk má sebe sama pokládat za úplného hlupáčka. A právě tím obnovuje své duševní schopnosti. Poněvadž však je v člověku duši několik – všechny obnovují tím své síly zároveň s ním.

V délce není šířky, ani prava, ani leva. Proto v budou-

cím dlouhém, věcném světě nebude už možno získat si ani zásluhy, ani viny, ani s nimi spojených odměn nebo trestů. Mojišiv duch se prosítrá nad všemi generacemi a nad všemi dušemi.

U Turků bývalo zvykem, že když některého držitele moci zbavovali vlády, postavili před něho nanovo všechny jeho služebníky a otroky. Ti všichni však musili při tom obradu mlčet jako němí. A tak jako tomu sesazenému tureckému hodnostáři povede se v ráji lidem, kteří zažíva neplnili příkazů Božích, jak náleží. Každým našim dobrým skutkem se totiž tvoří anděl. Nebyli-li však onen skutek naprosto dokonaly, je také nedokonalý anděl tím skutkem stvořený. Například je němý. A bude to pro člověka velká hanba, když bude sedět v ráji a andělé, kteří jej budou obsluhovat, budou němí. Nebo když některému jeho andělovi bude chybět ruka, jinému zase noha. Opravit pochybené anděly může člověk jen sebeobětováním. To však nemůžete vy pochopit. Je to příliš hluboká myšlenka.

Strážní andělé člověka – to jsou jeho dobré myšlenky. Mluvíme-li dobře o někom, třebaš i o mrtvém, odívají se naše slova šatem Moudrosti. – To říká, jal se reb Pinchesl vychvalovat svatého rebe reb Šmelka z Mikulova a pravil o něm, že byl vynikajícím světcem, jenž nebylo v jeho pokolení rovno na celém světě. –

Do pokrmů a nápojů, kterých požíváme o šabesu, jakož i do našeho spánku o šabesu se vtělil sám Bůh; ve smyslu *kontrabce* nekonečna před stvořením světa.

Tak jako má svět svůj střed a tímto středem je Palestina, tak má také Moudrost svůj střed a tím je Zákon Boží. Ostatní vědy jsou obalem Zákonu. Proto, zná-li kdo některou vědu, neznamená to ještě, že má schopnost rozumět našemu Zákonu. Ale naopak kdo rozumí Zákonu, pochopí velmi snadno jakoukoli jinou vědu. A také Zákon Boží má svůj vnějšek a vnitřek.

Vnitřek Zákonu, to jsou svatá tajemství knihy Zohar a spisu svatého Ari. Proto právě byly zjeveny v Palestině, která je středem světa, jako jsou ony vnitřkem zákona, jenž je středem všech moudrostí.

Všechno žijící tvoří jednotný celek, který má vlastnost postavy člověka. Izrael je mozkem tohoto celku. Proto máme tak rádi povolání, při nichž je třeba mnoho přemýšlet. Druzi národové zaujmají funkci rukou tohoto živoucho celku. Proto jsou především tak zručnými výtvarníky. Zvířata jsou však toliko nohama toho celku. Jejich příznačná činnost je v jejich nohách, takže nižší druhy, např. hmyz nebo myši, téměř ani nedovedou chodit pomalu, nýbrž jen běhají a skáčou. Tak je tomu s tvorstvem jako celkem i s člověkem jako jedincem. Dítě, začíná-li chodit, nechodí jako dospělý, nýbrž buď utká, anebo stojí. Je tedy principem nohou. Když povyroste, je principem rukou. Proto si v jistém věku neustále hraje. I můj synek, ačkoli se výborně učí, koná přece jen nejráději řemesnické práce, poněvadž je ještě hochem. Ve stáří je však člověk principem mozku, takže posleze nenalezá už uspokojení ani v hovoru, jen v mlčení a v myšlenkách. Mládí je též vrozena horkokrevností a bojovností, kdežto ve stáří se již člověk mírní. A též Bůh se projevil nejprve – při východu z Egypta – jako válečník, kdežto později, za vlády Šalamounovy, vládně veliký Mír. (Slovo Mír, hebr. Šalom – Šalamoun je jedním z označení Boha.) Za krále Jerobeáma byly už arci zase rozmišky, neboť Jerobeám je již opět nižším stupněm. – Teď jste však viděli zajímavou věc: viděli jste, že jsem začal božským Člověkem jakožto principem všeho živoucho a končím hříšným Jerobeámem. Je to jako když „Knihá Stromu Života“ od svatého Ari začíná se nadsvětským Člověkem a končí Branou mocností nečistých. Veškeré dění je buď ve znamení světa *vyzářovaného* anebo ve znamení světa *odraženého*. Půjčujeme-li např.

někomu peníze, konáme skutek ve smyslu světa vyzářovaného. Splácení dluhu je však již dění ve smyslu světa odraženého. Co otec poskytuje v mládí dětem, je ve smyslu světa vyzářovaného. Co děti splácejí ve stáří otcí, je naproti tomu ve smyslu světa odraženého. Vyzářované náleží principu Milosti a Lásky. Reflektované toliko principu pouhé Zákonnosti. Proto je například také správné, co se říká, že totiž jeden otec užívá deset dětí, ale deset dětí neužívá jednoho otce. Neboť princip Lásky je mocnější než princip Zákonnosti.

Člověk má jist pokud možno co nejméně, neboť za jídla je souzen. A není pravda, že čím víc kdo jí, tím déle žije. Jsou zvířata, která žerou velmi mnoho, a žijí jen malou chvíli. Naproti tomu jiné druhy zvířat žijí velmi dlouho, ačkoli žerou jen docela málo.

Každému člověku hoří ve vyšším světě zvláštní světlo, docela odlišné od světa všech jiných lidí. Sejdou-li se dva přátelé v tomto světě, tu se ta jejich světla tam nahore na chvíli spojí a spojením obou světél se rodí anděl. Anděl ten je však obdařen silou k životu toliko pro jeden rok. Sejdou-li se ti dva přátelé během roku znovu, dodávají mu tím další sílu k životu. Jestliže se však po celý rok ani jednou neviděli, tu onen anděl chradne a odumírá nedostatkem světa. Talmud nám říká, abychom při spatření přítele, jehož jsme celý rok neviděli, želovali Bohu, že „křísí mrtvé“. To je podivný příkaz. Vždyť ani jeden ani druhý jsme nezemřeli. Koho tu tedy Pán Bůh vzkřísil? Tím mrtvým není jistě myšlen nikdo jiný než onen odumřelý anděl, jehož životní síla se obnoví naším sledáním.

A nakonec něco pro Freuda a pro Darwina:

Když má člověk *křísivé myšlenky*, ať si vzpomene na tvář své matky a bude z nich vyproštěn. Jestliže je uváděn

(248)

v pokušení slavomamem, ať si představí tvář otcevu.

Mezi všemi tvory se vyskytují některé druhy, jež tvoří přechod. Jsou taci, kteří jsou přechodem mezi rostlinou a živočichem, a jsou rostliny, které jsou přechodem mezi travinou a stromem. *Opice je přechod mezi zvířetem a člověkem.*

Poutník pak na cestu ke Kotským vás vyprovází a věci prapodivné tam nachází. Cestou též zvíře, že saskovský Mojše Lejbček byl veselé dítě. – Jakož i jakým byl obchodníkem a kterak že to bylo s tím oplym mužkem. – Proč Svazý Žid rozuměl zvířátek mluvení aneb Jeho slavné světu odhalení, aj, o tom zmružlém serafovi vyprávění. – A proč ten Simche Binem až k moři cestuje a tomu divadlu tam obcuje. – Jak ty karty hraje a tu duši pak zachraňuje. – Nacež se tu vypravuje, jak ten Ázik, Jeklův synek, do té Pravy putuje, doma pak ten Boží dům buduje. – A jak ten mužik nad tím písmem šuduje. – Nacež dále následuje, co ten džikevský reb Mejr o Mendelovi tomašovském mluví – aneb Jak jej okrašluje. – A kde že stojí reb Mendelova noha a jaká to jest přetěžká úloha. – Jak se modlival, když ještě byl malíčký, a jak k němu Pán Bůh poslal andělíčky. – Kterak potom reb Mendele z Kotska v Praze byl a tři milosti tajemné si tu na hřbitově vymodlil. – Rabiho Léva učitelem pak si učinil. – O lenochu a rozvázném pohříchu, a jak je to s tím světcem v kožichu. – Jakou věcí svatou je mlčení a jací prý jsme my belzští chasídi kujóni. – Co pak milého Mendela ve Lvově potkalo a jak se to všecko divně zašmodrchalo. – Jak potom byl ten moudrý Rim před tou nebeskou branou aneb Že i to jídlo jest věcí náramnou. – Kterak jsme šli tehda s kofarlickou mesaše vítati, a proč nás musí ten milý Pán Bůh tak přísně trestati. – Jak by-

(249)

chom pak přivítali svého Spasitele, knížete a krále, a tak dále a tak dále, a jak je to v té naší kabale. — Čímž pak tu pouť už končíme k Boží cti a k své chvále.

Pročež všichni, kdož žít chcete, do této Brány se mnou vejděte, neb tam se to všechno dočtete.

Město moudrosti

Praví rabi José ben Kisma: „Jednou jsem kamsi šel a potkal mé čloněk. Pozdravil, a když jsem mu poděkoval, otázel se mne: „Odkud jsi, rabi?“

Odpověděl jsem: „Z velkého města učenců a spisovatelů.“

I řekl mi: „Rabi, ráčíš s námi bydlet v městě našem!“

Dám ti za to milion zlatých dinárů a drahokamy a perly.“

A tu jsem mu řekl: „Synu můj, kdybys mi dal třebas všechno zlato a stříbro, všechny perly a drahé kameny světa, přece nechci bydlet jinde než v městě

KOTSK

v němž Vědění jest domovem.“

Jakož pak psáno jest rukou proroka Hageáš:

Mé je stříbro a mé je zlato — toť slovo Boží.

Među prostoty a víry nalazali jsme se na své pouťi od Belzu až do Korice již do sytosti. Pojdme nyní také ochutnat té kotské pepřnosti! Cesta je ovšem daleká. Ještě kolik mil k východu slunce, než dojdeme až k té přecistě řece, jež Vepř se zove. Ale čas nám uběhne. Povíte-li mi třeba jen jednu péknou historku o svatém Berdyčevském nebo o svatém Medvédovi, budu vám za to vyprávět já příběhů kotských třeba sedmdesát sedm. Dlouhou chvíli tedy, Bohu chvála, mít nebudeme.

Říše Kotských je arci kraj nehostinný, chudobný a chmurný, jak brzy uvidíte. Židů je tam však celé moře. Talmudisté, obchodníci, nádeníci a řemeslníci. Řezníků, kočích a kovářů neuhlídáte tam jinakých než krásně pejzatických. Pramálo gójů potkáte. Jako by tam byli jen v mizivé menšině. Však se nasmějete, až budeme procházet města, v nichž nejsou psanci Židé, nýbrž gójové. Tak málo jich tam je, gójů, nebožáků. Bída je velká, špina ještě větší. Také Židé nežijí ovšem v oněch končinách v příliš velikém blahobytu. Většinou jsou žebráky. Ano, žebráci to jsou, z ubohých neubozejší. Jen počkejte, hnedle jich potkáme celá procesí. V ruce hůl, raneček na zádech, tak jich táhnou hejna město od města, dědina od dědiny, jako egyptské kobylinky. Příliš útloucti nejsou tihle žebráci, jen co je

pravda. Zato jsou však velmi sebevědomí. Dobrý pozor, ať je nějak neurazíte a nepouštíte. Jsme přece my, synové izraelské, třebaže špinaví a otrhaní, všichni sobě rovni. Potomci Abrahamovi, Izákovi a Jakubovi všichni, z královské krve všichni, a dbáme o svou důstojnost. Ba, ta je nám naštěstí všem všude, ale když je zle, spokojíme se třeba jen s jednou těžce vyžebrou sirkou. Širka k sirce, a do večera z toho bude s pomocí Nejvyššího celá krabička. A to už je zpožili. Však ji už někde v městě zpeněžíme a bude za to pěkná skýva chlebička. Zpravišla však přece jen to nebývá tak horoucí. Naopak, celkem vzato, je veselo v tom Božím světě. Není dne, aby někde v okolí nebyla veselka nebo obřizka či jiná trachtace, a bez nás, žebřáků, se neobejde žádná. Musíme tam být. Nemáme tedy, proč bychom byli na svůj žebračský stav hrdí? Váš, nezvaný hosty, nikdo nepotřebuje. Nejsťe věru k ničemu.

Ano, celkem vzato, je veselo v tom Božím světě. To musí uznat každý. Proto se tedy na ten milý svět nemračme a nebručme a budeme spokojeni. Jen se probůh nechtějme podobat tomu *špatnému hostovi* v tomto Božím světě, jak nám praví Talmud. Špatnému, nevychovanému hostovi, který s ničím není spokojen, ani když mu náš dobrotitivý Hostitel snesl třeba modré z nebe. Budme raději tím „dobrým hostem“, jenž dovede být spokojen s málem a s laskavým úsměvem na rtech zdvořile děkuje nebeskému Hostiteli za vše, co mu předkládá, i když by to byl jen suchý krajíc a doušek vody. Jen tím, že budeme se vším spokojeni, se vším srozumění, prokážeme svůj vznešený původ, dobré vychování a jemnou duši. Budme tedy opravdu skromní! To je má rada. A ještě jednu radu vám dávám na tu cestu do Kotska: Obrňte se krunýřem povlnosti a vyžbrojte se pavézou trpělivosti! A také si, prosím, nemyslete, že už umíte jidiš mluvit dokonale! Proč? – Inu, poněvadž

až tam do toho Kotska přijdete, budete se musít učit jidiš znovu, od základu znovu, jako by tam mluvili docela cizí, neznámou vám řečí. A nať ten krunýř povlnosti a k čemu ta pavéza trpělivosti? – Hned uvidíte.

Lid chasidský je totiž celkem lid laskavý a přívětivý. My, Belští, vlastně ani ne přespříš. Zato takhle Borislavští, Sretenští a Čortkevští, nebo dokonce Karlinští a Kosovští – těm se v laskavosti a mírnosti, přívětivosti a zdvořilosti nic pod sluncem nevyrovná.

A Kotští? – Pane Bože, jsou to krobánni!

Jako by duše Kotských nebyly ani stály tehda za onoho časného rána u hory Sinaj, když nám Pán Bůh kázal pravidla zdvořilosti a slušnosti, prve než nám dal svůj Zákon svatý. A jako by se tihle Kotští vůbec nikdy neučili „Derech erec“, oně části Talmudu, jež celá pojednává o zdvořilém chování.

„Šulem alejchem“, což je přece pozdrav míru a pokoje, vám v tom Kotsku řeknou takovým hrozným hlasem, že budete myslit, že vás proklínají. Poproste-li o chléb a sůl, předhodí vám to skoro jako psovi. A jestliže si jednou postěžujete, že v chlebu byly otruby nebo že byl plesnivý, či sušený slaneček že nebyl vlastně slaneček, ale podešev, kterou přece není možno rozkousat, anebo když si postesknete, že v kaši byly mezi jiným také cvočky, ano prosím: cvočky! buďte ujištěni, že si postěžujete jen jednou a že jen jednou si postesknete. Podruhé se o to už nepokouste nikdy. Také se raději nikoho neptejte – až budete bloudit bulváry *města* – kudy se dostanete do učebny! Se zlou byste se potázali. A až konečně v té milé učebně budete někde v koutku stát a v tiché modlitbě před Pánem Bohem vylévat žal srdce svého, buďte jisti, že do vás někdo znenadání tak nehorázně vrazí, že se rázem ochtnete až v druhém koutě domu Božího. A nebudete smět ani ceknout.

Při tom všem si však nemyslete, že nejste mezi chasidy, ale snad někde mezi násilníky sodomskými. Ti ovšem pomazali nevinné děvče medem a vydali je napospas vělám jen za to, že dalo žebrákovi doušek vody, a tím se prohrěšilo proti zvráceným zákonům sodomským, které zapovídaly konání dobra a kázaly zlo a neplechy – jak nám Talmud vypravuje. Nikoliv! Vážení občané Tomašova, Kotska, Pšischy, Alexandry nebo Gery nepodobají se zlosynům sodomským ani dost málo. Jsou Židé jako my, *cudní, soucinní, milosrdní* prokazující jako my. Jenže mají podivnou životní filosofii. Velmi originální. Říkají, že zdvořilostní a laskavým zacházením se stávají lidé domyšlivými, a že tedy laskavost a přívětivost jsou ctnostmi toliko domnělými a jejich cena prý je velmi problematická. Vždyť jimi přivádíme vlastně člověka k morálnímu úrazu, k hrdosti a pýše, neřestem to ze všech nejhorším. Je tudíž v zájmu věčného blaha našich bližních, abychom s nimi zacházeli co možná nejhruběji a abychom nebyli k nikomu přitíž laskavi a zdvořilí. Naopak, čím je kdo větší krobán, *tím víc je pochovaly hoden*.

Proti téhle logice nelze arci nic namítat. Ani z hlediska jemné etikety libávičských *chabadníků* ne, neřku-li nás, belzských *chňáků*. Je však tisícero jiných příčin, které mohou právem vzbuzovat všeobecné pohoršení. Považme, že v Kotsku si o svátcích drobivali macesy do kávy nebo do polévky, což by přece u jiných chasidů neudělal ani ten *poslední* a nejhorší, a považme také, že milé *Baal-Semoy knechtiky* z tučených macesů, které my ostatní chasidé jídáme teprve až osmého, posledního dne svátků, jídávali oni, Kotští, hned už prvního svátečního večera, takže na ně tenkrát v Belzu zcela právem razili známé okřídlené slovo: *Myslí na knechtiky, a ne na zbožné povídání o svobodě a Spáse...*

Jednou prý se Kotští usnesli, že celé tři dny si nebudou

ovínovat modlitební řemínky. Prý aby viděli, jaké následky to bude mít ve světovém dění. Není mi známo, jak pokus dopadl a jaké měl následky. Pochybují však, velmi pochybují, že takové rouhavé pokoušení Pána Boha je vůbec možné. Ale kdož ví? Zlí jazykové dokonce tvrdí, že prý kotští chasidé pojídali maso hus násilně cpaných šiškami či kukuricí. Ale to už snad je opravdu jen lichá pomluva. Byli by mi to pěkní chasidé!

Abychom se trochu vyznali v té kotské tačenici, je třeba, abychom si narychlo zopakovali genealogii kotských světců. Víme už, že náš svatý rebe reb Šmelke z Mikulova měl žáka jménem reb Mojše Jíde Lejb ze Sasova. Nuže, žákem svatého reb Mojše Lejba sasovského byl *Svatý Žid*. Svatý Žid – jenž také ovšem dojížděl k svatému Jasnovidci lublinskému a k svatému Kazateli kožnickému – měl opět žáka jménem reb Binem. Reb Simche Binem z Pšischy. Jeho žákem byl pak rebe reb Mendele z Tomašova, pozdější rabi v Kotsku. Žákem reb Mendelovým byl konečně reb Iče Majr, též moudrý Řím nazývaný, slavný rabi z Gery. To nám zatím stačí.

O svatém rebe reb Šmelkovi jsem vám už vyprávěl onedhy. Teď vám tedy povím také něco o tom jeho žákovi, svatém reb Mojše Jíde Lejbovi ze Sasova, aby nás chránilo Světlo jeho zástup. Víte, to je ten, co tenkrát plul se svatým rebe reb Šmelkem přes Dunaj v dři. Mojše Lejb býval veselý hoch. A veselý hoch má rád veselé kamarády. Když se nemusí učit, hrál si s nimi a skotáčil. Tak to nerad viděl, ale nic neřikal. Považlivější však bylo, když se Mojše Lejbíček jednoho dne vyjádřil, že prý se mu nová cesta k Pánu Bohu, jak ji chasidé po všech krajích Polska tehdy hlásali, docela zamlouvá. A což teprv, když se jednoho dne synek zčistajasna sebral a odešel z domova. Ale ne snad na nějakou vysokou talmudskou školu, na nějakou tu „ještěv“ do Vilny nebo do Lvova, což by byl otec konec

konci docela rád viděl, nýbrž – a to právě bylo to strašné – do Mikulova. Ano, do Mikulova, k svatému rebe reb Šmelkovi. Tatík doma lätěl jen což. Nejdříve si usmyslil, že se k synovi už nikdy ani znát nebude. Taková ostuda! Syn řádného talmudisty sprostým chasidem! Potom si však řekl: „Je to přece jen mé dítě. Až se vrátí, ztrestám ho. Však ho už naučím!“ To řka, šel a koupil si rákosku. Druhého dne však ji zase zahodil. Proč? Protože si koupil jinou, štiplavější. Tak čiml den co den, po všechna ta léta, zatímco se v Mikulově učil syn sloužit Pánu Bohu. Ty drobné zelené větvičky vrbové, jejichž listy otloukáme v modlitbě o svátku Velké Pomoci o zem, neprohlížíme si s takovým záibemim, s jakým se milý otec dival každý den na svou novou rákosku. „Počkej, já ti dám!“ těšil se v duchu. Ale nic mu nedal. Když se totiž nakonec syn přece jen vrátil – nebyl to už jen tak leciaký Mojše Lejb! To byl již svatý reb Mojše Lejb a nenáležel už jen jemu, otci, náležel nám všem, Izraeli celičkému.

A nejen Izraeli náleží svatý reb Mojše Lejb sasovský; celému světu náleží. Sedi svatý reb Mojše Lejb jedné noci doma a v Talmudu hloubá. Pánu Bohu slouží. A když světec Bohu slouží, celý svět se naň dívá a stvoření veškeré mu naslouchá v němle oddanosti. Ale reb Mojše Lejb je najednou vyrušen. Kdosi buší na okno. A buší, div že se sklo nerozbije. Je to jistě nějaký gój. Žid by takhle nebuchal. Vyhledne svatý reb Mojše Lejb oknem, a ejhle, je to opravdu gój, a opilý k tomu. Opilý mužik! Však víte, co takový dovede. A opilec žádá o nocleh. Slyší reb Mojše Lejb, že ho opilec žádá o nocleh, a zhroutil se. Už se chce zlobit, což je tohle za opovážlivost od góje opilého, takhle jej, Mojše Lejba, vyrušit v službě Pánu Bohu! Ihned si však svatý reb Mojše Lejb všechno rozmyslí a nezlobil se, nedal vzplanouti spravedlivému hněvu svému. Co učiní? Šel svatý reb Mojše Lejb, otevřel, rozestlal a do

vlastního lůžka svého uložil mužika opilého. Neboť takto děl svatý reb Mojše Lejb k srdci svému: „Když i sám Pán Bůh opilci takovému slouží, pečuje o něho a svět jím stvořený jeho názkým požítím vydává – nezachováš se k němu přece jinak ani ty, Mojše Lejbe ze Sasova, neponíženejší služebníku Pána svého.“

Nemohl se ovšem na ně zlobit svatý reb Mojše Lejb, na góje nešťastné. Nešťastné, protože nikdy neokusili slasti plnění příkazů Božích, ani radosti hloubání v svatém Talmudu, z něhož přece i po smrti se bude těšit duše naše. Nemohl se na ně zlobit. Vždyť se za jejich osvícení každodenně modlime. A vždyť ani po studánci, z níž jsme se jednou napili, nesmíme už nikdy potom kamenem hodit a nevděkem jí odpácat a všechny lidi, od nichž jsme se čemukoli užitečnému kdy přiučili, jsme povinni cítit jako skutečně učitele své, ba jako Pána Boha samého. A svatý reb Mojše Lejb se neučil u gójů jen tak nějakým malíčkosťtem. Což jej nenaučili, jak máme plnit příkaz největší a nejvznešenější? Příkaz „Miluj svého bližního jako sebe samého“, o němž Talmud praví, že je „souhrnem a základem celého Zákona Božího vůbec“? Právě takový mužik jako tenhle, který jej vyrušil z pobožnosti, právě takový opilec mu kdysi ukázal, jak třeba milovati bližní.

A takhle se to zběhlo: Byl jednou reb Mojše Lejb přepaden na cestě lijákem. Takový liják to byl, že svatý reb Mojše Lejb se musil uchýlit do krčmy. V té milé krčmě však seděli u stolu dva mužici. Oba opilí; to se rozumí. A z ničeho nic vzal vám jeden druhého kolem krku, jak tlačí opilici dělávají, a zvolal: „Brate, o jak lublu tebe!“ (Bratře, jak tě miluji!) V tom okamžiku se však tomuhle druhému stala nehoda. Bodl se totiž do prstu nožem, s kterým si na stole hrál. První nezpозoroval, že se druh poranil.

„Jak ty мене lubyš,“ řekl zraněný mužik, „jak ty мене lubyš, jak neznejš ščo ja sja wryzaw v paleč, až teče meni

krew?!" (Jak mě miluješ, když nevíš, že jsem se bodl do prstu, až mi teče krev?) A když tohle náš svatý reb Mojše Lejb uslyšel, děkoval Pánu Bohu, že ho zavedl do té krčmy. Pravil: „Pane světa, teď tedy vím, jak máme své bližní milovati. Tak, že když je něco bolí, máme to tak cítit, jako kdyby trpělo naše vlastní tělo.“

A touhle zásadou se od té doby svatý reb Mojše Lejb řídil. V lásce k bližnímu se mu vyrovnal málokdo.

Chci vám teď o tom vypovědět něco velmi hezkého, a vy mi tu za to povolte krátké rozjímání. Nuže tedy!

Užijeme pozemského údělu svého v radosti a veselí. Jak nás moudrost Talmudu učí:

„Jez a pěj, pospěš si! Neboť svět, s nímž se tak brzy rozloučíme, podobá se svatebnímu průvodu. Tak rychle nás míjí. Lapni proto každý honem, co se dá!“

To neznamená ovšem, že máme mysletí toliko na sebe. To neznamená, že máme sníst vše, co máme, vše vypít, jiným nic nepopřít, nikomu nic nedat. Desetinu výdělků jsme povinni dávat na dobré účely. Tak nám nařizuje Písmo svaté. Dáváš-li ještě víc, než je tvou povinností, jsi pochvaly hoden. Pětinu tvých příjmů však tvá dobročinnost překročit nesmí. To již není dobročinnost, nýbrž marnotratnost. To zase říká Talmud.

Částka, kterou můžeme dát chudým, je, žel, značně omezena. Neomezena je však dobročinnost, kterou jest nám konati skutky.

„Toto jsou věci, jimž *míra dána není*: Toto jsou věci, jejichž úroky již v tomto světě požíváme a jejichž věčný základ je světa budoucnho: Ošetřování chorých, pohřbívání mrtvých, utěšování truchlících. Svary rozdrojených urovňovati, radosti milenců podporovati, zbožné se modliti. *Četba dobré knihy jest však náde všecko*. – Tak, téměř doslova tak, ve svatém Talmudu jest psáno.

Nedomnívejme se tedy, že nejlepší skutky jsou ty, které vykupujeme penězi. Je ještě něco vyššího, vznešenějšího. Příběh, který budu tuto vyprávět, chovejte proto povždy v srdci svém. Rozmlouvejte o něm, dětem jej povídejte. Napíšte jej na vrata domu svého a na brány měst! –

Když udeřila dvanáctá, vstal svatý reb Mojše Lejb z lůžka. Umyl se a Pánu Bohu požehnal, že nám dal svůj Zákon.

Oblékl se svatý reb Mojše Lejb do šatů mužických, našlupal dříví, otyčku si dal na záda a vyšel do mrazu a noci.

Tiše se ubíral spicím městečkem. Netušil, že bdělý žák sleduje zpozřdali jeho kroky.

Přešel reb Mojše Lejb náměstí, vyhnul se kostelu křesťanskému, ale vyhnul se též synagoze. Zamířil k pokraji městečka, do uliček, v nichž přebývají lidé nejchudší.

Prošel, nezastavil se. Šel dál a dál, až vyšel z města do zaváté pusty. Kam směřuje? – V dálce se rýsuje hřbitov.

Přešel reb Mojše Lejb sídla chudoby, přešel i místo smrti a zastavil se u zapadlé chýše.

Šlál otyčku a zaklepal na okno.

„Nepotřebuješ dříví?“ tázal se v gójské řeči.

„Dříví! – Jak bych nepotřebovala? Máám tu takovou zimnu! Ale ne, nemohu nic koupit. Ani kopejku nemám. Vždyť jsem jen chudá vdova.“

„Přenechám ti otypečku na dluh. Nespěchám s placením. Kam se mám s tím břemenem také plahočit teď v noci v tom mrazu!“ povídá mužik-světec.

„Ne, ne!“ vzpírala se vdova. „Pláné by mi to nic nebylo. Jsem nemocná, i dítě má horečku. Hnout se od něho nemohu. Nemohu zatápnět.“

„Což o to, já bych zatopil třeba sám,“ řekl mužik, a nečekaje na odpověď vstoupil.

Přiblížil se žák k oknu a vidí: Světec zatápí! Zatápí a jeho svaté rty se chvějí a z očí mu kanou slzy. – Takhle tedy se modlí půlnoční! Modlitbu půlnoční pravou, Rachelinu, modlitbu matičky bolestné:

„Zní hlas, zní ve výšinách, přehořky pláč a vzdechy, Rachel oplakává své děti, k utišení není. Hle, archandělé kvlejí a hořce vzlykají andělové míru.“

Přikládá světec, přikládá tlisku za tliskou a rty se mu chvějí. Ale již nepláče. Oči mu září! – To se bude asi modlit druhou modlitbu půlnoční. Modlitbu pramátí Ley, matky plesající. Plesající nad svými syny.

„Neplakej, Rachelko, už neprolévej slzy, tvá naděje se splní, tvé děti se vrátí...“

V krbu vesele praská oheň a chudobná světlice se naplňuje mýlným světlem a teplem. A světem a teplem se plní srdce nebohé matky a nebesa všechna.

Tak se modlí půlnoční svatý reb Mojše Lejb ze Sasova, takhle sloužival Pánu Bohu po všechny dny života svého. Jeho příkladem se řídili všichni ti dobří chasidé sasovští.

Kdysi jich bývalo mnoho. Nejen v Polsku, též za hranicemi měl svatý reb Mojše Lejb své napodobitele.

Ted' je jich už jen poskrovnu. Sed omnia praeclara tam difficilia, quam rara sunt. Ano, vše vznešené je právě tak nesnadné, jako vzácné.

Snad mi v své dobroře prominou, že jsem tu o nich užil pár slov Bárucha Benedikta Spinozy, odpadlíka prokletého.

Svatý reb Mojše Lejb nebyl vlastně rabinem. Byl obchodníkem. Obchodníkem převzácným. Málo je takových. V jeho sasovském podniku byl bys dostal všechno. Takový pařížský Maison de Louvre byl ten jeho obchod. Jenže ovšem o něco menší. Však také Sasov není Paříž. Ani našemu Belzu se Sasov nevyrovná co do velikosti. Bohá-

čem tedy reb Mojše Lejb nebyl. Vždyť neměl ani na gartl. Zapomněli jste už, co je gartl? Ten hedvábný provazec, který si před modlitbou ovínujeme kolem pasu. – Kdo nemáš gartl, opásej se před modlitbou aspoň obyčejným motouzem. Jenže svatý reb Mojše Lejb neměl ani na ten motouz. Ovinoval si tedy kol pasu věchet slámy. Stačil mu. Takový byl štlhý. Jeho závod nebyl otevřen celý den. Nebylo toho třeba. Jen tak asi hodinu, dvě. Když reb Mojše Lejb utřel tolik, že mu pro ten den stačilo na chléb, zavřel krám a šel do učebny. Zákazníků také příliš ke koupí nikdy nenuťl. Když někdo přišel, tak mu nejdřív reb Mojše Lejb sám pověděl, kde je v Sasově takové zboží ke koupí levnější a lepší. Na gartl se při těchhle obecních metodách ovšem nikdy nezmohl, jak už jsem řekl. Ale jestli jsem také řekl, že reb Mojše Lejb nebyl bohat, tak se teď přece jen musím honem opravit. Byl bohat. Dokonce nadmíru bohat. Ani ten frankfortský reb *Anšl Rotschild* nebyl takovým boháčem, jako byl náš reb Mojše Lejb. Neboť: „Kdo je bohat?“ – táže se Talmud. „Ten, kdo je spokojen s tím, co má.“

A svatý reb Mojše Lejb mohl být také vskrutku spokojen. Žáka, jako měl on, žádný Rotschild věru nemá. O tomhle žákovi vám teď něco povím. Vždyť o svatém reb Mojše Lejbovi nemám beztak už co říci, a vlastně ani nepatří do toho koťského kraje. Ten jeho žák se jmenoval Jákev Jicchek. Ale takhle mu neřkáme. Řekáme mu Svatý Žid.

Tuhle jsem vám, myslím, řekl, že svatý rebe reb Šmelke z Mikulova byl jako ten Comte de Lautréamont, protože nikdy nespál. A také náš Svatý Žid byl jako ten váš *Lotmond*. Jenže zase v jiné věci. Svatý Žid se totiž jakživ *nespal*. Ani úsměv nepřelétl nikdy jeho svatou tváří.

A proč ho nazýváme Svatý Žid? –

Jednou zrána, když vycházel z domova, pravil: „Dnes se mi zjeví prorok Eliáš.“ A zjevil se mu. Chodil totiž Svatý

Žid tehdy tak dlouho městem, až přišel na trh. Tam se zastavil a rozhlížel se. Ale neviděl nic divného. Najednou však přece viděl. Spatřil totiž zčistajasna starého sedláka. Sedláka s rancem a s holi. Oka nemohl ze starocha spustit. Pořád se na něj díval a díval. Až se nakonec milý mužik dopálil (nedopálil se; ale vypadalo to tak) a povídá: „A ščo ty na mene tak divyš sje, *Žide!*“ – A poněvadž mu ten mužik řekl tenkrát „Žide“, tak mu též my říkáme Žid; Svatý Žid. Ten mužik byl totiž prorok Eliáš v přestrojení.

Je to velmi pravdivá historie. Jako že je nebe nade mnou! Jestli se vám však přece jen nějak nezdá, tak vám tedy teď prozradím tu opravdovou příčinu, proč mu říkáme Svatý Žid. Říkáme mu Svatý Žid, protože v něm byla vělena duše starozákonního Mordechaje, kterého biblická kniha Ester nazývá „Žid“, „Žid Mordechaj“. Proto byl také Jákef Jicheck, aneb Svatý Žid, dokonalým světcem už od narození. Již jako malý hoch kozám na louce se pasoucím Zákon Boží kázal a na cesty míru a snášenlivosti je vedl. Však za to zůstal miláčkem zvířátek nadosmrti. Kudykoli kráčet, všude jej radostně vítala. Nikdo jím tak dobře také nerozuměl jako on. Jednou na jaře si například vyšel s jedním žákem do přírody. Ten žák se jmenoval Pérec. Slyší milý Pérec, jak všechna ta hovádka Boží vesele rozmlouvají, a vidí, jak světceva tvář se při tom stále jasní a jasní. „Kdybych tak rozuměl tomu, co si vyprávějí,“ povzdechl si Pérec, „je to všechno jistě moc krásné.“ I řekl mu Svatý Žid: „Blázinku, to je přece docela snadné! Kdyby člověk *uždel*, *co sám mluví* – rozuměl by zvířátkům.“

Svatý Žid se přičenil do Apy. Tehda se mu ovšem ještě říkalo jen Jákef Jicheck. Nikdo neměl tušení, kým opravdu je. Nejméně jeho tchán. Ten neměl pro zefovu zbožnost a plíli porozumění pražádné. Nemohl je snad ani vůbec mít. Byl docela obyčejným pekařem a chtěl, aby takovým pekařem byl i jeho zeť. Jenže zeť seděl v učebně

a o řemeslo nedbal. Tchánové vůli se podrobit nechťel, a tchán ho zase nechťel zadarmo krmít. K čemu potřebuje jíst, když nic nedělá? Hloubání v Talmudu přece není žádná práce. Nikoho tím nenasytíš. Zkrátka by snad tenkrát byl Žid zemřel hladu, nebýt jeho mladé žínky. Byla to jediná duše, která jej svým způsobem chápala. Nějaký ten krajíček mu vždycky dovedla podržít, aby otec nevěděl. V jedné věci se však tchán i zeť podobali. Byli jedinými občany v Aptě, kteří celé noci probdělí. Tchán doma u řemesla, zeť v učebně u knihy.

Jedné zimní noci jede do Apy bohatý kupec. Na silnici byly závěje. Sane hluboko zapadaly a nakonec se koně zastavili a dál za živého Boha nechťeli. I poručí ten boháč vozkovi, aby jednoho koně vypíhl a dojel do Apy pro pomoc. On že tu zatím ve voze počká. Do Apy bylo ještě daleko. Několik hodin cesty. Ale jiného východiště nebylo. Sedl tedy milý vozka na koně a jel. Mráz byl krutý.

V Aptě už všechno dávno spalo. Jen v učebně vidí vozka světlo. To se tam ještě učil Svatý Žid. Vějde vozka do učebny a rovnou ke kamnům. I pozdvihne Svatý Žid oči a vidí zkrhlého a chvějícího se ubožáka.

„Co teď?“ táže se vozka, když poněkud pookřál a nechoodu pilnému žákovi vylíčil. „Vždyť pán tam zatím zmrzne. A zde už všichni spí.“

Zamysli se Svatý Žid na okamžik a povídá:

„Tak já vám tedy pomohu sám.“ Tolik mu bylo líto nešťastných.

Vozka pohlédl nedůvěřivě na vyzáběloho mladíka. Byl by potřeboval člověka silnějšího, než je tenhle tadý. A ještě tak jedno sprežení k tomu. Ale co naplat. Může být rád, že má aspoň tohotohle pomocníka. Jen jestli je kuň oba unese? Vyhliží beztak, jako by už dodělával.

„Na koně, a jedme! Každé chvíličky je škoda!“ vytušil ho mladík z myšlenek, jako kdyby je byl vyčtel.

To už neznělo jako pokorná rada skromného žáka. Vozkovi bylo, jako kdyby k němu promluvil velký generál.

Sedli tedy na koně a jeli. Jeli? – Ne. Letěli. Sotvaže ucítil kuň nového jezdce v sedle, vyrazil jako zběsilý. Stěží drží vozka oště v ruce. Neví, chvěje-li se zimou nebo strachem. Ne, tohle není jen tak. Unavený a napolo zmrzlý koník, který jel před chvílíkou stěží nesl, uhání nyní rychleji než vítr. Dvojnásobného břemena jako by ani necítil. Zasněžené stromy a návrší mňhají se strašidelně v huboké noci. Než se vozka trochu z údivu vzpamatoval, je dívka jízda skončena. Jsou na místě. Sámě už byly zpola zaváty. „Pust mě místo sebe na kozlík, anebo si sedni tamhle dozadu,“ praví žák. A jako by jen tak pro sebe dokládá: „Je to beztak skoro jedno.“

Vozka něho nenamítá. Ví už svůj díl. Pán si však změnil mládka a jektá:

„Vždyť se koně sami ze sněhu nedostanou! Jak chceš s nimi vyjet? Pojďme raději a všichni tři se pokusme sámě ze závěje vytáčit!“

Oprati by také nebyl mládkovi světl. Na první pohled poznal, že je to hladový žák, který neumi nic jiného než se modlit a louskat Talmud. Takových je na tisíce. Koně nezvládne ani jeden z nich.

„Nerachte se se sáněmi namáhat,“ řekl mládk kupci, zatímco už vozka zapřahal. „Zůstanťe jen pěkně sedět na svém místě. Tak! Tak je to nejlepší.“ A sám už sedl vzadu na saních.

Praskne vozka bičem, a hle, saně jsou ze sněhu venku. Jako by to ani nebyl sníh, ale peří. A koně už uhanějí. Než by ses pomodlil „Ašre“, jsme v Aptě. Bylo v tom cosi přišerného. Vozka to přežil dvakrát, kupec jednou. Oba čtrým zázrakem.

Dojeli. Mládk sestoupil z vozu a jakoby nic se vrátil

zase do učebny. Ti dva tam s ním nešli. Víc než zimou se třásl strachem. Zůstanou raději venku. I roznědli se po náměstí a vidí, že přece jen je ještě v jednom domě také světlo. Vešli tam. Byla to pekárna.

Pekář – tchán Svatého Žida – byl zaneprázdněn peččením. Na povídání neměl právě mnoho kdy. Ale uslyšev podivný příběh příchozích, neubránil se údivu.

„Kdo jen to mohl být? Kdo vás takhle zachránil?“ – „Věru, to bychom rádi věděli.“ – „Jen jestli to naposled nebyl nějaký prokletý černokněžník a nepoužil nečistých kouzel? Bůh nás opatruj!“ – Že v tu pozdní hodinu jediné jeho zeť sedl v učebně, na to si v té chvíli mňý pekář nevzpomněl.

A zatímco kladl do pece bochníky, měli všichni o čem hovořit, jen co je pravda. Příběh opakovali a opakovali a divili se a divili. Všechn chleba byl už v peci, oni se však diviti ještě nepřestali. Náhle se otevrou dveře a do pekárny vstoupí Svatý Žid.

„To je on! To je on!“ zašeptali oba cizinci povstávajice uctěvě před příchozim.

Tchán pekář omdlel leknutím.

A toho rána by málem nebyli měli v Aptě do čeho kousnout. Všechn chleba by se byl jistě v peci spálil, kdyby Svatý Žid, jehož Světlo necht nás chránit, nebyl tchána zase ze mlob ihned vzkřísil.

„Odpust mi, prosím, všechno příkoří, které jsem ti kdy způsobil!“ odprošoval teď nakonec pekář zetě se slzami v očích.

„Nyní je již pozdě,“ odvětil Svatý Žid vážným hlasem.

Bylo skutečně pozdě. Pozdě, příliš pozdě projevil tchán lítost nad svými špatnými skutky. Jeho osud byl už dávno zpečetěn. Ani sám Svatý Žid nemohl již změnit rozsudku Nebes. V krátké době nato tchán zemřel. Byl to spravedlivý trest Boží za to, že tolik urážel tak učeného člověka,

jakým byl jeho zet. Od onoho času však počalo vznášet slunce slávy Svatého Žida divotvůrce. Slunce, jež nikdy nezapadá.

Svou manželku choval potom Svatý Žid ve veliké vážnosti a účte po všechny dny života svého. To je konečně samozřejmé. Byl by ji jistě ctil, i kdyby mu nebyla bývala takovou oporou v jeho strádání. Všichni ctíme své ženy, jak nám svatý Talmud radí: „Čtete manželky své a dobře se za to budete míti“

Na trestu, který stihl jeho tchána pekaře za všechna ta přikročí a ústřiky, jimiž časoval zeté učence, potvrzuje se však pravda jiných slov Talmudu: „Ohřívěj se na ohničku učenců, dej si však pozor, ať se nespálíš! Neboť kousavost učenců je jako liščino kousnutí a jejich pichlavost je štra bodnutí a jejich důvěrnost hada uštknutí. A každé sňívko učenců žhavý uhel.“

A učencem byl Svatý Žid vskrutku. Před jeho ostrovtipem a jeho kritickým duchem neobstála ani nejučenější díla dávných talmudistů. Nám obyčejným lidem se zatočí hlava, když nahlédneme do složité problematiky takového veledla, jako je „Urim velumim“ od slavného pražského talmudisty a kabalisty, svatého rebe reb Jojynsna Ajbšice. On, Svatý Žid, když knihu pročel, prohlásil, že v ní zhlédl jen tři „trochu pozoruhodnější místa“ ... Nic víc!

Svatý Žid byl však nejen nesmírný učenec, veliký divotvůrce a přitom vzorný manžel. Dovedl také vyprávět krásné příběhy, velmi poučné, jak teď na jednom uvidíme.

Kterysi manžel si před ním stěžoval na lakomou ženu. Chasidi neměli pro nešťastníkovy strasti porozumění prázdné. Vysmáli se mu. Však vy už znáte ty kotské džentlmeny! Jen Svatý Žid se tehdy ani dost málo nesmál. Vyслеchnuv blahosklonně nářky nešťastného manžela, jal se vyprávět tichým, téměř jakoby nesmělým hlasem tuto historku:

(268)

Kdysi – před dávnými časy ovšem – žil v jedné zapadlé vsi zbožný člověk, který měl velmi skoupou ženu. Tak skoupá byla, že v zimě ani topit nedovolila, i když byl mráz nekrutější. Nemohl se tedy zbožný ten muž v zimě modlit. Jen ráno vstal a už utíkal na náves. Bylo mu tam tepleji při mrazu a větru než u nich doma. A jak se večer vrátil, hned musil do postele. To proto, aby nezmrzl.

Když ten člověk skončil svou smutnou pouť zemskou a stanul před nebeskou branou, tázali se ho soudcové nebeští, kde že jsou modlitby jeho dnů zimních a kde modlitby zimních nocí.

„Nemohl jsem se modlit. Žena netopila.“

Netopila žena! Nebeští soudcové u té rajské brány brady si hladili uslyševše ta slova. Brady si hladili a rozpomínali se na všechny radosti života manželského tam dole na zemi, před lety dávnými. Netopila žena! Brady si hladili a užž otvírali bránu odpuštění, svobody a spásy.

Zaplesala duše.

Ale tu, kde se vzal, tu se vzal, namanol se tam jakýsi seraфіnek. Takový malický capart vám to byl nezkusěný! Ale samý žár a oheň, jak už takové seraфіnkové bývají.

„Jakže?“ křičel na ně, soudce cihodné. „Hříšníka takového chcete vypustit do ráje? Když netopí žena, smí duch zapomenout Stvořitele svého a pána všech světů? Stydět bych se musil, kdybych se tak zachoval! I kdybych měl zimu jako na Sibíři...“

Nedomluvil. Už na něj hodili měděné síto, ono síto, jímž přikrýval na poušti náš učitel Mojžiš věčný oheň na oltáři, aby se při stěhování Svatostánku nikdo nepopálil, a než se ten mílý seraфіnek nadál, byly jeho plameny spoutány, byla mu dána podoba člověka z masa a krve, a už vzešel v lidské kůži a hop, stojí na zemi před dveřmi truchlící vdovičky. V nebi totiž všechno chodí jako na drátkách.

Vollky nevolky zaklepal. Byla to vlastně žena počestná

(269)

a řádná, tahle vdovička. Cudná, nikoli však nemilosrdná. A když bylo po smutku, manželkou jeho se stala. Nějaký čas klapalo všechno bezvadně. Milému serařínekovi se v tom manželském nebi po lepším ani nezastesklo. Však také už na všechno, co bývalo tam nahoře, zapomněl a namlouval si, že je jen docela obyčejným smrtelníkem a že konec konců je přece jen dobře člověku býti; ovšem ne samotnému. Ale potom přišla zima... Hospodine!...

„Ženo, zatop přece trochu!“ žebroň. Nic. „Zatop, holu-bičko mojej!“ prosil. Nic. „Zatop, zatop!“ škemral, žadonil, huboval, láteřil. Žena, že topit nebude. K čemu pak? Škoda prý každé kopejky!

V takovémhle mrazu nevystřčíš z teplého pelechu hlavu, ani kdybys byl ohnivým serařinem. Tenhle se o to arci jednou pokusil, aby se pomodlil. Ale hned zase zalezl napolo zmrzlý. On – serařin plameny! Na modlitbu nebylo v tom mrazu ani pomyslení.

Ještě štěstí, že se nad ním v nebi slihovali a že jej včas vysvobodili z jeho trápení. Kdo ví, jak by to s ním bylo tehdy dopadlo. Od těch dob však náš milý serařinek už ani nedutá, když se někdo tam před nebeskou branou vymlou-vá na manželku – –

Tenhle příběh vyprávěl Svátý Žid velmi tichoučkým hlasem, opatrně se přitom rozhlížeje na všechny strany. Nejspíš byl o sám onim zmrzlým serařinem. V některém ze svých předchazejcích vědění totiž. Či snad měl jiné důvody pro ostražitost?...

– Svátý Žid si rád zavdal. Jednou, to byl ještě jen hubln-ským žákem, řekl: „Celou svou věcnou blaženost prodám za doušek kořalky!“ Ale ani jeden chusid mu nechtěl za tu jeho věcnou blaženost tak drazě zaplatit...

Reb Binem z Pšischy byl nejslavnějším žákem Svatého Žida. Nikoho si tak Svátý Žid nevážil jako jeho. Nikdo si

(270)

také nemohl dovolit to, co směl reb Binem. K Svatému Židovi přicházelo totiž mnoho dušiček hříšníků s prosbami o napravení. Neméně než k svatému Jasnovidcovi lublín-skému a jiným velikým světcům. Jednou nechtěl Svátý Žid jakémusi příliš hříšnému nebožtíkovi napravení udělit, ač jej o to velmi prosil. I pravil reb Binem učitelí svému: „Jestli téhle duši napravení neudělíte a nad ní se nesmih-jete, pak nejste už můj učitel a já nejsem nadále váš žák.“ A tak musil Svátý Žid onomu hříšníkovi udělit napravení, nechtěli ztratit svého žáka nejmilejšího. Potom o reb Binemovi pravil žertem toto: „Dejz jingr mančík iz a špicl fin mán harec.“

Je to dvojsmyslná hříčka. Značí to: „Ten mladíček je částí, *hrotem*, mého srdce.“ Tak velice ho mám rád. Ale zároveň to znamená: „Ten mladíček je špiclem, policejcem mého srdce.“ Takový mi nahání strach.

A svátý reb Írele ze Strelisky se vyslovil o reb Binemovi z Pšischy takto: „Reb Simche Binem byl veliký světec. Chťel ukázat světu docela nové cesty k Bohu. Zemřel však dřív, než své dílo dokončil. Proto se jeho následovníci dostali na scestí.“ – Tak to řekl svátý reb Írele, Serařin ze Strelisky, necht' nás chrání jeho zásluhy!

Podobně jako svátý reb Moíše Jíde Lejb ze Sasova nebyl také reb Simche Binem rabínem z povolání. A proto nejsou košťi světci rabíny ani za našich časů. Jsou na veřejnosti jen pouhými obchodníky podle příkladu těchhle svých předchůdců. Reb Simche Binem byl zpočátku lékař-níkem. Skutečný Magister pharmaciae. Zkoušky složil ve Lvově. To mu bylo hračkou. Potom však lékárnictví zane-chal a stal se obchodníkem s dřívím. Co pravím obchodní-ken? Veľkoobchodníkem se stal. Skutečným veľkoobchod-níkem. Vždyť na svých obchodních cestách odjížděl až do Lajpciku, ba i do Danciku čili Gdanska. Dancik je námořní

(271)

přítav, a je přirozené, že tam reb Simche musel dojíždět. Vždyť v něm byla vtělena duše Zebulunova. A Zebulun byl jedním z dvanácti synů Jakubových a byl rovněž obchodníkem. Písmo svaté o něm praví: „Zebulun na pobřeží mořském sídlí...“ To o sobě reb Simche Binem sám řekl. A proto musel být obchodníkem a musel dojíždět až na pobřeží čili do Danciku.

Reb Simche Binem byl také jednou tam v Danciku v divadle. Právě na takovém obchodním zájezdu. Ale ne, že by se v tom divadle byl díval na veselý kousek, který právě dávali Nikoli. Mnohem více. Reb Binem tam dokonce i sám vystupoval. Zpíval. Nikoli na jevišti, ale v hledišti. Sedl si tam v nejmavějším koutku na zem a potichoučkou si popěvoval žalmy Davidovy. O to, co se dělo na jevišti, se nezajímal. Nebyl by do divadla jakživ vešel, kdyby mu tehdy nebyvalo šlo o záchranu kterési zbloudilé duše. Když mu však jednou později žalovali na zkaženost té dnešní mládeže a jak snadno prý ti nynější mladí lidé podléhají nástrahám Pokušitelovým, a kdesi cosi, tu přerušil reb Binem tohle povídání melancholickým povzdechem: „Mlče,“ pravil, „vy neznáte sílu svého bližního, dokud ses sám A v Talmudu stojí: „Nesud svého bližního, dokud ses sám neocli na jeho místě! Vy však jste se nikdy na místě té dnešní mládeže neocli. Vždyť jste jakživ ani v divadle nebyli. Ale já jsem tam byl a nikoho neodsuzuji.“

Návštěva divadla je ovšem veliký hřích, neboť divadlo jen znečišťuje ducha. Ještě horší něřest je však hra v karty. A reb Simche Binem hrál jednou dokonce i karty.

Jenže také pro větší slávu Boží. V takovémto případě je to přece čin chvalitebný. Vždyť i Talmud říká: „Lepší je hřích spáchaný k dobrému účelu než záslužný skutek vykonaný z popudu hmotného.“ A stojí také v Talmudu, že „kdo zachrání třebas jen jednu duši v Izraeli – jako by

zachránili celý svět a všechny tvory“. A reb Simche Binem hrál v karty jen a jen proto, aby zachránil takovou jednu zbloudilou duši.

Na obchodní cestě se totiž reb Simche Binem seznámil s mladíkem, v němž byla vtělena velmi svatá duše. To reb Simche Binem naráz poznal. Jenže ten mladík byl hrozný karbaník. Aby ho zachránil z osidel ďáblových, uvolil se jednou reb Simche Binem, že si s ním a s jeho stolní společností zahrájí. Neměl arci ani potuchy, jak se hraje, a karet vůbec neznal. A tak je tedy házel na stůl, jak se mu namanovaly. A kupodivu, vyhrával partičku za partičkou. Bylo to řízení Boží, či snad chtěl ďábel takhle i samotného reb Simche Binema navnadit a vtáhnout jej do své osmětné léčky, aby i on propadl karbanu? Kdož to ví? Reb Simche Binem ovšem ani nevěděl, kdy a jak se v kartách vyhřává a v čem vlastně tkví vítězství. Když však viděl, že ostatní hráči nechávají peníze ležet a zmateně na něj pohlížejí, dovtipil se, že asi vyhřává on, a že mu tedy ty peníze náležejí. I shraboval reb Simche Binem pěkně hromádku za hromádkou do hlubokých kapes svého kaftanu.

Od té chvíle počal si ho milý mladík velmi vážit. Nejřnak, myslil si, než že tenhle reb Simche Binem zná nějaké kabalistické tajemství, a proto vyhřává. Zkrátka, ten mladík reb Simche Binema pro jeho domnělé tajemství přímo zbožňoval. Neustále mu byl v patách, doufaje, že mu snad reb Simche své tajemství někdy poví. Jednoho dne si vyšel reb Simche Binem za město na procházku. Mladík šel s ním. Chodili mlčky poli a lukami. Mladík tušil, že toho dne mu chystá reb Simche Binem překvapení. „To mi jistě chce povědět své tajemství,“ těšil se.

Setnέlo se a na nebi vyšly hvězdy. Tu konečně přerušil reb Simche Binem mlčení. Pozdvihl znak ke hvězdám a vykřikl verš proroka Jesajaše: „Povznete oči k výšinám a vizte, kdo toto stvořil?“ Jeho hlas zněl nadlidsky. Chvělo

se v něm něco tajemného. Něco, co mladík dosud nikdy nepoznal: srdce světovo. Poprvé v životě mladík pocítil, že jsou také jiné věci, vznešenější a krásnější než hra. Byl osvícen a zachráněn. Karet se už nikdy nedotkl a stal se z něho pravý chasidský člověk. Jak svatý Talmud praví: „Jsou lidé, kteří jedinou hodinou svého života získávají věčnost.“

„Dvě věci jsou povždy s to každého člověka obrátit a přivést jej do vytržení,“ řekl toho dne jeden mudrtec na druhém konci světa: „Pohled na hvězdnaté nebe a na vlastní svědomí.“ – Ten mudrtec se jmenoval *Kam*. A reb Simche říkal: „Každého hříšníka dovedu obrátit. Jen lháři a podvádnlíků nikoli.“

V roce 5575 (1815) zemřel Svatý Žid a reb Simche Binem zaujal jeho místo. A jestliže si Svatý Žid získal nespočetné zásluhy tím, že napravil duše mnoha nebožtíků, jak se byl tomu vyučil u svatého Jasnovidce lublinského, získal si takových zásluh reb Simche Binem ještě více. Žáci, kteří bývali u reb Binema v jizbě, slychávali začasté, jak venku pod okny kdosi pláče a křlí. Jednou si dodali odvahu a přiskočili k oknu. Nespátřili človíčka. Děs je zachvátil. Reb Simche Binem však nejevil nejménší strach. Tímhle kvílením se ohlašovaly ty nešťastné duše zemřelých, které přicházely prosit reb Simche Binema, aby je aspoň teď po smrti napravil.

Jednou byl u něho na návštěvě reb Heinech z Alexandry. A tu mu reb Simche Binem prozradil toto: „Přicházejí ke mně duše takových velikánů, že se neodvažují k nim ani vzhlednout. Tak jsou vznešené a svaté. A přece si nemohou v onom světě samy pomoci a jsou nuceny prosit mne, abych je napravil, ač nejsem hoden, ani abych byl podpatkem jejich holinek. Pomoženo jim může být jediné v tomto hmotném světě.“

Při druhé návštěvě se ho reb Simche Binem tázal, zdali četl jakousi knihu od jistého autora. Ten autor byl už dávno mrtev.

„Ano,“ odpověděl reb Heinech, „četl jsem ji. Mohu však říci, že jsem už četl lepší knihy.“

Hned však obrátil a jal se knihu do nebe vychvalovat. Proč? – Inu protože mu reb Simche Binem šlápl pod stolem na nohu. A šlápl, jak se patří. Tak to dovedou jen v Kotsku. A proč mu šlápl na nohu? Božínku! To je přece samozřejmé! Poněvadž duše toho autora, když uctíla, že o ní v Prešisce povídají, tak tam honem přiletěla, aby slyšela, zdali ji dost chválí.

Však také při třetí návštěvě vyslovil reb Simche Binem reb Heinechovi z Alexandry srdečný dík ve jménu onoho nešťastného spisovatele. A řekl mu, totiž reb Binem reb Heinechovi, že svou chválou prokázal tomu mrtvému autorovi veliké dobrodiní. Aspoň tam, na onom lepším světě...

Jsou to děsné věci. Raději o nich ani mnoho nemluvíme. Nemyslete si však, že se děly jen u nich, u kotských světců! U nás v Belzu bylo tomu nejímak, ba ještě mnohem podivněji. Jednou, například, přijel do Belzu k našemu svatému reb Šulemovi na návštěvu mladický vnuk svatého reb Írele streliského, reb Írele podolský – mír jemu. Bylo to právě o svátku Dne smíření. Večer se s Šulelem – to byl synek reb Šulemův, jak povědomo – učili Talmudu, záhy však toho nechali a ulehli. To proto, že nebylo vidět na písmenka. Lampička jen blikala. Ale sotva si lehnou, když tu najednou podolský Írele vidí, jak se ten stůl, co se u něho ještě před chvílkou pěkně učili, z čista jasna začíná hýbat jako živý. Postavil se milý stůl na zadní nohy, potom zase na přední a takhle vám po světelnici poskakoval jako kůzlátko, než je zakošerují. Jakož psáno jest rukou Davida krále:

*„Proč poskakujezte hory jako kuzlata,
pahrbkové jako ta mláďata skotu?“*

Vídi Írele, jak stul dováďi, a dostal z toho zlou třasavku.

„To nic není,“ chláchoh! ho Šulemův Šíjele, „to jen se nějaká nešťastná dušička takhle u nás doprošuje svého napravení. Jestli se takových věcí bojiš, tak u nás ovšem spát nemůžeš. To jdi raději jinam!“ A to řka odvedl kamaráda ke známým. Ta třasavka však milého Írela jen tak hned nepřešla. Však také já se všecek chvěji, kdykoliv si na tuhle strašidelnou příhodu vzpomenu, jakož dále psáno rukou téhož Davida krále:

*Před Pánem chvěj se, zemi,
před Bohem Jakubovým, AMEN!*

Řekne-li ti někdo: Hledal jsem, avšak nenašel jsem – neverť mu! Řekne-li: Nehledal jsem, a přece jsem našel – neverť mu též! Ale když ti někdo řekne: Hledal jsem a našel jsem – tomu věř, ten člověk mluvil pravdu. – Tak stojí psáno ve svatém Talmudu. Reb Simche Binem ověřil tato slova Talmudu krásným příběhem. Je to jako ten váš *Bér Gyni*.

Před dávnými a dávnými časy – vyprávěl reb Simche Binem – žil v Krakově zbožný učenec, reb Ázik reb Jékls jménem. Reb Ázik reb Jékls měl velikou bídu a nevěděl, jak z ní. „Jen zázrak mi může pomoci,“ říkal si. Jedné noci uslyšel ve snu tajemný hlas: „Ázik! Ázik! Poklad nesmírné ceny je ti určen. Jdi do města králů země České, jež Praha slove. Tam hledej pod Kamenným mostem, jenž nad řekou *Veltavou* se klene!“ Ázik Jékls nebyl člověk pověřivý. Znal Talmud a z něho věděl, že nač člověk celé dny myslí, o tom se mu potom v noci zdává. Sen se však opa-

(276)

koval druhé i třetí noci. I poznal reb Ázik, že jeho sen není obyčejný sen a že hlas, který slyšel, je vnuknutí anděla Snů. Vzal Ázik Jékls hůl a vydal se na cestu.

Cesta z Krakova do Prahy byla za oněch časů zlá a nebezpečná. Horší však je, tíž-li nás svědomí, že zanecháme své nejmilejší o hladu a bídě a jdeme za – snem.

Avšak když po putování svízelém a dlouhém stanul na jakémsi kopci, porostlém stromovým zeleným, a z kopce spatřil před sebou nádherný hrad stojící na vysoké hoře a pod hradem město rozložené po obou březích široké řeky, a když uviděl mohutný most, celičky z kamene vystavěný, tu zabušlo radostí srdce Ázikovo. Cítil, že je u cíle a že co vidí, je *Průg: Průg hamatyno, Ír ve-Em be-Jisrael*, Praha, Koruna světa, Město a Matka v Izraeli. Byloť to město veškeré navlas jako by podle vnuknutí anděla Snů vystavěné. I poznal Ázik, že řeka je řeka *Veltava*, a ten most z kamene že se klene nad pokladem; perlami a stříbrem. Vskutku, nemýlili se. Mosti jiných v těch dobách nad Vltavou nebylo.

Most však byl strážěn žoldněři. I poodešel Ázik Jékls, co chvilí se však k mostu vracel a zrak pod něj upíral, místo si vyhlížel, kde bude hledat poklad svůj v okamžiku nestřeženém.

Byl zpozorován. Drábové se ho chopili a předvedli velitel. Nezapíral reb Ázik reb Jékls a velitel stráží tajemství svého snu vypověděl. Po jménu se ho netázali, aniž odkud přichází.

„Hlupáku,“ zachechtal se rytíř, slova Ázikova vyslechnuv. „Že mezi vámi Židy tací blázni jsou, kteří za sny bloudí jako ty, věru jsem nevěděl. Kdybych já snům věřit měl – až do *Krakova* putovat bych musil. Zdálo se mi tuhle, zdálo, že poklad nesmírný tam ukryt jest u křbu nějakého Žida ve světnici. I jméno Židovo mi ve snách oznameno. Však si je předobře pamatuji! Je to prý nějaký

(277)

--- Ázik Jékl's ... To by se mi však chtělo! Až do Krakova trmácet tělo a hrabat se s pokladem u křbu leciakého proklace židovského! Sny jsou klam a lež. Kdo jim věří, baba je!"

Reb Ázik reb Jékl's děkoval Hospodinu, když jej drábové propustili. Věc se odbyla notným výsměchem. Domů se vrátil bez prodlení. Našel poklad u svého křbu.

Modlil se, kterou později v Krakově založil, nese do dneška jeho jméno. Však každý znáš tu krakovskou „Reb Ázik Jékl's-šil!" Její kostelník ti tuhle její historii poví.

Ale reb Simche Binem, jenž ji vyprávěl každému noviciovi, kterého přijímal do učení, vždycky ještě dodával:

„Tak vidíš, hochu, že je něco velmi drahocenného, za čím neustále jako ve snách jdeš a co asi jakživ nenajdeš v světě celickém. Snad ani u mne ne. A přece je jedno místo, kde bys to najít mohl." ---

V Talmudu stojí, že člověk, jenž se staví chromým či kulhavým, ač takovým ve skutečnosti není, bude za tuto svou bohapustou převaňku potrestán. Bude nakonec chromým nebo kulhavým doopravdy. Z toho vyvodil reb Simche Binem, že zcela obdobně ten, kdo se přetváří a dělá ze sebe svátce, ačkoli světcem není, nakonec se skutečně světcem stane. Tedy jaksi z trestu...

A tohle znázornil reb Simche Binem historkou, která má velmi originální konec.

Jeden šlechtic viděl, jak na silnici leží mužik, do bezvědomí zpítý. Šlechtic byl veliký šprýmař. Pověděl: „Počkej, ochlasto, já ti pěkně hlavu popletu!" Kázal, aby opitého mužika naložili na vůz a odvezli do šlechtického zámku. Tam ho vysvětlili a uložili do postele. Mužické šaty mu odnesli a položili vedle něho popskou řízu. Když milý mužik procitl, nechápal, kde je. Nemaje po ruce jiných šatů, oblékl se do popských. A už je tu panský sluha,

hluboce se před ním uklání a táže se, čím by směl báťuškoví posloužit. Mužik teď neví: „Jsem opravdu popem, a že jsem byl mužik, byl pouhý sen? Anebo: Jsem přece jen mužik a teď se mi jenom zdá, že jsem popem?"

I rozkázal milý mužik sluhovi, aby mu přinesl Písmo svaté. Myslí si: „Jsem-li skutečně jen obyčejný mužik, nemim také ani číst, a co v knize psáno, nepoznám. A tak se přisvědčím, zdá-li jsem popem, nebo mužikem."

Přinese sluha knihu a mužik se do ní zahledí. Všeelijaká písmenka v ní vidí, ničemu však nerozumí. Už se chce přiznat, že není popem, nýbrž že je docela sprostý mužik. Vždyť ani číst neumí, což přece každý pravý pop dovede. Tu mu však napadlo: A což, jestli také druží popové ničemu z toho všeho nerozumějí a jen tak nad knížkami sedíce učeně se tváří, aby něčeho robít nemusili, a přece všemi vážení a ctěni byli a dobře se měli?

Nezavřel tedy milý mužik knihu. Zavřel však ústa, která měl k přiznání už otevřena. Nad knihou se zahlubnal, a tak se stal opravdu popem.

A podobně se to má i s mnohými „svěťci". Dny a noci prosedí, do kabalistických knih hledí a hledí a ničemu z toho všeho nerozumějí. Myslí si: „Však oni tomu ti druží také nerozumějí!"

Sedí a sedí, a tak aspoň nic zlého nedělají. Zkrátka jsou z nich konec konců opravdoví svěťci. – To všechno vyprávěl reb Simche Binem z Pšischy.

Na věčnost odešel dne 12. měsíce elulu v roce 5587 (1827).

Svatý Žid a reb Simche Binem z Pšischy měli žáka jménem reb Mendele z Tomašova. Reb Mendele dojížděl v mládí též k lublinskému Jasnovidci a ke svatému Kožnickému. Později se stal rabínem v Kotsku. Chasidským světem otfášl od základů.

„Bůh oddělil jen jedinkou krupěj ze své nekonečné Moudrosti a touto krupějí stvořil celý svět. Ale ani ne tou krupějí celou, nýbrž jen jednou její polovinou. Neboť druhá její polovina skanula do srdce reb Mendele tomašovského.“ – To řekl reb Mejr z Džikeva o našem reb Mendelovi.

A reb Mendele řekl sám o sobě: „Stojím jednou nohou na nebi, druhou nohou však v nehlubší propasti pekel. Nemyslete si, že je to snadné!“

A řekl: „Kdybych chtěl, ze všech lidí bych mohl udělat chasidy. Není to však žádoucí.“

Dušíček zemětělých přicházely do Kotska celé regimenty. Ve frontách se tísnily před domem reb Mendelovým a čekaly, chudinky, až na ně dojde a až budou magickou mocí reb Mendelovou napraveny. Síla jeho ducha byla opravdu nesmírná. Vždyť od malíčka nemysli na nic jiného než na Pána Boha!

Když mu byla tři léta, nežádal už nikdy ničeho od rodičů. Jen Pána Boha stále volal: „Pane Bože, dej mi kousek chleba, Pane Bože, dej mi trochu vody! Pane Bože, chci to, Pane Bože, chci ono!“ A křičet nepřestával, až se nad ním milý Pán Bůh opravdu smíloval a poslal mu strážného andělíčka v podobě Mendelíčkova tatínka nebo maminky a oč prosil, mu po nich poslal.

Mimo učitele již zmíněné měl reb Mendele tomašovský ještě jednoho učitele. Učitele opravdu neobyčejného. Nikdy byste neuhodli, že jím byl sám Veliký pražský rabi Lev. Reb Mendele tomašovský byl totiž kdysi v Praze a vymodil si tu na hrobě rabiho Lva tři milosti. Nikdo neví jaké. Od těch častí byl však pražský Veliký rabi Lev učitelem Mendelovým. Kdo znáš dobře spisy Velikého rabiho Lva, zamysli se nad výroky reb Mendela a poznáš, že je tomu skutečně tak. Vždyť také jeho zásluhou studuji v tom

dalekém kotském kraji spisy našeho staropražského autora podnes plněji než kdekoliv jinde na světě. Reb Mendele totiž říkával, že pravý chasidský člověk má mít dva učitele. Jednoho živého, druhého – mrtvého.

– Reb Mendele nerad mnoho mluvil. My, lidé obyčejní, vyptáváme se každého neznámého: „Fin vant zent ir? – Viazoj hajst ir?“ (Odkud jste? Jak se jmenujete?) Reb Mendele se ptával jen takhle:

– „Fin?“ (Ze?)

– „Viazoj?“ (Jak?)

A tomu musil každý rozumět...

Kdosi se v učebně modlil modlitbu Osmnácti požehnání. Tuhle modlitbu se všichni modlime tiše, s očima zamhouřenými a s rukama na prsou složenými, ať už bez hnutí stojíce nebo tělem zmlátjice, ale vždy jen šeptem a nic k ní nepřidáváme! Ten člověk se však modlil hlasitě a přitom neustále k Pánu Bohu volal: „Tateňu, tateňu – tatěčku, tatěčku!“ Jeden žák chtěl ho, hňupa, napomenout, aby s tím přece už dal pokoj. Reb Mendele však žáka zadržel říká: „Jen ho nech! Bude to říkat tak dlouho – až to bude pravda.“

Rozdíl mezi lenochem a člověkem rozvažným stanovil reb Mendele takto: „Oba se svým chováním zevně velice podobají. Nežli něco udělají, uběhne vždycky nohň časů. Jenže u obou to má zcela rozličný důvod. Rozvažnému každé rozhodnutí dlouho trvá právě proto, že, co dělá, si nejprve jak náleží rozvažuje. Kdežto lenoch je tak líný, že ani uvažovat nechce.“

O jednom známém učenci se reb Mendele vyjádřil, že prý je to „rabin v kožichu“. Jak to? – Inu takhle: „Proti zimě lidé bojují buďto tím, že si doma zatopí, anebo se jí brání kožichem. Kdo proti ní bojuje, u toho je teplo i jiným lidem. Kdo však se před zimou jen chrání, ten zahřívá sice

své vlastní tělo, ostatní lidé však mohou přitom zmrznout. A právě takovým je světec, který by sice byl schopen celičky svět ozářit světlem své duše a teplem svého srdce, on se však zahalí v mlčení jak do kožichu a nechá si všechno své teplo jen a jen pro sebe."

Mlčení je arci také velmi svatá věc. „Mlčení je ohrada, za níž se rozkládá pole moudrosti," praví Talmud. Z Talmudu však víme i jinou zajímavou věc o mlčení. Můžeme si jím prodloužit svůj život pozemský. Víme totiž z Talmudu, že smrt se tu a tam splete a omylen si vezme člověka, jenmuž dosud neudeřila hodinka, a jenž měl tedy podle práva a spravedlnosti ještě dlouhá léta žít na této zemi. S nevyžitými léty takového nešťastníka si potom anděl smrti počíná velice rozumně. Přidá je jinému člověku. Prodlouží jimi – jak vlastními ústy v Talmudu vypovídá – věk *učence*, který při učené disputaci s kolegy měl někdy pádný argument po ruce, argument, jímž mohl každého protivníka omráčit, držel však ústa na uzdě a neřikal nic, *mlčel*. Takovou cenu má tedy mlčení. Prodlouží život. Jen nahlédnete do Talmudu, najdete to tam. – A svatý Ari, Světo jeho zásluh nechť nás chrání, učí, že ten, kdo vydrží mlčet nepřetržitě čtyřicet dní, získá tím bezpečné dar ducha svatého. Je také sdostatek známo, že svatý reb Nachmen z Braslevy ukládal kajicníkům den mlčení místo postu. Když tedy teď víte, jak krásnou věcí je mlčení, povím vám pěkný příběh o našem reb Mendelovi.

Tehdy byl Mendele ještě jenom žákem Svatého Žida. Jednou se kdesi sešel s reb Lejzrem, vnukem svatého Kazatele kožnického. Oba mladí světlové usedli vedle sebe na lavici, chasidy všechny z jizby vykázali a sami seděli a mlčeli. Seděli hodinu a mlčeli, seděli dvě hodiny, mlčeli. Chasidé co chvili do světnice zvědavě nahlíželi, reb Lejzar je však pokáždé zapudil mocným máchnutím své svaté pravice. Celé tři hodiny takhle oba svatci mlčeli.

Konečně Lejzar otevřel dveře a pravil netrpělivým chasidům: „Tak! A teď můžete vstoupit. Pověděli jsme si již všechno..."

Mendele mlčení nepřerušil. Vstal a mlčky putoval až do Pšischy. Když tam přišel, přivítal ho Svatý Žid s neobvyklou přívětivostí. Vyprávěl mu roznomilé příběhy a po každém na něj tážavě pohlédl, co tomu říká. Mendele neřklá nic. Mlčí jako zařezaný. Nakonec se ho mistr otázel přímo: „Mendele, kdepak ses takhle pěkně vyučil mlčení?" Mendele pootevřel ústa a užuž chtěl odpovědět. Hned si to však rozmyslil a – *mlčel*.

Verš biblické knihy Kazatel: „Obohacují-li se člověk věděním, zvětšuje tím své utrpení" opatřil reb Mendele rozkazníkem. Tím nabyvá tento verš v hebrejštině jiného smyslu. Zněl by potom v překladu asi takto: „Jen ať člověk stále obohacuje své věděni – třebaže tím zvětšuje své utrpení!"

Jednou dal reb Mendele žákům otázku: „Kde je Bůh?"

„Kde je Bůh? – To ví přece každé dítě! Bůh je všude."

Reb Mendele zavřel svou moudrou hlavou. Nepochopili ho. Povídá: „Je tam, kam se ho pustí."

V našich srdcích, když Mu jich neuzavíráme.

Reb Mendele nedodržel dob modlitby. Kdyby se byl modlil ranní modlitbou až v poledne, jako my belžští, dalo by se to ještě jakžtakž i podle Šulchan aruchu ospravedlnit. Vždyť jsou beztoho v nebi už zvyklí, že Říše chasidů vysílá ranní modlitbu s malým zpožděním. Ale představte si, že reb Mendele – a jeho příkladem se ovšem řídili všichni Kotští – se modlival „ranní" třeba až k večeru! – Modlit se máme totiž netoliko duši, srdcem a ústy, nýbrž

celičkým tělem, všemi jeho údy. To je samozřejmé. Vite, jak se při modlení na všechny strany klátíme, otrásáme, rukama máváme. Však už král David – mír jemu – řekl ve svých žalmech: „*Všechny mé údy* praví, kdo je ti podoben, ó Pane?“ A právě proto, tvrdí reb Mendele, je nutno, abychom se modlili co nejpozději. Říkal, že všechny údy se neprobouzejí současně, a když ráno vstáváme, některé naše orgány prý spí dál. My chodíme, mluvíme, jíme a pracujeme, a ony, lenoši, stále ještě v nás dřímají. Probouzej se prý třeba až odpoledne, ne-li teprve večer, když už zas jdeme spát. Chceme-li tedy opravdu se modlit *všemi* údy a *všemi* svými orgány, musíme prý pěkně čekat až do večera. Košští byli ovšem s tímhle učením svého světe stozumění. Představte si však, co takovému zlehčování našich starodávných předpisů o dobách určených k modlitbě říkali za hranicemi kotského království jiní chasidé!

Jednou si reb Mendele hned ráno vzpomněl, že tentokrát se bude modlit časně, ještě za jitrního šera, jak to má být. Už také byl připraven na cestu do modlitebny. Ve dveřích se však najednou obrátil, že prý ho napadlo zajmavé řešení jedné *Tojsfes* a že se musí na tu *Tojsfes* ještě rychle podívat, aby na ni nebyl nucen myslet při modlitbě. Rušilo by to prý jeho zbožné myšlenky. Víte však, co jsou *Tojsfes*? Tyhle drobné poznámky k Talmudu, které jsou čím kratší tím nerosozumitelnější, tím těžší. Právě křížovky. Co komentáři už bylo k téměř středověkým glosám Talmudu napsáno! Zkrátka nechal reb Mendele dveře jizby otevřené, vrátil se, uchopil příslušný svazek Talmudu, otevřel jej na patičné stránce a zahleděl se na svou glosu. Byla naštěstí docela krátká. Bude s ní jistě ihned hotov. Možná že ji také znáte. Snad si vzpomene, že jste ji už několikrát čti a neshledali v ní nic divného. Je to jen dva a půl krátkých řádků. Hleď reb Mendele na tuhle malinkou glosu, která se ztrácí ve velkém svazku jako kapka

v širém moři. Nohu si reb Mendele postavil na židli, bérce pěkně kolmo a na koleno si položil otevřený svazek. Pod paži drží váček, v němž je složen jeho modlitební plášť, čili talis, a modlitební řemínky, tílín. Vždyť půjde ihned do synagogy modlit se raní. Dnes tak nezrykle brzy. Zatím však ještě přece jen nejdě. Stojí sehnut nad kolennem své nohy a na tom kolenně spočívá ten svazek Talmudu. Stojí reb Mendele bez hnutí jako socha, rty začaté, a pohlíží na dva a půl řádku. Stojí a stojí. Nikdo se ho ovšem neodvažuje vyrušit. Konečně se vzpřímil. „Už to mám!“ řekl radostně. Rozhlédl se jizbou. Bylo šero. Jako v okamžiku, kdy se zahleděl do knihy. Jenže teď už bylo večerní šero... Ještě štěstí, že to tentokrát bylo v létě, že den byl dostatečně dlouhý, takže vystačil k pochopení půltřetího řádku v svatém Talmudu. Kdyby se to bylo přihodilo v zimě, kdy den je krátký, nebyli by se snad v Kotsku vůbec modlili raní onoho dne. Za chvíliku vyšly na nebi hvězdy, a tím nadešel čas modlitby *večerní*. Jen taktak, že se ještě dříve svou „raní“ pomodlili. Ve velkém spěchu ovšem.

Zajisté že jste si již povšimli, že mluvím-li o kotských světcích, nepoužívám již drahý čas titulu „svatý“, ač by si ho například ještě reb Simche Binem zcela určitě zasloužil. Nemyslete, prosím, že tato má ležadbylost je následek nějaké bezbožné neúcty. Naopak, ujišťuji vás, že si Kotských vážím neméně než ostatních spravedlivých a zbožných. Zejména teď, v době poslední. Ale kdo jedenkrát ochutnal *beľzskou kaši* – ne, ten již nikdy v životě neřekne o Kotských, že jsou svatí.

Však bych už byl málem zapomněl vám povědět, jak se stalo, že reb Mendele z Kotska otrásl samými základy celé chasidské říše. Kdybych vám to nebyl slíbil už dříve, Bůh mi svědek, raději bych o tom nyní pomlčel. Než co naplat, daný slib jsme povinni vyplnit. Jinak byste nade mnou

mohli vyřknout kletbu: „Při Bohu, jenž seslal potopu na věrolomníky, atd...“ Tak jsem tedy nucen volky nevolky všechno vám věrně vypovědět. Arci, nejdě mi to jaksi ani z pera. Povím vám to však opravdu poctivě a nebudete se musít na nic dotazovat nikoho jiného. (Však také nejlépe uděláte, když se o tom ani zmiňovat nebudete.) Nebudu vám nic zatajovat ani zkrášlovat, avšak také nebudu zveličovat a nikoho zoslužovat, nikomu se posmívat. Budu mluvit jako nestranný divák a očítý svědek, jako „ejd ráje“, nebo jako reportér, jak vy říkáte.

Nejdříve však si, prosím, dobře promyslete výrok Talmudu: „Viděli jsi kdy učence hřešit za dne, nepodezřel ho již v noci! Možná že už se dal zatím na pokání.“ – Nikoliv „možná“. Jistě se dal na pokání, dodáváme. Nechci ovšem tvrdit, že tenhle výrok je v přímé souvislosti s tím, co přijde, a že „oň opravdu snad *zhřešil*. Však suďte sami.

Zběhlo se to takhle:

Reb Mendele z Kotska trpěl ukrutnými bolestmi hlavy. Nevím, jestli za těch častů už byla v Kotsku neurastenice, ale něco takového to být musilo. Zkrátka, reb Mendele se rozjel do Lvova, aby se na to pozeptal slovnutých odborníků, zejména aby vyslechl jejich lékařské rady. Nejel ovšem sám, nýbrž provázen jsa celým svým štabem. Vc Lvově se Kotští ubytovali ve velkém hotelu a mysli, že tu jsou v bezpečí, ačkoli jim přece nemohlo být neznámo, že od okamžiku, kdy do Lvova přibyli, jsou všechny jejich kroky bedlivě pozorovány sty neviditelných očí. Chasíde příslušející k jiným, nepřátelským táborům – naši belžští ovšem především – číhali za každým rohem, jak by Kotské přistihli při spáchání nějaké nepřistojnosti, z níž by potom mohli těžtit pro svou vlastní *cad*, tj. „stranu“. A byli to vskutku sami „kovani“ junáci, *sane gekovete bries* odjakživa, tihle belžští našinci. Jen co je pravda.

(286)

Králem Lvova, to jest vrchním rabinem, byl tehdy Ješijes Jákev (Ješut Jaakov), nazývaný tak podle svého slavného díla. Vlastním jménem se jmenoval reb Jákev Mešilem Ornštajn. Byl to přísný talmudista, učenec světznámý a na slovo vzatý. O jeho nestrannosti nemůže být pochyb.

Hned první sobotu za pobytu Kotských ve Lvově došlo na vrchní rabinát těžké udání. Nějací mužové, prý belžští chasídi, kteří „jen tak čirou náhodou“ šli v noci ulicí, v níž byli Kotští ubytováni, vypověděli pod přísahou a naprosto shodně, že prý na vlastní oči viděli Mendela kotského – neříkali už ovšem ani „reb“ Mendele – jak v šabesové noci *kouří* u okna lulků, a ještě ke všemu bez čepičky, bez jarmelky na hlavě! – Prosím, uchovejte v paměti tuto okolnost: bez *čepičky* na hlavě!

Víte, o svatém šabesu kouřit – je přece smrtelný hřích a takovéto zlovolné znesvěcení šabesu, je-li spáchání veřejně jako v našem případě, má automaticky vzápětí vyloučení hříšníka z veškeré náboženské pospolitosti židovské. Tedy důsledky jsou tu v každém případě nanejvýš vážné. S dcerami takového člověka se neženíme, vina, jehož se dotkne, nepijeme atd.

Kotští přísahali, že to ze strany těch „svědků“ byla mylka. Jakýsi znakový klam. Tvrdili, že ten, co kouřil, nebyl jejich reb Mendele, že to vůbec nebyl Žid, nýbrž jakýsi gój, který měl také plnovous a který byl osudné noci náhodou ubytován v pokoji sousedním s komnatou reb Mendelovou. Ten ovšem směl o šabesu kouřit. Či snad chtějí tihle belžští „chňočí“ zatrolení už i gójům kouření o šabesu zakazovat?

Belžští se tomu smáli, až se za břicho popadali. Nejvic je rozveselovala ovšem dobře míněná námitka Kotských, kteří poukazovali na to, že důkaz, že onen šabesový kuřák nemohl být jejich reb Mendele a vůbec žádný Žid, je obsažen ve vypovědi svědků samých. Ovšem prý lživých

(287)

a křivopřísahných svědků... Tvrdili přece, nestoudníci, že kuřák byl bez čepičky! A to právě je důkazem podle deduce Kotských, že tenhle kuřák vůbec nebyl Žid. Každý Žid nosí přece doma čepičku jarmelku, a tak byl tedy onen kuřák bez čepičky jistě nějaký gój. Zapomínali, milí Kotsští, že kdo nesvětí svatý šabes, jak náleží, přestává tím být Židem a je už jen židem. Není už Jehídý, nýbrž toliko *jahudý*, tedy také téměř gój, ba horší než gój. Takový hříšník, který nedbá svatosti soboty, se už jistě neostýchá chodit také bez jarmelky.

Marně zapřísahali Kotsí vrchního rabína Ivovského, marně mu vyhrožovali, marně prohlašovali, že přijímali co bernou minci svědecké výpovědi od takových ničemů, jako jsou tihle belzští chasidé, pak jsou vůbec všechny jeho rozsudky, které kdy v minulosti vynesl nebo ještě v budoucnosti vynese, jednoduše zhoja neplatné – všechno to jejich prošení a vyhrožování nebylo nic platné. Reb Mendele z Kotska, on, nejvyšší hlava tolika tisíců a tisíců – byl volán k odpovědnosti.

Nikdo na světě vám nepoví, co se tenkrát na Ivovském rabinátě vlastně dalo. Ani naši Belzští již o tom mluvit nechtějí. Tolik vám však snad sním napovědět, že slova, která byla tehdy pronesena, nebyla docela *kladbé* nepodobna...

Byl z toho ohromný poprask. Učiněná vojna mezi chasidy kotskými a chasidy ostatními, zejména ovšem belzskými. Bylo sice také mnoho neutrálů. Avšak i ti se sklonili spíš k naší belzské straně. Všeobecně se tehdy šeptalo staré židovské přísloví: „*A men est nyš ka knobl – štyrnt men nyš.*“ „Kdo není česnek – nesmrdí.“ Tedy jako to vaše: „Není šprochu, aby na něm nebylo pravdy trochu.“ Byly to tenkrát bouře v chasidském světě! Jen kdo zná chasidský náš temperament, dovede si představit, jak byly zhoubné. Šírá země polská se otfásala dusotem kopyt chasidských armád.

Jak už řečeno, nerekrutovali se odpůrci Kotských toliko z řad belzských „chňoků“. Vždyť například dokonce i libávičti *chabadníci* měli nyní nejlepší příležitost vynahradiť si všechny ústky, jimiž byli již řadu let Kotskými častováni. Cožpak jim Kotsí málo vytýkali, ovšem neprávem, že oni, Libávičti, se zajímají jen o metafyziku, kdežto o zákony, jimiž se má člověk řídit ve svém vešdejším konání, že přý se starají pramálo? Tuhle námitku formulovali Kotsí svým známým „jemným“ způsobem. Říkali Libávičtiským: „Váš rabi káže Zákon nebi. Naš rabi káže Zákon *puštu*...“

Po návratu ze Lvova se uzavřel reb Mendele před celým světem v zadním traktu svého velkého domu a již nikdy po celý život odtamtud nevyšel. Sám a sám seděl dvacet dlouhých let v prázdných komnatách svého paláce. Jen málo vyvoleným bylo přáno vstoupit k němu do jeho „Nejsvětějšího“, a to ještě jen velmi zřídka. Šediví pavouci a velké krysy, které krotce pobíhaly u svěcových nohou v celých smečkách, byli jeho jediní společníci. Okny stoupaly sloupky kouře jeho lučky dnem i nocí k zachmuřenému kotskému nebi jako dým obětí zápalných. Dvacet dlouhých let takhle žil kotský vězeň. Dne 22. v měsíci ševatu roku 5620 (1860) – právě v onen čtvrtek, o němž se v synagoze každoročně čte ze svaté Tóry věta: „*A Možišovi bylo řečeno: Vystup k Hospodinu!*“ – odešel reb Mendele ze světa, usmířen a oplakáván stáříci svých věrných, v požehnaném věku sedmdesáti dvou let, tolika, kolik činí součet číselných hodnot souhlásek hebrejského slova „chesed“, milost, milost Boží.

Říká se, že přý reb Mendele se znal s lékařem, který byl velmi „osvícený“ (osvícený, evropsky vzdělaný, je – nadávka!). Tenhle „osvícený“ lékař přý svým prohanými řečními dovedl vzbudit v reb Mendelovi zájem také o jiné věci, než je Zákon Boží a tajemství kabaly. Nemyslím však,

že tato povíčka je pravdivá. Také jsem slyšel, nerad to ovšem opakuji, že prý snachy reb Mendelovy si nesháněly vasy, že se neosýchaly podávat ruku cizím mužům, a že prý dokončily s výstřihem. Ale nač tu máme opakovat staré ošklivé klevety a lachy? Vždyť i to jsou zase jistě jen *samé babské mýty*, samé babské povídky.

Kotské bouře se již dávno přehnaly a utišily. Jen občas se ještě tu a tam zabýskne a hrom zaduní. Kotským ty bouře v žádném případě neškodily. Naopak. Vzduch očistily a řady Kotských od těch časů nápadně vzrostly a zesílily, jejich učení a znalosti se prohloubily. Stejně ovšem je tomu i u nás Belzských. Boje všechny vytržily a utužily.

Nejedné podivnůstky ovšem už Kotsů dávno zanechali. Nemalou zásluhu má na tom nejslavnější žák Mendeliv, reb Íce Mair, neboli Rim, jak jej krátce jmenujeme podle iniciálek jeho titulu a jména.

Rim byl talmudista, jakých nebyvalo snad už staletí. Je autorem knihy Chidušé Rim. Jeho spleité talmudské problémy a jejich učené řešení jsou tak ostrovtipné, tak subtilní a složité, že se staly příslověčnými. Chcem-li o nějaké věci říci, že je jak se patří zašmodrchaná, říkáme o ní, že je jako „rinské kašje“, jako nějaký „Rimův problém“. Rim byl rabínem v Gernu. Góra Kalwaryje říkájí tomu křesťané. Není to daleko od Varšavy. Tak asi pět mil. A žije tam tak nějakých 3000 lidí. Téměř všichni muži mají tam pejzy a všichni jsou koželuzi. Příliš to tam nevoní.

Rim byl světec opravdu božský. Jednou po jídle položil hlavu na stůl a setrval tak asi půl hodiny. Zdálo se, že spí, ale nebyl to obyčejný spánek. Neboť znenadání pozdvihl Rim hlavu a zvolal: „Teď vím, že jídlo je opravdu velká a vznešená věc!“

Byl jsem právě v nebi před rajskou branou,“ vypravoval. „Přišla tam duše jednoho světce, který před malou chvílí

zemřel. Ten člověk se celý život posil, modlil a v Zákonu Božím hloubal. Bylo mu podle zásluh otevřeno. Vstoupil do ráje a byl přijat do lána otců. Brána se opět zavřela. Nato přijela na zlatém voze, taženém dvěma páry běloušů, duše člověka docela obyčejného. Tentokrát se rajská brána otevřela dokořán a všichni světci a andělé Páně vyšli milou dušičku přivítat. Nebeští muzikanti ji zahráli nejkrásnější svatební pochod, jakého ucho pozemšťanů jaktěživo neslyšelo. „Kdo je tenhle velký světec? tázal jsem se s po-divem. „Proč nebyl ten prvý, který byl přece světcem skutečným, přijat stejně okázale jako tenhle obyčejný člověk?“

„Není to arci světec, tenhle druhý, a v službě Pánu Bohu se tomu předešlému nikterak nevyrovná,“ zněla nebeská odpověď. „Byl to však přece jen řádný člověk, zákonů a povinností dbalý, a získal si nadto ještě velké zásluhy. Hosl ve svém domě chudě nejen o svatém šabesu a o svátcích, jako každý, kdo něco má, čini, nýbrž i ve všední dny jíst a pít jim dával a za mák neskřbil. Kdážto onen prvni se neustále modlil, studoval a posil, najíst však nedal nikomu. Proto jsme ho také neoslavovali tak okázale jako toho druhého.“

„Teď tedy aspoň vím, že je jídlo velká a vznešená věc,“ opakoval Rim.

Kdyžsi poučoval své žáky takto: „Není dobře být moudrý. Člověk příliš moudrý má sklon k mudrlantství, jež nakonec vede k nevěře. Není dobře být dobrý. Přílišný dobrák je změkčilec. Takový nemá snad sklon k nevěře, ale stává se snadno prostopášníkem. A není také dobře být zbožný. Přílišný pobožník nemá sklon ani k nevěře ani k prostopášnosti, myslí si však, že jen on slouží Pánu Bohu jak náleží, ostatní lidé že nestojí za nic, a proto všechny nenávidí. Nakonec se stane škůdcem všech, opravdovým zlosynem.“

Žáci nad touthle řečí prostě žasli. – „Ale, učitelí náš,“ tážali se, „jakýpak má člověk být, když ani moudrý, ani dobý a ani zbožný nejedná správně?“

„Jaký má člověk být?“ odpověděl jim Rim. „Jnu, moudrý, dobý i zbožný zároveň.“ – Potom se totiž tyto tři čnosti vzájemně neutralizují ve svých neblahých výhoncích.

Jednou vyprávěl Rim tenhle krásný příběh:

„Za časů svatého rebe reb Mélecha z Liženska žil v jednom malém městečku rabín, který byl veliký světec, ale nikdy o tom nevěděl. Ani on sám si ovšem nebyl své svatosti vědom. Kostelník, který byl zároveň jeho sluhou, pozoroval, že každého jitra přicházejí k rabínovi dva starci. Jsou podivně oblečení a vyhlízejí neobyčejně vzněšeně a důstojně. Jen odejdou, a už přijde muž třetí. Také on je podivně oblečen, avšak prostěji, a není ani zdaleka tak vzněšený a důstojný. Co si se rabína otáže a už zase utíká. To se opakovalo den co den dlouhá léta navlas stejně. Rabín byl při tom vždycky klidný. Jako by to nebylo nic neobyčejného. Po všechna ta léta si sluha marně lámal hlavu, kdože ti tři jsou. Konečně si jednoho dne dodal odvahu a rabína, svého pána, se na to zeptal. Rabín-světec byl tak skromný člověk, že se do té doby domníval, že všichni lidé jsou stejně svatí jako on a že ti tři tajemní muži docházejí vůbec ke každému tak jako k němu. Proto se také sluhové otázce nyní velice podívil. „Cožpak ty je neznáš?“ pravil. „Ti dva jsou přece starozákonní proroci Eliáš a Eliša a ten třetí je jejich služebník Géchazi. Je mu souzeno neustále své někdejší pány hledat, ale nikdy jich nedostihnout. A tak je nemůže odprosit za to, že jim zaživa nekonal své služby dosti věrně.“

Zhroutil se milý sluha a na ulici vyběhl, lidem vyprávěl o zázraku, jehož byl denně svědkem. Všichni byli zmateni. Do té chvíle nevěděli, jakého světce mají v rabínovi, svět-

ce, k němuž docházejí dávnověcí proroci starozákonní. Teď se však také ten rabín konečně dověděl, že ti tři k jiným lidem nechodí, nýbrž jen k němu.

Druhého dne čekalo rabínova sluhu nové překvapení. Proroci se neobjevili. Také Géchazi, jeho vzorný kolega, nepřišel.

„Proč dnes nepřišli?“ tážal se sluha rabína.

„Teď, když vím, že k jiným nedocházejí, poprosil jsem je, aby od svých návštěv u mne také upustili. Neboť nechápu, proč právě mě mají cítit víc než ostatní lid,“ odpověděl rabín-světec. Tak velice byl skromný.

Veliké je utrpení, jež musíme my, děti Izraele, snášet mezi všemi národy již tolik staletí. Velmi přísně nás trestá náš Otec nebeský. Žádný poklesek nám nepromíjí. Za každíčky hřích nás bije čtyřiceti ranami. A proč jen právě na nás je tak přísný? Vždyť všichni lidé jsou jeho dětmi, všechny nás stejně stvořil, jak je psáno. A přece je k nim tak přelaskavý, k nám však tak tvrdý? Odpověď na tuto otázku je samozřejmá: „Poněvadž z dítky, které otec nejpřísněji trestce – z toho dítky jednou jistě něco velikého bude.“ Tak nějak to řekl už král Šalamoun.

Jak je však možné, že jsme při všech těch útrapách dosud nezlyhali a že nikdy nezhyne do příchodu mesiášova? Jakým tajemným prostředkem jsme se udrželi při svěžestí a síle, jakou zázračnou medicínu jsme to užívali, že jsme se ze všech ran vždycky zase vyhojili?

To nám jen moudrý Rim dovedl vysvětlit. A vyprávěl: „V dobách, kdy byli Židé vyhnaní ze Španělska, žil jeden světec, jenž měl jméno proroka Samuela. Tenhle světec se domníval, že utrpení již dosáhlo vrcholu, že dob horších už být nemůže, a že tedy podle starých prorocův již přijde doba mesiášská. I poručil všem, kdo se nedali svěst na scestí a zůstali věrní víře otců, aby vyšli mesiášsi vstříc

v radosti a veselí. A aby každý vzal do ruky láhev kořalky, a jak mesiáš spatří, aby mu na zdraví připili a zvolali: „Pohleď, synu Davidův, čím jsme svá hrdla svažovali a tak svá srdce sílili v tom našem Vyhnanství přehořkém! Doušek kořalky. To nám sílu dodávalo, takže jsme nezoufali a nezhynuli.“

Ten světec Samuel se mylil. Míra utrpení nebyla vyhnáním ze Španělska ještě dovršena a syn Davidův nepřišel. Ale já vám pravím – končil moudrý Řím své vypravování, že teď, až opravdu přijde mesiáš, vezmou chasíde pod paži nějakého *malinkého rabíněčka* a s ním půjdou Spasiteli vsítit radostně volajice: „Pohleď, synu Davidův, pohleď, kdo byli ti, jež nás svými slovy utěšovali v tom našem vyhnanství přehořkém! Pohleď, kdo nás svým příkladem posilovali a odvalu nám dodávali a nás zachovali až do té doby tvé!“ –

„Když nás Mojžíš vedl z Egypta,“ pravil moudrý Řím, „konal Bůh velké zázraky. Před očima národů rušil odvěké zákony, které dal přírodě na začátku světa. Také nyní se ději zázraky, avšak pouze zastižené a utajené, nikdy zjevné. Ději se takovým způsobem, že se lidem zdá, jako by přírodní zákony zůstávaly nedotčeny. Proč ten rozdíl?“

Z Egypta nás Bůh vyvedl, aby nám dal na Sinaji svůj Zákon obecný, Zákon zjevný. Tajemství svých nám tehdy neodhail. Zázraky zjevné, které na odchodu z Egypta předcházely sinajské zákony, byly tedy přípravou k Zákonu rovněž zjevnému. Nyní však koná s námi Bůh zázraky tajné, zastižené rouškou, rouškou přirozeného světového dění. Neboť tyto *tajné* zázraky jsou tentokrát přípravou k Zákonu *tajemnému*, k mysteriím Božím, až dosud poznání veškerého stvoření zastiženým. K mysteriím, jež budou odhalena, až vskutku přijde Mesiáš.“ – Tak pravil moudrý Řím.

Jakož je psáno rukou proroka Jerejiáše:

ZE STONU VYJDE ZÁKON A SLOVO BOŽÍ Z JERUZALÉMA:
ON BŮDE SOUDIT ŘÍŠE A KÁRAT NÁRODY:

SVÉ MEČE PŘEKOVÁJÍ V MOTKY, SVÉ OŠTĚPY VE VINÁŘSKÉ NÁČINÍ:
JŽ NIKDY NEPOVZNESE NÁROD PROTI NÁRODU MEČE
A VÁLEK NIKDY JŽ NEPOVEDOU:

STANÍŽ SE TAK BRZY, ZA DNŮ NAŠEHO ŽIVOTA,
A KONČÍ SE TATO POUŤ DO ŘÍŠE CLAUDIŮ:
A M E N .

Když se roku 1913 vrátil devatenáctiletý Jiří Langer ze své první cesty do haličského Belzu, jednoho z center chasidského hnutí, připravil své rodině šok. „Bratr nejel z Belzu domů a do civilizace, bratr si přivezl Belz domů,“ vzpomíná o něm kolik desetiletí později spisovatel František Langer ve své esejí Můj bratr Jiří a popisuje, jak zjeu haličského Žida, jehož podobu na sebe Jiří vzal a jehož zvyky přijal, započobil na vinohradské sousedy. (Langrovi bydleli na dolním konci Vinohrad, v Havičkově, nyní Bělehradské ulici, kde si otec Max Langer otevřel obchod s vínem a lihovinami.)

Královské Vinohrady, tehdy samostatné město rychle rostoucí hned za zborými pražskými hradbami, měly početnou židovskou menšinu. Roku 1921 (to byl Jiří, zdálo se, že natrvalo, z Haliče doma) se k té menšině hlásilo 5 732 osob, představujících téměř 7 % obyvatel čtvrti a 18 % Židů ve Velké Praze. Vinohradští Izraelité, kteří vesměs patřili ke středně zámožným občanům, si postavili na počátku století v Sázkavské ulici největší pražskou synagogu, jež pšně konkurovala nedaleké novostavbě kostela sv. Ludmily, a stále zachovávali základy náboženské rituály, jinak se však, jako většina západoevropských Židů, snažili co nejvíce splynout se svým nežidovským okolím. Jiřího náboženské zaneření a jeho vnější projevy převážně považovali za nešťastnou mladickou

exhibici, přibírající různé okolnosti života jejich předků, František Langer, který právě tehdy končil studia medicíny a zajímal se o psychiatrii, usuzoval na „opožděnou pubertální psychopatii“. Pro Jiřího Langra byl ale objev a zážitek „říše chasidů“ setkáním, které určilo jeho život. Pro českou literaturu to bylo setkání šťastné, jen díky jemu mohla vzniknout knížka o chasidech a jejich legendách, nazvaná Devět bran.

Společenství nesoucí název chasidim (hebrejsky zbožní) se v evropské židovské diaspoře objevují vícekrát a mají mnoho společných rysů. Náboženská spisovatelé nejvýznamnějšího takového společensství ve středověku, známého jako Chasidej Aškenaz, se pokoušeli demokratizovat ideály mystické zbožnosti. Neodmítali vzdělanost (to by bylo proti uši židovské tradici), domnívali se však, že je třeba si více užít člověka zbožného než učeního a oproti talmudické „učení“ zbožnosti uvzvedávali prostotu vřelé víry, život v pokorě, sílu modlitby. Ideály Chasidej Aškenaz mají svou zřejmou paralelu v dobrotách ideálů křesťanského mnišství. Nikoli náhodou byla hlavní představitel hnutí, rabi Jehuda ben Samuel he-Chasid z Řezna (zemř. 1217), jeden z autorů Sefer chasidim, Knihy zbožných – nejvýznamnějšího díla rozsáhlé hebrejské etické literatury určené lidovým vrstvám – srovnává se svým současníkem Františkem z Assisi. (Není také bez zajímavosti, že středověcí chasidé, ať současníci křížových výprav, přimichž docházelo k vražděným protizidovským pogromům, byli, zcela v duchu jedné ze svých zásad – požadavku bezvýhradné lásky k bližnímu – velice tolerantní vůči křesťanům.) Chasidské hnutí, s nímž se Jiří Langer seznámil v Itálii, v leccems na principy Chasidej Aškenaz navázalo. Vzniklo v nové době (jeho zakladatelem je rabi Jisrael ben Elizer z Mezihoří, zvaný Baal-Sem-Tov který žil v první polovině 18. století) a je pokládáno za poslední velké vzepětí židovského lidového judaismu. Podle znalce chasidismu, filosofa Marti-

na Bubera (1878–1965) „nikdy v Evropě žádala velká lidová obec, žádný mnišský řád, žádné bratrstvo vyvolených nepostavilo takový způsobem celý život jako ucelenou jednotu na svém vnitřním poznání jako tato lidová obec v celé své duchovní i sociální různorodosti, v celé směšici prvků, z níž sestává. Zde není roztržky mezi vírou a skutky, mezi pravdou a jejím zachováváním, v dnešní řeči mezi politikou a morálkou. Zde je vše. Jedna říše. Jeden duch. Jedna skutečnost.“ Na jiném místě Buber píše: „Vskutku se v posledních stětech neprojevila duchovní síla židovství tak mohutně jako v chasidismu. Je to ona dávná síla, která kdysi držela – jako jakub anděla – při zemi to, co je nesmrtelné, aby se naplnilo i ve smrtelném životě. Zároveň se však s chasidismem ohlašuje i nová svoboda. Aniž chasidismus změnil jedinou jotu v zákoně, rituálu a tradovaných životních normách, ukazuje nám staré známé věci v novém světle a smyslu. Navenek se zdá, že chasidské židovstvo je ještě svázáno středověkem, ve své vnitřní pravdě se však již otvírá regeneraci a úpadek tohoto velkého náboženského hnutí mohl jím započatý duchovní-dějinný proces jen zastavit, nikoli odložit.“

Apokalyptický zánik evropského chasidismu probíhal před očima našich otců. Geografickým centrem hnutí byla Itálie a západní Ukrajina (zasáhlo i k nám do Mikulova, ovšem jen okrajově v druhé půli 18. století, za rabína Šmuela ha-Leviho Horovice). Právě přes tyto oblasti se několikrát přehracly boje světové války, které zničily většinu starých chasidských sídlišť. Zkazu jejich obyvatel pak dovstříhali nacisté. Literatura pojednávající o chasidismu je značně rozsáhlá. Zakladateli díly zůstávají spisy uváděné zde Langrem (Dubnov, Buber aj.). Naši pozornost si zaslouží i umělecká literatura, čerpající z chasidského prostředí, především dílo amerického spisovatele, pisíčího v jidiš, nositele Nobelovy ceny za rok 1978, Fischaka Baševise Singera (1904–1995), jehož prózy postupně vycházejí i u nás. Jiří Langer před vydáním

Devět brán psal o chasidsismu vícekrát, poprvé významněji v knize Die Erotik der Kabbala (viz dále), kde v samostatné kapitole osvětluje metafyzické a etické principy hnutí.

Pouť do chasidské ješivy byla pro Žida 20. století, který se nenarodil ve východní Evropě, výjimečnou cestou proti proudům židovské asimilace, nicméně Langer nebyl ve své době jediným mladým Pražanem, který se tímto směrem vydal. Dáším, o němž víme, že v prvních válečných letech odešel na studia do Halic, byl jiřňho ustevník Otto Munkles (1894–1967), po druhé světové válce nejvýznamnější středoevropský judaista, znalec středověké hebrejské literatury, Talmudu a kabbaly (z jeho díla přibližně alespoň dvě knižně publikované práce, dnes už velmi vzácné. Bibliografický přehled židovské Prahy, Praha 1952, a Starý židovský hřbitov v Praze, Praha 1955). Munkles získal roku 1921 rabínskou aprobaci v Uhňové a následujícího roku se vrátil do Prahy.

Jiří Langer putoval za chasidy třikrát: v roce 1913 žil v Belzu jen několik měsíců, jeho druhý pobyt přerušila 1. světová válka, brzy nato však odešel do Uher, kam se belzešy rabi se svými žáky uchýlil. V Uhřích, v Mariánských Lázních a v Mukáčevě pak po rabího boku prožil zbytek válečných let.

Známe jen málo lidí narozených na Západě (i Praha byla pro Halic Západem), kteří jako Langer poznali svěť chasidů, „neuzhlédny, ba odpuzující svým podivinstvím“, jak sám doznává. Bylo jen málo lidí ze západu, kteří chasidy poznali. Jen totiž, „kolik je prstů na ruce, která píše tyto řádky“. Ještě méně bylo těch, které uzavřené chasidské společenství mezi sebe přijalo. Ale jen jediný Jiří Langer, žák záračného belského rabího, se pak vrátil ze „středověku“ do „civilizace“ a podal o chasidech takové svědectví, jakým je Devět brán.

Knihka Jiřňho Langera je uměleckým dílem určeným nejširšímu publiku, především publiku nežidovskému. Autor si byl

vědom, že jeho téma je neobvyklé a pro Evropana vlastně exotické, třebaže pojednává o obyvatelích Evropy. V úvodu a mšty i v textu proto literárně umalézavým způsobem vysvětluje nejirůznějši reálie života a náboženské kultury chasidů a nevyhýbá se ani vykladu poměrně složité chasidské filosofie a její geneze.

Se stejnou věřohodností vystupuje také jako legendista, který zaznamenává existenci světa, v němž má slovo ještě hodnotu záračku a v kterém se záračky skutečně dějí. Legendy – známější, i zcela neznámé – vypravuje vlastními slovy, podle chuti a potřeby je někdy komentuje a uvádí do různých souvislostí, jindy je nechává působit samy o sobě. Tematicky příběžné legendy skládá do kapitol, na jejichž závěr zařazuje krátké exkursy do myšlenkového světa cadiků, občas upozorní na příběžnou paralelu s myšlenkou některého ze současných myslitelů. Pro Langra jsou tedy legendy pouze jednou, ovšem základní složkou materiálu, z kterého vytvořil literární obraz života halických chasidů, jak ho poznal a uchovával ve své citové paměti.

Rozdílným autorským polohám do jisté míry odpovídají i užité jazykové a stylistické prostředky. Nalezneme tu odborné výrazy, náběhy k biblickému a legendistickému stylu, postupy a obraty známé z lidové epiky (jako například náhlý přechod do rytmizované prózy s názuvky rytmu), zvláštní je časté užití deminutiv, jenně navozující atmosféru jazyka legend – jidiš. Strídají se tu nejirůznějši typy přímého i nepřímého vyprávění, anekdota s pojednáním, citace s filosofickou sentencí, návní veršováňky, jimiž autor v póze takřka jarmarečního vyvolavače ohlašl obsah každé z následujících kapitol, se zduchovněnými verši, které jako by byly utesány na náhrobní kameny cadiků.

Tajemství literárního záračku, který dokázal kompoziciě i tvárně tak různorodý materiál spojit v celek, není těžké odhalit – udělal to ostatně už František Langer ve zmiňova-

ném esejí. Autor Devět bran šťastně zvolil formu živé, malého rozmluvy a navodil ve čtenáři pocit téměř fyzické vypravěčovy přítomnosti. Otevřel si tak možnost využití stylotických prvků známých z autentičtějších verzí lidových pohádek a dalších žánrů orální lidové slovesnosti, k nimž je ostatně třeba počítat i chasidskou legendu. Martin Buber soudí, že vyprávění legend „patřilo k nejužitečnější podstatě chasidského hnutí“, podle sugestivní představy jednoho z chasidských „satyřů“, rabína Nachmana Bratslavského, je vlastně člověk „po celý život ustavičně pohroužen v magický spánek, z něhož se poněkud probírá jen při vypravování o světech“. Nelze si neuvědomit – a to je další důvod, proč Devět bran vnímáme tak celistvě – že autor po cestě, kde „vyprávění je děním samotným“, má zasloučení svatého úkonu (Buber), následuje chasidské vyprávění s bezelstně zaujatou spřízněností. Nevystupuje totiž jen jako pozorovatel, je zároveň účastníkem toho, co vypráví, sám je na všem cílově i filosoficky angažován.

Takový autorský přístup nepřipouští distanci od tématu, kterou vyžadují ostatní dva autorské přístupy, užité v textu: výkladový a legendistický. Odišné autorské polohy se však kupodivu neruší, naopak – společně komponují celek díla.

Podle Langra je mystika chasidských legend „úsmevná a jasná, což ji dává příjemnou a milou, aniž tím trpí její hloubka“. Při čtení Devět bran si uvědomujeme, že snad nejpřezračnější na knize, která konečnou hovorů o věcech velmi vážných, je skutečnost, že v sobě niternou veselost, chasidským vlastním, uchovávala. Na tento aspekt upozornil svého času i pražský německo-židovský filozof Felix Weltsch (Praha 1884–1964 Jeruzalém), který na Langrově knize hodnotí spojení humoru s láskou, vznášenou tvorní spojnou s hlubokým oceněním chasidismu, snahu vystihnout vitalitu chasidů a úsilí přiblížit se jejich humoru. Langer tak čini

s výjimečným smyslem pro český výraz, jeho vypravěčský styl spojuje „rafinovanost, která je základem všech židovských anekdot, s rafinovanou prostotou, jakou bývají obdařeni největší umělci židovští, Heine např., nebo Chagall“ (František Langer). Jeho Devět bran má zvláštní kouzlo: text – zároveň veselý i melancholický, reálný, i pohádkový, tajemný, i průzračný – je právem označován za jakousi chasidskou knihu Tisíce a jedné noci.

Jednotlivé legendy, zaznamenané pak ve sbírce, publikoval Langer už počátkem třicátých let časopisecky, ale teprve po vydání Devět bran (na podzim 1937 v Evropském literárním klubu) bylo zřejmé, jaké pozoruhodné dílo tehdy připravoval. Přesněji řečeno mohlo to být zřejmě tím nemnoha čtenářům, k nimž se knížka dostala (byl mezi nimi mimo chodem i Jan Masaryk; Devět bran patřilo k jeho nejmilejší čtení). Langrova kniha vyšla v nevhodném čase – z hlediska doby, i z hlediska převládajících estetických kánonů. „V jiné době by se pro své originální téma a pro své vysoké vypravěčské umění dočkala dalších vydání a jistě by byla přeložena do dalších jazyků“, konstatuje František Langer a povělečné osudy díla mu dávají za pravdu. Sám tomu napomohl: spolu se svou druhou ženou, paní Annou Ludmílou Langrovou, a pražským rabínem dr. Gustavem Sicherem se zasloužil o to, že začalo být překládáno. První zahraniční vydání Devět bran vyšlo v Mnichově roku 1959 s předmluvou jednoho z nejvýznamnějších judaistů tohoto století, Geršona Scholema (1898–1982), a v překladu syna známého pražského rabína a autora anglické monografie o rabi Löwovi z r. 1955 Friedricha Thiebergera (1888–1958). Další německá vydání vyšla r. 1983 v Bernu, Mnichově a ve Vídni a r. 1986 ve Frankfurtu nad Mohanem (Fischer Verlag); obě z neznámých důvodů pod názvem Der Rabbi, über den der Himmel lachte (Rabi, nad nímž se usmívalo nebe). Anglický překlad Stephana Jollyho byl vydán v Londýně a v Novém Yorku

r. 1961; z něho pořídila Anna Golewská polskou verzi, která vyšla r. 1988 v Krakově. Italský překlad Verry Rippelliniové vyšel poprvé v r. 1967 a pak ještě nejméně ve třech reedcích, vždy v Miláně. Před časem se uvažovalo o vydání francouzském (překlad je hotov) a ruskem. Část legend, přeložených Longrem, byla zahrnuta do souboru jeho hebrejských prací a korespondence, který izraelská poradatelka souboru a autorka langrovských studií Mirjam Drorová nazvala podle autorovy druhé sbírky básní Mea cori (Troška baššámu); kniha s předmluvou profesora Hebrejské univerzity Dov Sadana vyšla v Izraeli roku 1984. O cizojazyčných edicích Devíti bran po roce 1993, kdy uplynulo padesát let od autorovy smrti, nemáme přesných zpráv. Druhé české vydání spatřilo světlo světa r. 1965 v nakladatelství Československý spisovatel, třetí v roce 1990 v nakladatelství Odeon, naše vydání je tedy v pořadí čtvrté.

Rok po chesidských příbězích vydal Langer svou druhou českou knihu: Talmud. Ukázky a dějiny, která vyšla na objednávku a nákladem Svazu Čechů-Židů. Utlý svazek obsahuje v první části stručný výklad dějin a o způsobu studia, poučení o podobě jeho různých vydání a o způsobu studia, druhé pak autorův překlad sta ukázek z tohoto nejrozšířenějšího a po Bibli nejdáležitějšího díla židovského písemnictví. Publikace byla určena českým uředníkům, kteří se na Podkarpatské Rusi setkávali s živou tradicí judaismu, ale její význam přesáhl původní záměr. V době svého vydání byla kniha chápána jako obrana před antisemitskými smyšlenkami o Talmudu jako zdroji židovské nenávisi a pohrdání mežidouským obyvatelstvem. Takový – dodnes častý a v poslední době znovu oživovaný – výklad některých částí Talmudu, Sulchan áruchu a ostatní talmudické literatury, je dílem nehistorického čtení, špatného překladu a mnohokrát i přímé falzifikace (ty byly prokázány např. profesorem pražské německé univerzity Augustu Rohlingovi, jehož pamflet Der Tal-

mu Jude, Talmudský Žid, přeložený do mnoha jazyků, vyšel od roku 1871 ve statistických nákladech a připravil půdu evropskému antisemitismu let osmdesátých a devadesátých). Langer se na přesných překladech snaží doložit, že talmudské náboženství je náboženstvím míru, že – oproti užitým představám – hlásá přátelství k jinověrcům, zakazuje je šidit, prikazuje tolerovat jejich víru, zavrhuje lichvu, nabádá k dodržování zákonů země, prikazuje slušné chování ke zvířatům apod. Podle něho je morálka v Talmudu v zásadě shodná s morálkou křesťanskou, jak ji vyslovuje Tomáš Akvinský.

Knihy o Talmudu byla vydána v malém nákladu a je dnes velmi vzácná. Bibliofilů je i další Langrova česká práce, která vyšla v pražském nakladatelství Václava Petra pod příznačným názvem Zpěvy zavržených poprvé rovněž roku 1938. Jde o malou antologii hebrejského básnictví 10.–19. století, v níž autor krásnou, tvárnou, moderní češtinou přelumočil dvacet ukázek vybraných z nepřehledného literárního dědictví hebrejské poezie. Z domáckých autorů jsou zastoupeni rabi Avigdor Karo (konec 15. století), rabi Jehuda Löw ben Becalel (konec 16. století) a Efrajim Wehle (19. století). Antologie je doplněna doslovnem a poznámkami s řadou cenných údajů. Na jaře 1939, několik měsíců předtím, než v protektorátu Böhenen und Mähren vešly v platnost protizidovské tzv. norimberské zákony, vyšly Zpěvy zavržených v druhém vydání (tentokrát nákladem česko-židovského Akademického spolku Kappper).

Langer napsal také řadu studií, úvah, výkladů, recenzí apod. především na židovská témata, do českých, německých, rakouských a hebrejských časopisů a novin. Jeho publicistika dodnes není sebrána v úplnosti. Výbor, který nedávno vyšel pod názvem Jiří Langer, Studie, recenze, články, dopisy (1995, Sefer), však čtenáři doplňuje utvořit si poměrně jasnou představu o jejich kvalitách, které dodávají poměrně mu žánru hodnotu nadčasovou. I na Langrových textech pro

noviny si lze ověřit to, co o autorovi víme z Devíti bran: je výborný stylista, schopný přesně vymezit téma, pojednat ho s nadhledem, k němuž ho opravňuje znalost problematiky, humor a mimořádná schopnost promlouvat o věcech složitých jednoduše, srozumitelně a přitom nepodléživě. Tyto schopnosti čtenář ocení i při setkání s Langrovými publicistickým pracemi, které se zabývají populárním výkladem židovské mystiky.

Odlíšnost židovské mystiky od mystiky křesťanské, esoterické charakter mystických spisů a skutečnost, že se tyto nauky většinou nepřednášely veřejně a předávaly se jen za určitých podmínek – to vše způsobilo, že o tomto jevu kolují v křesťanském, ale i v asimilovaném židovském světě značné zmatené představy. Jen stěží se můžeme pokoušet o lakonický, a přitom smysluplný výklad myšlenkového systému, jenž si vyžaduje dlouhá a obtížná studia a jehož pochopení činí potíže i tomu, kdo je důkladně obeznán s ostatní starou hebrejskou literaturou (což je základní podmínka). Je však dobré vědět, že kabalistická zkoumání nebyla nikdy účelem sama o sobě: vlastním a konečným cílem veškeré židovské mystiky bylo přiblížení se k Bohu a odstranění zla, jež je například v Zoharu, základním kabalistickém spisu, chápáno nikoli jako primární hřích člověka, ale jako porušení souvislosti, které je třeba vyrovnat modlitbou a následováním Tóry. Podle charakteristiky City Mamelese má teorie židovské mystiky dva aspekty: „Učení o mystickém poznání Boha a jeho zjevení a cestu, která k němu vede. Jejím východiskem jsou specifické hodnoty judaismu, vychází tedy především z otázek jednoty Boha a ze smyslu jeho zjevení, uložených v Tóře, přičemž se těmito hodnotami náboženskými myslí už hodnoty mystické. Z pomoreň do představy živého Boha, jenž se projevuje v stvoření, zjevení a vykoupení, vzniká celý svět božského života, který je tajemně přítomný a působí ve všem jsoucím...“

Židovská mystická literatura, především její kompendium, mystický román Zohar, měla „bezpříkladný vliv na středověké i novověké židovské myšlení“ (Jiří Langer) a ovlivnila i myšlení křesťanské; právě Zohar byl jedním z mála děl, která záhy prošla zádi, oddávající po staletí křesťanskou a židovskou kulturu. Novodobý chasidismus z židovské mystiky vzal a jeho filsofi Langer v Devíti branách charakterizuje dokonce jako „zpopularizovanou kabal“. Uvádí ovšem i další zdroje, z kterých se tato filsofe napájela; pro nás není bez zajímavosti, že chasidé studovali a oceňovali náboženské a etické dílo pražského rabína Jehudy Löwa ben Beccalela (1512–1609), k němuž se teprve nyní znovu obrací zájem moderních judaistů. (V chasidském prostředí zřejmě také vznikla legenda, která je už neadmystičnou součástí mytologie Prahy a která Vysokému rabínu dávno po jeho smrti připisovala stvoření homunkula Golema.)

Židovská mystika byla hlavním přednělem Langrova studijního zájmu. Podle svědectví jeho bratra se mystikou cítil být přitahován už jako patnáctiletý mládík. Aby ji mohl studovat, naučil se hebrejšky, odešel „k zámětnu rodičů“ předčasně z gymnázia a posléze se odebral tam, kde ji mohl zažít jako součást živého myšlení – do chasidské ješivy. Od roku 1920 začal publikovat své judaistické práce, první z nich v krakovském časopise Hamicpe. Roku 1923 vydal v Praze knihu Die Erotik der Kabbala (Erotika kabaly), ve které se pokusil prozkoumat fenomén židovské mystiky, v níž má své významné místo erotická symbolika, překvapivě prostřednictvím v Čechách tehdy málo známých teorií moravského rodáka Sigmunda Freuda. Podobné postupoval i při svých dalších výzkumech, jejichž nejduhovější výsledky otiskl ve vědeckém psychoanalytickém časopise Imago: Zur Funktion der jüdischen Türpfortenrolle (Význam znamení na věřejích, Imago XIV, 1928) a Die jüdischen Gebetriemen-Phylakterien (Židovské modlitební remínky, Imago

XVI, 1931). Hodnota těchto Langrových prací je přinejmenším sporná. Už dobová recenze Die Erotik der Kaballa sice chválí věcnou obsáznost díla, poukazujeho k „různým zdrojům židovství“, ale zároveň konstatuje, že jde o pokus „namnoze jednostranný“ (Chaim Kugel). Geršom Scholem, s nímž se jistě shlíží v Palestině, vzpomínal ještě po letech na zklamání, které mu kniha způsobila – zelašše proto, že ji nempsal „žádný ignorant, naopak člověk, který měl pro mystickou literaturu hluboké porozumění“. Dílo vyšlo po druhé světové válce ještě nejméně čtyřikrát: pod názvem Liebenysliuk der Kaballa (Mystika lásky v kabale) v Mnichově 1956 a tamtéž pod původním názvem r. 1989, o rok později v Paříži francouzsky a (poprvé) česky v Brně r. 1991 v překladu J. Zydroně. Dnes je však – stejně jako ostatní podobné Langrovy studie – považováno za příklad dobře míněné, nicméně nevhodné aplikace klasické psychoanalýzy: pražský autor prostě přijímal Freudovy hypotézy příliš přímočaře a nekriticky.

Další sférou Langrovy činnosti byla jeho tvorba básnická. Verše začal psát po svém návratu do Prahy a časopisecky debutoval ve varšavském časopise Kolot; první sbírku, nazvanou Pijutim vešire jedidut (Básně a písně přátelství), vydal v pražském nakladatelství Josefa Flesche roku 1929. Podle anotace v tisku byl tehdy „snad jediným hebrejsky píšícím básníkem zdábnatí Evropy“. Druhá Langrova sbírka Meat cori (Troška bašámu) vyšla v telavivském nakladatelství Davar roku 1943.

Langrova knižně publikovaná básnická tvorba není obsáhlá: přísný autor vybral ke zveřejnění pouhých čtyřiatřicet básní rozličné poetiky a básnické polohy. Najdeme tu náboženskou lyriku, verše meditativní, reflexivní, mystické i svého druhu milostné, v Meat cori navíc ještě verše s židovskou vlasteneckou tematikou a také obsáhlou báseň oslovující po

způsobu žalmů pražskou Staronovou synagogu. Některé básně (např. Na smrt básníka, věnovanou příteli Franti Kafkovi) začal autor do obou souborů; verše jsou psány jazykem blízkým jazyku bible, mnohé formálně vycházejí ze středověké hebrejské poezie.

Časté citace, parafraze a odkazy (bible, Talmud, kabala aj.) umožňují interpretovat i na pohled jednodušší Langrovy verše v různých rovinnách: náboženských, mystických, ale převážně i zcela osobních. Právě odtud – vlastně jenom odtud a snad z dopisů otištěných poprvé v už zmíněném výběru z Langrovy publicistiky – se můžeme dozvědět leccos o skryté tváři autora, kterého dosud známe jako talmudického učenice, skvělého publicistu a radostného vypravěče pohádkového světa chasidů. Jako příklad nám může posloužit báseň ze sbírky Meat cori, v jejímž názvu je užiti talmudický výraz, přeložitelný snad jako Vlákno milosti:

Tajné pláče
má duše nad osudem,
který mě oklamal,
o všechno připravil.
Jednomu ryzí zlato –
jinému bronz,
každému jeho podíl dal
– a jaké utrpení mně!
Na pokraji propasti sedět
v bídě, osamělý,
a vláknem milosti z nicoty
prázdného prostoru navíjet.

A tak to dělám.
Z prázdná
vlákno budu vlnout
jako prokletý,

až nakonec přijde
den blahoslavený.
Vlákno se zastaví
nazauře se hrob
a všechno trpění
sestoupí do propasti.^{1/}

V těchto větších je zaznamenáno jedno ze základních poselství Langrový poezie, které Mirjam Drorová shrnuje asi takto: Podle Langra jsou člověk i vesmír v moci síl, jež nemohou ovlivnit. Člověk své činy v hlubším smyslu vůbec neřídí a jedná jako ve snu, z kterého se nemůže probudit, třebaže se o to pokoušíťi proroci, mystici, básníci a filosofové. Lidským údělem je žít na kraji propasti a s tímto údělem zůstává člověk zcela sám.

Téma osamlosti, klíčové téma Langrový poezie, reflektuje básnickou životní situaci, v níž se neřešitelným způsobem spojila osobní smola s osaměním společenským, tak intenzivně vnímaným mnohými židovskými intelektuály našeho století. Langrovou osamlost ještě prohloubilo smrtelné onemocnění během strastiplné cesty do emigrace a sám fakt nuceného exilu. Rovněž život v Palestině byl pro něho zřejmě ještě turdší, než předpokládá ve své vzpomínce František Langer. Mirjam Drorová na základě přímého svědectví soudí, že Jiří přijel do Palestiny jako člověk duševně i tělesně zlomený; třebaže tu našel staré i nové známe a mohl pracovat a publikovat, nebyl už schopen se zabývat v tamních složitých podmínkách.

Kruh své samoty se pokoušel prolomit několikrát. Ať hledal cestu v chasidismu a mystice, tedy v návratu ke kořenům židovství, ve světoobčanství (tak chápe Mirjam Drorová jeho psychanalytická zkoumání), nebo krátce v židov-

^{1/} Langrový verše na str. 310 a 311 přeložil Jiří Daněš.

ském nacionalismu, počínal si vždy důsledně a bez kompromisů. Proč neuspěl, můžeme jen uhadovat. Langruv přítel, profesor Dov Sadan, o něm napsal v nekrologu: „Uzavřel se oddíl tvého života, avšak nikoli jeho hádanka. To, co nám zůstalo skryto při setkáních s tebou a v hovorach s tebou, při čtení tvých slov, zůstává skryté také nyní.“

Jestliže zůstaly Langruv skutečný vnitřní život, motivace jeho činu a tvorby utajeny i jeho nejbližším, bude i pro nás asi vždy převážovat v obraze mnohostranné, ale přísně uzavřené osobnosti pražského chasida – podobně jako v obrazu židovské mystiky – to, co je „tajemné nad tím, co je zjevné“. Sám spisovatel si krátce před smrtí v básni Setkání, zařazené do sbírky Meat cori, zapsal:

A já svou cestou půjdu sám;
daleko, daleko.
Neboť jsem si řekl:
Snad v temném srdci je ukryto světlo.

Vydání Meat cori se Jiří Langer nedožil. Viděl pry ale korekturu, kterou mu do nemocnice přinesl Max Brod, jenž se o vydání knihy zasadil. Před smrtí pry překládal do hebrejštiny Devět bran a připravoval jejich české pokračování. Tušil tento z nejskromnějších českých autorů, že po sobě zanechá dílo výjimečné nejen v měřítku domácí literatury? Mohl si vůbec představit, že se – desítky let po jeho smrti – o něm budou v Mnichově, Krakově či Jeruzaléme psát diplomové práce a monografie?

Zvýšený zájem o osobnost Jiřího Langra, pouzbužený poválečným světovým ohlaseš Devíti bran, je oprávněný a souznívá s obecnějším zájmem o židovskou problematiku, který vyvolala trauma holocaustu. Z užšího, českého pohledu je to zájem velmi potřebný: v Langrové rozsahem nevelkém, v domácí literatuře spíše okrajovém díle se totiž nenápadným,

přirozeným způsobem obrátíji některé pozoruhodné tradice kulturního vývoje českých zemí, které nejsou dosud dostatečně kriticky reflektované.

Langer psal své literární práce česky, německy a hebrejsky. Německy zveřejňoval především judaistické texty – v tomto prostředí pro ně mohl nejspíše najít čtenáře. Pokračoval tu v tradici těch židovských autorů, kteří v jeho době už neměly sto padesát let nahrazovali němčinou jidiš, a zčásti i hebrejštinu. Bez tradice nebyl ani doma: německy psali nejen čeští obrozenci, ale i autoři nám časově bližší (Masaryk, Deml aj.) a také většina českých citlivých Židů ovládala až donedávna oba zemské jazyky; teprve generace vystupující za první republiky si už nebyla němčinou tak jista. Mnozí Židé u nás publikovali česky i německy, a to nejen ti, kteří se hlásili k češtině jako mateřskému jazyku (právnik, profesor Alois Zucker, spisovatelé a překladatelé Siegfried Kappler, Pavel Eisner, Petr Lotar, profesoři Kantovy univerzity Arnošt Vilém Kraus a Otokar Fischer, žurnalista Josef Penžek aj.), ale i ti, jejichž mateřštinou byla němčina (rabíni Moritz Grünwald a Isaac Eisenberg, spisovatel a diplomat Robert Sauděk, literární historik Oskar Donath, novinář Arne Laurin aj.). Překvapující množství židovských literátů překládalo z němčiny do češtiny, ale také (někteří dokonce především) v opačném směru a svou práci překladatelskou a vykladačskou se stalo skutečnými „staviteli mostů“ mezi oběma kulturami: Friedrich Adler, Anna Auřednicková, Max Brod, Pavel Eisner, Otokar Fischer, Rudolf Fuchs, Luis Fürnberg, Moritz Hartmann, Camill Hoffmann, Siegfried Kappler, Ludwig Karpe, Petr Lotar, Ernst Mandler, Georg Manheimer, Jan Münzer, Karl Offer, Karl Ludwig Pick, Otto Pick, Marie Rix-Meislová, Emil Sauděk, Erich Adolf Sauděk, Gisa Saudková-Picková, Josef Weinberger, Franz Karl Weiskopf, Franz Weyfel aj.

Hebrejsky Langer publikoval původní verše, překlady a

(312)

kritické stati. Stal se tak jedním z posledních v nepřehlédnutelné řadě hebrejských spisovatelů, kteří v průběhu staletí působili na půdě Cech a Moravy (česky čtenář, nikoli vlastní vinou, pověšinou nezná ani jejich jména).

Publicistické texty, překlady a Devět bran psal Langer v mateřském jazyce, a má tedy rovněž své místo v onom proudu českého písemnictví, jehož sílu a směr pohybu naznačují jména: Siegfried Kappler, Julius Zeyer, František Cellner, Vojtěch Rakous, Jindřich Kohn, Otokar Fischer, Ivan Olbracht, František Langer, Richard Wener, Alfred Fuchs, Karel Poláček, Jiří Weil, Egon Hostovský, Jiří Orten, Viktor Fischl, František Gottlieb, Arnošt Lustig, Ladislav Aškewazy, Norbert Fryd, Josef Bor, Ivan Klíma, Ota Pavel, Karol Sidon, Arnošt Goldflam aj.

Když před lety Langrův o čtyři roky starší rodák Franz Weyfel mluvil o „troji duši země české“, označil tak jednu významnou, později vědomě zapomenanou skutečnost: zlatistní duchovní klima českých zemí, jež začalo na přelomu 19. a 20. století vydávat pozoruhodné plody, uzešlo ze vzájemného působení české, německé a židovské kultury. Dnes to už patří již nena vratné minulosti, ale lidské společenství – zdá se nám to být jednou z mála jeho povzbudivých schopností – její potřebu ohlížet se nazpět. Jde o vlastnost sebezáchovnou. Je proto dobře, nejen že se k nám postupně vrací „čeští spisovatelé německého jazyka“, ale že, dnes už konečně jako domů, přichází také autor, v jehož životě a díle našla – jako snad u nikoho – Weyfelova představa „troji duše země české“ své naplnění.

Jiří Langer byl až donedávna pro běžného českého čtenáře vlastně neznámým autorem. Nezmiňoval se o něm žádný ze slovníků českých spisovatelů, jeho jméno neaznamenal žádný z dostupných přehledů domácí literatury. Takový nedostatek lze obvykle napravit důkladnějším slovníkovým heslem nebo medailonem, zde však má každý pisatel značné

(313)

zřízení uloku ať přistoupí k Langrovi z kterékoli strany, nazatí totiž brý na pojem, jméno nebo souvislosti, které je potřeba vysvětlit, má-li mít text skutečně sdělnou hodnotu.

Zkusme se podívat kupříkladu na začátek naší stati. Proč návrát Jiřího Langra k ortodoxii vzbudil v židovském prostředí takovou pozornost? (První reakce rodiny připomínala jeho bratrovi dokonce situaci popsanou v Kafkově přízračné povídce Proměna.) Jaké byly ony „tříznivé okolnosti“ života Langrových předků? Jaké byly příčiny, smysl a podoba židovské asimilace? Kde jsou její počátky? A co ji předcházelo? Představuje, jak je tomu v jiných jazykových oblastech, literatura psaná českými Židy nějaký specifický proud uvnitř domácího písemnictví? Je-li tomu tak, jaké jsou jeho znaky? Kde jsou jeho počátky a jaká je jeho historie? Existovalo skutečně něco jako „troji duše země české“? Jakou úlohu na ní Židé měli a čím přispěli k onomu „zvláštnímu duchovnímu klimatu“ českých zemí?

Každá z těchto vystavovaných otázek vyvolává otázky další a zodpovězení každé vyžaduje na obšáhlu studii. Něco už bylo napřesáno, větší díl však ještě čeká na zpracování. Naštěstí Devět bran, při uší své tematické výlučnosti, je dílo emotivně i věcně neobyčejně sdílné, srozumitelné i bez dodatečných komentářů a Jiří Langer nejspíše zůstane pro širší publikum autorem právě této jediné knihy. Jestliže se přesto pokusíme říci něco navíc o společenství, z něhož vyšel, opravňuje nás k tomu jedno poznání: třebaže se za posledních pět set let v knihkupectvích objevila řada zajímavých knížeček k dané problematice, stále se ještě mnohý i humanitně vzdělaný český čtenář jen matně orientuje ve společenských, historických a kulturních realitách, jež je možné snad opominout u jiných židovských autorů píšících česky, u autora našeho ale zcela jistě nikoliv. Jsme ovšem nuceni být struční a doufat, že zkrácení nepřekročí únosnou míru.

Židé jsou v Čechách a na Moravě usazeni více než tisíc let. Jejich právní postavení, do té doby velku příznivé, se – podobně jako v jiných křesťanských zemích – radikálně proměnilo na přelomu 12. a 13. století po zásahu několika církevních sněmů, především IV. lateranského církevního koncilu (1215). Židovští obyvatelé – prohlášeni za „vězné a otroky římské říše“ – měli zakázáno se přátelsky stykat s křesťany a byl jim příkázán pobyt v etnicky uzavřených ulicích nebo čtvrtích, zvaných od 16. století ghety; mimo tato území museli často nosit zvláštní označení nebo oděvy. Nesměli zastávat veřejné úřady, byl omezen jejich obchod se zbožím, za hranicemi ghett nesměli provozovat téměř žádná řemesla a vlastnit tu nemovitosti, nesměli se zabývat zemědělstvím, nemohli vlastnit půdu apod. Byli tak tlačeni k tomu, aby za hlavní zdroj obživy volili obchod s penězi, jehož významnou součástí bylo půjčování na úrok, tedy činnost, kterou kanonické právo považovalo za lichvu, křesťanům jako jeden ze smrtelných hříchů zakázanou.

Ne všichni protizidovská církevní nařízení byla prosazována všude, ve stejném čase, jednotně a důsledně. (Dokonce ani ne tam, kde světské záležitosti podléhaly přímo církvi; je například známo, že na papežských územích byly v některých dobách životní podmínky Židů snestelnější než jinde.) Zmíněná nařízení představovala de facto normu, k níž se vždy, když se to zdálo být potřebné, mohla světská a církevní vrchnost vracet a na jejímž podkladě pak vedla svou vlastní, někdy příkrou, jindy mírnější židovskou politiku. V každém případě nařízení ovlivnila nejen kulturní a sociální vývoj evropských Židů, ale také vývoj křesťanské společnosti, v které neznalost židovského způsobu života, zvyků a kultury přispěla ke vzniku neobyčejně životních poverbých přetřastav, jimiž se živila náboženská, a později i etnická a rasová intolerance vůči Židům. (V českých zemích základem, na svou dobu relativně tolerantní regulace soužití Židů a křesťanů

určil Přemysl Otakar II. ve svých Statutech Judeorum z roku 1262, která se stala základem zdejšího židovského zákonodárství až do konce 18. století.)

Obyvatelé teněř neprodávně uzavřených ghett přijímali z křesťanského okolí pouze málo podnětů. Jejich duchovní život se odtýl většinou jen na základě vlastních náboženských a kulturních tradic. Odedávna chovali úctu k vědě a vzdělání; i v nejchudších rodinách bývali, hlavně ošem v mužské linii, gramotní i v dobách, kdy byla mezi křesťany znalost písma výjimkou. Měli své vyspělé školství, které se od školství křesťanského, jím nepřístupného, lišilo co do obsahu výuky i jejich forem. Vyšší vzdělání jim poskytovaly ješivy (hebrejsky doslova: zasedání, bydlení), soukromá či obecní učiliště, zvaná někdy také „vysokými školami Talmudů“. Takových ješiv vzniklo v průběhu století mnoho i v českých zemích a působily nejen v židovských „hlavních“ městech Praze a Mikulově, ale také v Kolíně, Golčově Jeníkově, Tachově, Boshovicích, Holesově, Šafově, Brně atj.

Přes omezení ve všech oborech jejich činnosti a v osobním životě a přesto, že jejich počet byl v porovnání s jinými zeměmi malý, podíleli se Židé i u nás významně na rozvoji mincovnictví, směnářství, na obchodu se zbožím, na úvěrovém obchodu a řemeslnicko-obchodním podnikání. Skutečnost, že v těchto oborech zcela úspěšně konkurovali křesťanům, byla zdrojem mnoha nesnází. V obraze jejich historie nápadnou část tvoří boje s městskými a církevními úřady, které se, podporovány často šlechtou, a někdy i dvorem, snažily přimět pánovníka, aby židovské obyvatele vypověděl ze země, nebo aby alespoň podstatně omezil jejich počet. Tento boj, motivovaný především hospodářsky a nábožensky, vyústil často v pogromy; při největším z nich bylo o Velikonočních roku 1389 vyvražďeno na tři tisíce obyvatel pražského ghetta, snad sedmina všech obyvatel hlavního města.

Židovské obce požívaly jisté formy autonomie: měly svou

vlastní správu, školství, vnitřní soudnictví, založené na talmudickém právu, své náboženské, soudní i komunální představitelé, jejichž volba podléhala schválení vrchnosti. Spory s křesťany se řešily u příslušných křesťanských soudů, odkud bylo odvolání k pánovníkovi, jenž si přisvojil nejvyšší jurisdikci nad židovskými obyvately ve své zemi. Ti, osobně nesvobodní, byli zcela závislími na pánovníkové vůli: jen jeho zásahy do židovských záležitostí, ať majetkových, či populačních byly legální, jen s jeho povolením se směli v zemi usazovat, pracovat a stěhovat se. Za všechno museli platit, především za povolení usadit se a také za příslib právní ochrany — vždy pouze dočasný a často formální. Pánovníci si na Židy činili obdobné právo jako např. na horní podnikání a podle toho s nimi zacházel: jen výjimečně, jako milost, uděloval šlechtické či jiné vrchnosti právo držet si omezený počet Židů. Obyvatelé ghett patřili — vedle těžby stříbra a ražby mincí, platů z měst, pokut, celnic a mylních důchodů, odmění apod. — k hlavním zdrojům pánovníkových příjmů. František Palacký ve svých Dějinách mluví o „dávném a dluhém regálu“ a popisuje plastiky, jak vypadala jeho exploatace: „Židé... pobládání u nás někdy, jakož i jinde, za jmění komory královské a nakládáno s nimi jako se včelami, kterýmž opatrný hospodář ujmá nadbytek medu, kdykoli příhodnou k tomu spatřuje chvíli. Zato ale zase chráněno jich jako včel a nedáno jim ublížiti, aby mohli těžiti bez přitřže ku prospěchu hospodářovu.“

Není divu, že v některých dobách, u nás např. za pánování Vladislava II. či Ferdinanda I., docházelo k úpornému zápasu o využití židovského regálu. Pánovník se Židy snažil ve svém vlastním zájmu chránit, ale tato ochrana byla účinná jen tehdy, držel-li pevně v ruce moc a nebyl-li proti Židům sám zaujat (jako kupříkladu Ferdinand I., který je opakovaně vypovídal v letech 1541–64, nebo Marie Terezie, která je „navždy“ vypověděla v letech 1744–48). Od konce

16. století habburští panovníci, kteří potřebovali peníze na provoz renesančních dvorů, na války s Turky a na nekončící boje třicetileté války, zrušili mnohá omezení, svazující dosud židovský obchod a řemesla, a začali účinněji chránit svůj regál jako celek. V příběhu několika desítek let se pak čestí Židé stali „obchodní velmocí“ (Zikmund Winter), pražské Židovské Město bylo na čas dokonce největším ghettem v Evropě a jedním z duchovních center diaspory. V tom čase pracovaly v Praze velké hebrejské tiskárny, vznikla tu moderní podoba chevrů kadišů, působily tu významné ješivy, především heji hamiraš rabiho Löwa (v místě nynější Klausové synagogy), které daly základ pověstné pražské Akademii judaeorum. (Tradice těchto škol je ovšem mnohem starší: známe jména rabinů, většinou odchovanců velkých francouzských talmudistů, kteří vedli v Praze ješivy už v 11. století.)

Léta na přelomu 16. a 17. století bývají nazývána „zlatým věkem české hebrejské literatury“. Jména některých osobností z té doby zůstávají dodnes v paměti: mecenáš a stavitel renesančního ghetta, bankéř a obchodník Mordechaj Mašiš; první nobilitovaný Žid v monarchii, bankéř Jakub Bašev; první moderní židovský historik a astronom, přítel de Brachů a Keplerův, David Gans; významný talmudista rabi Jom Tov Lipman Heller Ha-Levi, lékař, kabbalista, matematik rabi Josef Selomo Delmedigo; filantrop a mystik rabi Ješaja ben Abraham Horovic; učenec a reformátor rabi Jehuda Löw ben Becalel aj.

Po skončení třicetileté války nadyl i u dvora převahu názor, že Židé splnili svou úlohu v ekonomice země a že je třeba se jich zbavit. Následující dlouhé období „úředního antisemitismu“ (Jaroslav Prokeš), zaplněné zápasem o bytí a nebytí, skončilo kompromisem: roku 1726 bylo rozhodnuto, že Židé smíjí v zemi zůstat, na jejich počet byl však uvalen numerus clausus a jejich přirozený přímětek byl regulován „familiantským zákonem“, jenž povoloval založit rodinu

v podstatě jen prvorozeným synům po otcově smrti. O osmdesát let později císařovna vypravěla Židy z království; rychlý hospodářský úpadek Prahy však přesvědčil její poradce, že si země nemůže dovolit ztratit ani peníze, ani obchodní a organizační talent židovských obyvatelů, kterým pak byl povolen – za ztížených podmínek – návrat.

Po roce 1780 došlo k největšímu zásahu do židovského zákonodárství v našich zemích od Otakarových Statut Judaeorum. Josef II. zrušil předpis zvláštního označení Židů, dovolil jim studovat na domácích univerzitách práva a medicínu, najímat křesťanské pracovní síly, vyučít se všichni řemesel u křesťanských mistrů, provozovat téměř všechny obchod, najímat (nikoli koupit) půdu a hospodáři na ní, ustoupit do vojska apod. Především však byli, poprvé v historii země, podrobeni stejnému právnímu řádu jako ostatní obyvatelé země.

Tyto reformy (vedli jsme jen nejdůležitější) představovaly velký průlom do postavení Židů, neboť je v některých ohledech postavily na rovnou ostatním obyvatelům říše. Vcelku ovšem i nadále zůstávali v situaci občanů „druhého řádu“: až na výjimky nesměli bydlet mimo ghetta, odevzdávali obrovskou „toleranci“ daň, i nadále pro ně platil numerus clausus a familiantský zákon a jejich nové svobody byly nejruznějším způsobem omezovány. Po smrti Josefa II. se historický proces nazývaný židovskou emancipací zpomálil, zastavit však už nešel: duře k svobodnější úctě židovských obyvatelů na hospodářském, společenském a kulturním životě země se pootevřely.

Takzvaná emancipace evropských Židů, započátá koncem 18. století, byla jedním z projevů revolučních změn, inspirovaných osvícenskými představami o svobodě, humanitě, o významu kultury pro zdokonalení člověka a jeho osvození z „barbarských“ středověků. Emancipace probíhala v různých zemích s nesterpnou intenzitou a nebyla jak křesťany, tak i Ži-

dy přijímána jednoznačně. V židovském prostředí se názory osvícenců inspirovalo hnutí haskala, které se pokoušelo najít východiško z tradiční uzavřenosti ghetta, nalékat pro jeho obyvatele místo v liberalizujících se evropských podmínkách. Haskala měla své přívržence, ale rovněž mnoho odpůrců mezi konzervativními Židy (také pražskými), kteří se obávali následků změn a reforem. Nikoli zcela neoprávněně.

Emancipace vyvolala rychlý rozpad tradičních kulturních hodnot i společenských vazeb doposud jednotité židovské pospolitosti a postavila Židy před nutnost podstoupit obřížný zápas o nalezení nové identity. Podstatná část Židů na západě a ve středu Evropy projevovala „vůli k asimilaci“, ve snaze splýnout co nejvíce s okolím, se tito lidé zbavovali vlastních kulturních i rodových tradic a přikláněli se k národním, kulturním, a někdy i náboženským tradicím zemí, v nichž žili. Hromadná asimilace, křesťany zprvu z různých důvodů vítaná, vzdouzvala po polovině století stále větší odpor nacionalistů v jednotlivých zemích. Vzpomeňme na Dreyfusovu aféru, na ruské pogromy, na působení vídeňského křesťansko-sociálního primátora Karla Luegera, na vlnu antisemitismu, která zaplavila české země v souvislosti s aférou polenského rodáka Leopolda Hilsnera. Silná antisemitská hnutí ve Francii, Německu, Rusku a Rakousko-Uhersku vzbudila v určité části židovstva nedůvěru v možnosti asimilace, jejíž uskutečnění je závislé na dobré vůli obou stran, a dala podnět k nové formulaci idey národního řešení židovské otázky, tj. sionismu. Za novodobého otce této myšlenky je považován budapeštský rodák, vídeňský spisovatel a žurnalista Theodor Herzl (1860–1904).

K problémům, s nimiž se potýkalo celé evropské židovské společenství, nadělil osud Židům v českých zemích navíc ještě problém zvláštní: za pootevřenými branami ghetta naši dva národy, mezi kterými byli nuceni volit. V naprosté většině se přiklonili k německému národu a stali se nejen pasivními

konzumenty, ale zvláště po roce 1848 aktivními uživateli německého jazyka a kultury. (Kolik osobností rakousko-německé a česko-německé vědy, literatury, žurnalistiky a umění uželo pak z českých a moravských židovských rodin! Za všechny jmenujme jen několik nejznámějších: Edmund Husserl, Sigmund Freud, Franz Kafka, Karl Kraus, Gustav Mahler.)

Příklonu Židů k německému jazyku napomohla osvícenská politika Josefa II., která usilovala o to, aby se spisovná němčina stala univerzálním jazykem při úředních jednáních. Prvotním záměrem vlády nebylo germanizovat (nationalistické tendence byly osvícensství cizí), nicméně její nařízení tímto směrem vedla. Do židovských škol byl zaveden povinný německý vyučovací jazyk, učitelé (vrabíni) museli mít německé školy (nestačily jim tedy jako doposud ješivy), dokonce i povolání k snatku bylo podmíněno zkouškou z německého jazyka. Židé museli věst v němčině matriky a účetní knihy, museli odložit své hebrejské (ale i české) jména a nahradit je jmény německými apod.

Většinou se podřídili rádi. Když minula jejich počáteční nedůvěra, viděli v liberálním mocnářovi svého osvoboditele od nejlživějších pout ghetta. Německý jazyk znali a v pobělohorské době užívali mnohem více než jazyk Čechů. Němčina se jim dleky Lessingovi, Herderovi a dalším myslitelům zdála být ztělesněním snášenlivosti, byla prvním moderním jazykem, do kterého si nově přeložili své posvátné knihy. Němci-ky psali své díla i přívrženci haskaly, kteří věřili, že budoucnost židovství spočívá ve spojení s německou kulturou a vědeckostí. Pro velký počet židovských studentů, jímž se otevřely univerzity, bylo zvládnutí němčiny podmínkou působení v kterémkoli oboru, pomocí němčiny jako úředního jazyka dosahovali Židé snadnějšího vstupu do společnosti a zčásti i poct, v jaké ještě nedávno nemohli ani doufat (členství ve spolcích, akademické hodnosti, nobilitace apod.).

Vzpomeňme, že obrozenci, kteří začínali psát česky, se na spisovnou němčinu, napomáhající rozšíření osvícenské uzdělanosti, nedívali nijak neuvážlivě. Ještě v polovině 19. století psal František Palacký své Dějiny nejprve německy pro „vzdělané vrstvy střední“, jež pokládal za jádro národa a které znaly lépe německy než česky. V počátcích českého národního obrození nevěřili ani někteří jeho tvůrci v možnost uzpříkšení češtiny jako plnohodnotného jazyka. Vyčítat Židům, že se nepřiklonili od počátku k českému jazyku a kultuře a směřovali tam, kde, řečeno s Pavlem Eisnerem, „viděli kultury víc“, je tedy – alespoň pro první období emancipace, zhruba do roku 1848 – čirým anachronismem.

V roce 1848 rakouští Židé nadšeně učili myšlenku rovných práv. Zúčastnili se revolučních bojů; byli členy (August Ludwig Franke a Siegfried Kapper dokonce veliteli) akademických či občanských legií, zasedali na vídeňském a kroměřížském sněmu i ve frankfurtském parlamentu. Měli své mrtvé a raněné, mnozí byli nuceni emigrovat, další byli vězněni; žurnalistka Hanuš Jellinek z Draslaic u Uherského Brodu byl za stanného práva ve Vídni popraven. Revoluční dění přivítali i představitelé židovských obcí, jako například vídeňský rabín Isaac Noah Mannheimer (1793–1865) a pražský rabín, pozdější profesor Karlovy univerzity, Saul Isaac Kämpf (1818–1892), jejichž kázání kolovala (česky a německy) v mnoha tiskách výtisků. Rabi Kämpf své kázání proslovil 23.4.1848 v synagoze v Dušní ulici, kde se sešli židovští studenti spolu se zástupci všech pražských vlasteneckých spolků, aby uctili památku padlých za svobodu. Snou řeč ukončili slovy: „Nuže, podějme si obaobně bratrské ruce, vždyť jsme občané jednoho města, dívky jedné země! Všichni jsme našim lidem k naší drahé společné vlasti. Pocházejme-li od Germánů nebo Slovansků, od Semitů nebo Jafetitů – to jedno jest. Nyní jsme všichni Češi. Buďte jimi v nepřetržitějším smyslu tohoto slova... žádejte svobodu pro všechny, pro

všecky bez rozdílu! Teď promluvíte to veliké slovo, že v této Bohem požehnané zemi jen bratry znáte, bratry stejného práva a stejných povinností! Pak se ujmě svoboda mezi námi, vydá křeč a přinese požehnané ovoce.“

Rok 1848 nepřinesl Židům rovná práva, v něž doufali, přesto však byly jejich svobody podstatně rozšířeny. Přestali platit krutý familiánský zákon a numerus clausus, byla zrušena „tolerancní“ daně, bylo zrušeno i pražské ghetto, údajně poslední mimo oblast Orientu. Plná občanská práva však byla Židům u nás přiznána až od roku 1867.

Naděšení židovských občanů pro všeobecné svobody, jejich sen o bratrském soužití tří národů, akceptovala roku 1848 část inteligence: studenti, liberální literáti, žurnalisté apod. najavo svou nespokojenost a vyvolávali protizidovské bouře. V Praze se opakovaly několikeré, 18. dubna a 1. května 1848 musela pražské ghetto chránit zbrojná hotovost. S nepřítelstím se Židé setkávali i v menších obcích na českém a moravském venkově, kam se nově stěhovali brzy po zrušení ghett. Některé židovské rodiny proto odcházely do Francie, Anglie a USA, a započaly tak tradici moderní židovské emigrace z Čech a Moravy.

Po roce 1848 se prudce rozešly zájmy Čechů a Němců v zemi a oba národy začaly žít v nepřítelství. „Zapomenutí je Goethův křáť, kulturní syntéza sotva započatá se rozpadá...“, odhliženo je heslo „Ost und West“, heslo kulturního mostu, heslo Goethovo i jeho nadšených učedníků v Čechách; nastal zápas zprvu o nadvládu, pak o život sám“ (Pavel Eisner). V tomto zápal se Židé ocitli proti své vůli mezi zneprátenými stranami. V dalším složitém úvoji sehrály svou roli nejvánejší momenty a tradice politické, hospodářské, kulturní a sociálně psychologické. Češi vyčítali Židům přílišnou loajalitu vůči úřadům, aniž brali v úvahu, nakolik byli na těchto úřadech závislí a nakolik se museli právem obávat

ztráty čerstvé nabývých svobod. Čeští žurnalisté vystupovali proti Židům coby nositelům němeců v kultuře, politice a ekonomice, aniž příliš brali v úvahu přičiny tohoto jevu a vážili jiné možnosti. Je pravda, že mnozí německo-židovští asimilanté (především mezi novináři a politiky) vystupovali proti české politice a neřídka se vyhranili i ostře nacionálně. Většina z rakouských Židů se však stala – zvláště po roce 1867, který byl pro ně, na rozdíl od Čechů, šťastným datem, symbolizujícím rakouskou velkomyslnost a pokrokovost – loajálními německými Rakusy povětšinou liberální náže.

Poměr Židů k Čechům měl své peripetie, avšak notoricky rozšířená představa o jejich všeobecném proněmeckém citlivu neodpovídá skutečnosti. Soudci o tom činnost přivrženců česko-židovské asimilace, vztah k českému jazyku a někdy i prosle statistické údaje. Tak kupříkladu při sčítání obyvatel roku 1900, kdy česko-německé nepřátelství vrcholilo, se přihlásilo k „české obcovací řeči“ 54 % z celkového počtu 92 745 Židů v Čechách. (Na Moravě, tradičně tihnuoci spíše k Vidni, než k Praze, byla ovšem situace jiná.)

Hlasili-li se někdo z židovských obyvatel u nás k německému jazyku jako k jazyku mateřskému, neznamenalo to tedy, že se automaticky identifikoval s německým nacionalismem. Pokud jde o Židy, bývalo často vlastně otázkou náhody, v jakém jazyce bude jejich dítě vychováno (to je i případ Franza Kafky, jehož otec pocházel, podobně jako otec bratři Langrův, z český mluvící venkovské rodiny), v očích Čechů a Němců však už volba mateřského jazyka představovala volbu jedné, či druhé nepřátelene strany. Tak se mohlo stát, že byli Židé označováni jednou za spojence Němců, jindy zas za spřísežence Slovů. Jazykové záležitosti byly mimořádně neurotickým předmětem česko-německých sporů.

Vztah židovských obyvatel k českému jazyku nebyl v minulosti nikdy odmlatý. Středověká hebrejšina, stejně jako ve středověku latina, byla jazykem liturgickým, literárním

a školním. V běžné komunikaci Židé užívali buď zvláštní dialekty, vytvořené se v průběhu středověku (jidíš, latino), nebo jazyky zemí, v nichž žili. Česky u nás znali a mluvili už ve 12. a 13. století, kdy se jazyk začal rozvíjet. Pražský rabín Abraham ben Asriel, zvaný Chláldek, byl dokonce autorem historicky prvního pokusu o českou gramatiku (Arugat habosem, hebrejšky Záhon vune, před pol. 13. století), české glosy v jeho díle a v dalších zachovaných hebrejšských rukopisech, nejen českých, ale i francouzských, mají základní význam pro studium počátků češtiny. Málčko do ví, že dva konvertovaní Židé, Čeští bratři, rodáci z českého Slezska Lukáš Helic a Mikuláš Albrecht z Kaménka (pozdější prokret filosofické fakulty pražské univerzity), participovali jako hebrejšisté – fakt jinde neuváděný – na překlada slavné Bibli kralické, díla, které tvoří záklád novodobé češtiny. Je známo, že pražští Židé užívali nejen při jednáních s úřady, ale i v běžných stycích s křesťany převážně češtiny až do Bílé Hory; ještě majestá, který jim vydal roku 1623 Ferdinand II., byl psán český. Teprve stav české společnosti, kultury a jazyka v pobělohorské době přiměl obyvatele ghett, kteří byli vždy nuceni se přizpůsobovat daným podmínkám, nahrazovat rovněž v domácím styku češtinu němčinou.

K prvnímu pokusu o sblížení Čechů a Židů v nové době došlo na počátku čtyřicátých let minulého století. Tehdy vystoupila v Praze skupina mladých německých básníků, rodáků z Čech, s programem dorozumění mezi Čechy s Němci v kulturní oblasti, který se pokoušeli prosazovat v časopisech a sbornících, prostředkujících spojení mezi literaturou německou a literaturami slovanskými. Mladí literáti byli nadšeni díly Heinricha Heina, Ludwiga Böhma a lorda Byrona, sympatizovali s úsilím autorů Mladého Německa, v jejich představách o sobodnější uspořádání společenských poměrů se odrazily i některé myšlenky českého reformního hnutí. Ve své původní tvorbě přicházeli někdy s tématy

z českých dějin" navazovali na starší tradici (Karl Egon Ebert aj.), české náminy ale zpracovávali v liberálnějším duchu. Mnozí z nich (Moritz Hartmann, Alfred Messner, Ludwig Frankl, Isidor Heller, Siegfried Kapper aj.) byli Židé, poslední jmenovaný stál u zrodu nového myšlenkového proudu v českém prostředí, jehož výsledkem byla nabídka vědomé česko-židovské asimilace.

Myšlenka na sblížení Čechů a Židů neuznikla v Praze, ale ve Vídni, kde se židovští studenti a literáti začali pod vlivem svých českých kolegů hlásit k české řeči a národnosti. V průběhu roku 1844 byla z Vídně a Prahy zahájena publicistická kampaň, kterou organizovali pražský německo-židovský novinář a politik David Kuh (1818–1878), český básník a kritik Václav Bolemr Nebeský (1818–1882) a spisovatel Siegfried Kapper. Nosná myšlenka kampaň – úryva k Čechům (resp. k Slovvanům vůbec), aby podobně jako Němci využili ve svůj prospěch duchovní potenciál obrozujícího se židovského národa – vzbudila zájem některých Čechů (své sympatie vyslovili K. Sabina, V. B. Mikovec aj.), mezi pražskými i venkovskými Židy vyvolala živý ohlas a potřebu konkrétních činů. Hnutí nakonec neuspělo a má hodnotu symbolu, tradice, na níž bylo později možno navázat. V literatuře zanechalo jen dvě významnější stopy: České listy (Praha 1846), první sbírku veršů, kterou napsal Žid v českém jazyce, a Tefloth Jsrael – Modlitby Jsraelitův (Videň 1847), první překlad hebrejských modliteb do češtiny. (Na překlada, který vznikl „z vlastenecké horlivosti několika mladých Jsraelitův v Praze“, spolupracoval pravděpodobně český básník a orientalista J. J. Kalina.)

Autorem Českých listů a zřejmě jedním z iniciátorů vydání Tefloth Jsrael je lékař, spisovatel a překladatel Siegfried Kapper, vl. jm. Izák Šalamoun Kapper (1820–1879), který patří v mnoha ohledech, především z pohledu literární historie a historie česko-židovské vzájemnosti k nejpozornějším

nejším židovským osobnostem Čech minulého století. K napsání sbírky ho inspiroval přítel V. B. Nebeský, spiritus agens hnutí a podle dobového soudu „asi první Slovvan“, který se vyslovil ve „slovanském časopise bez předsudků a laskavě o Židech“. Kapper si svůj vztah k češtině našel už v dětství prožitém v rodině Smíchovců, tehdy malé vesnici za Prahou. Brzy začal překládat: nejprve jako pravý romantik slovanské lidové písně, později „Rukopisy“, v jejich pravost věřil, Čelakouského, Jablonského, Nebeského, Mácha a další básníky. Českou literaturu propagoval také jako publicista; za posílnutí stojí, že ve studii, doprovázející jeho vlastní překlad Máchova Máje (vyšel jako vůbec první překlad této básně roku 1844 v pražském almanachu Libussa), rozpoznal epochální význam Máje pro českou literaturu a pro jazyk novodobé české poezie. Ve sbírce České listy (v oddílu nazvaném Synům kmene mého v Čechách) vyslovil Kapper myšlenky, na které navázalo česko-židovské hnutí poslední třetího století: prohlašuje se za Čecha, odmítá však, jak je po něm žádáno, vzdát se svého židovství. Východisko z „pocitu méněcennosti a opovržení ve společnosti“ (Arne Novák), tedy z pocitu společného velké části židovské asimilační literatury, nachází v úzkém sblížení s českým národem.

České listy přivítali Kapperovi přátelé, s nimiž ho spojovaly obdobné zájmy, ale nejen oni: příznivě ji recenzoval např. i o generaci starší básník a historik Jan Evazim Vocel. S jejím příkrým odsudkem však nečkané (v listopadu 1846, v České věce) vystoupil Karel Havlíček Borovský. Havlíček nevěřil v upřímnost Kapperovy touhy a potřeby přiblížit se Čechům, pokládal ho za jednoho z dalších pseudoslavenců a jeho vyznání měl za literární kláš. Odsoudil rovněž jako „excentrickou choutku“, vzniklou v romantické myslí Nebeského, myšlenku česko-židovské asimilace, která odporovala nacionalistickým představám o „rylosti“ české národnosti a kultury. Několik let nato, ve stati Emancipace Židů (Slovvan

12. 10. 1850), své přitvrdění odmítnutí asimilace korigoval a s odvolkou sobě vlastní projevil pochopení pro židovskou situaci v době, kdy „velká většina lidí proti emancipaci židů jest a jen s nelibostí nese (jejich) stejná práva“. Haulíčková kritika z roku 1846 a nepochopení dalších předních obrozenců křehce se rýsující česko-židovské sblížení těžce poškodily. Nemohly by je však samy o sobě zastavit (jako takové sblížení později nezastavil pouháivé argumentující pamflet Jana Nerudy Pro strach židovský z roku 1870), kdyby pro ně dostatečně dlouho existovaly příznivé podmínky a kdyby vyslaly síly, schopné je z obou stran podpořit.

Siegfried Kapper svůj upřímný vztah k českému osvědčoval do konce života svou prací, přesvědčen i nadále o tom, že sblížení obou národů je možné. Postupem času našel i pokračovatele. Pocházeli většinou z venkova a nebyli to literáti. Jejich jména si zaslouží být připomenuta: první „český“ robín a autor prvních českých synagogálních kázání Filip Bondy (1830–1908). První českonárodní ctitel prezident obchodní a živnostenské komory, spolumautor a financier základního a dodnes nepřekonáného pramenového díla k dějinám židovských obyvatel českých zemí, průmyslník Bohumil Bondy (1832–1907). Lékař a odborný publicista Moric Baštyř (1835–1894), docent na pražské české univerzitě. Alois Zucker (1842–1906), významný právní odborník, profesor trestního práva na pražské české univerzitě, člen České akademie. Právník Leopold Katz (1855–1927), rovněž člen Akademie, objevitel husitského Jistebnického kancionálu, velký mecenáš českého umění, zvláště malířství. August Stein (1854–1937), v mládí vychovatel v rodině F. L. Riegro, překladatel hebrejských modliteb do češtiny, úředník pražského magistrátu. Ti všichni a mnozí další stali u zrodu organizovaného česko-židovského hnutí.

První česko-židovskou organizací byl Spolek českých akademiků-židů, který založili židovští abiturienti, vycházející po

roce 1867 z českých středních škol. Mezi jeho aktivními i čestnými členy bylo mnoho později významných osobností, mj. dva ministři čs. vlády: Alfred Meissner (1871–1950) a Adolf Stránský (1855–1931), zakladatel a majitel Lidových novin. Spolek vznikl roku 1876, třicet let po vydání Českých listů a tři roky před tím, než v italské Pise zemřel Siegfried Kapper, k jehož odkazu se spolek hlásil a jehož jméno od roku 1919 nesl.

Příslušníci zakládající, buditele generace česko-židovského hnutí se pokládali za Židy jen podle konfese a česko-židovská otázka pro ně byla otázkou jazykovou, národní a kulturní asimilace. Hnutí, které vyvolali v život, mělo řadu shodných rysů s časově předcházejícím obdobným hnutím českým. Podobně jako čeští buditelé o něhož generaci před nimi, rekrutovali se i příznivci česko-židovství převážně z chudších vrstev, přicházeli do Prahy z venkova a Prahu „počešťovali“. Obrozenecký charakter měla po dlouhá desetiletí i konkrétní činnost hnutí: vydávala se český psaná židovská literatura, pořádaly se vlastenecké plesy, zábavy a přednášky, zakládaly se spolky. Nejdálejší z těchto spolků, Or Tomid (Věčné světlo), pečoval o překlady hebrejských modliteb do češtiny a tam, kde náboženský rituál dovoloval užívat jiný jazyk než hebrejštinu, nahrazoval němečinu češtinou. Významným kulturním činem bylo vydávání Kalendáře česko-židovského, který vycházel nepřetržitě v letech 1881–1938 a publikoval příspěvky mnoha i významných židovských a českých autorů. Od roku 1894 vycházely Česko-židovské listy, orgán tehdy založené Národní jednoty česko-židovské, jiným důležitým periodikem byl časopis Rozvoj, redigovaný od roku 1904 paroubickým lékařem a spisovatelem Viktorom Vohryzkem (1864–1918), předním ideologem druhé generace česko-židovských buditelů. Mnozí přívrženci hnutí se začastí zapláš česko-židovského národa o rovnoprávnost v politice, ve školství a v ekonomické sféře. Politicky se organizovali povětšinou

v mladočeské straně, odkud však v době hilsneriády hromadně vystupovali; část z nich přešla k realistické straně, která se jednala, především ústy svého vůdce T. G. Masaryka, odovážila čeli tehdejšímu otevřenému antisemitismu. Na počátku našeho století se čeští asimilanti dostali do principálních sporů se zastánci sionismu, kteří si roku 1909, rok po sionistech německých, založili v Praze svůj spolek (Theodor Herzl) a začali od roku 1914 vydávat čtrnáctideník Židovské listy pro Čechy, Moravu a Slezsko. Rozsáhlejší politikou, společenskou a publikační činností ovšem sionisté uvynuli až po první světové válce.

Takový byl tedy, zde ošem jen v nejněvšších konturách načrtnutý, stav českého židovského společenství na počátku 20. století, kdy po Siegfriedu Kapperovi, Juliu Zeyerovi a Jaroslavu Vrchlickém (u něho je židovský původ sporný), po obrozencích Karlu Fischerovi, Eduardu Ledererovi, Bohdanu Klinebergerovi, Viktoru Vohrzkovi aj. ustupuje do českého písemnictví – v porovnání s písemnictvím německým značně opožděně – první literární významná generace českých piščíků židovských autorů. Tito spisovatelé přinášeli jedno velké téma: asimilaci. Ať chtěli, či ne, museli vždy nějak vymezit svůj vztah k judaismu, k židovskému fenoménu vůbec a pokusit se o vlastní řešení existenciálních otázek, jež s sebou asimilace přinášela. Pozorným dohledem toho, nakolik se jejich postoje liší, je případ spisovatele Františka a Jiřího Langrových.

Bratři Langrové byli vychováni ve stejné rodině, vyšli ze stejných tradic, své dějství prožívali ve stejném prostředí, ale jejich životní postoje, vztah k tradici, běh života, literární dílo i mimo-literární osudy tohoto díla se značně liší. Františka Langra čtenář dobře zná. Po letech nedobrovolného mlčení byla občas hrána některá z jeho veselohr, jeho prózy jsou sporadicky vydávány, edičně bylo připomenuto i sté

vyročí jeho narození. Langrovo jméno neschází v žádném slovníku českých spisovatelů, kde se můžeme dočíst, že byl mezi dvěma světovými válkami jedním z nejznámějších evropských dramatiků, že k jeho přátelům patřily velké osobnosti domácí kultury: bratři Čapkové, Hašek, Kafka, Brod, Mahen, Kabiš, Guttfreund, Gočár, Šech, Vachal, Werich, Trnka aj., že do české kultury zasahoval i jako publicista a dramaturg. První světovou válku prožil jako lékař čs. legii v Rusku, za druhé světové války působil v Londýně jako šéf čs. armádní zdravotní služby. Do výslužky odešel v hodnosti generála, roku 1947, tedy ještě bez úřadu komunistům, byl jmenován národním umělcem. O jeho postoji k vlastní tradici se však v dostupné literatuře nikdy nedočteme.

V jeho případě (nikoli v případě mnoha jiných česko-židovských autorů) to však nepřekvapuje. Langr se sám považoval za ryze českého autora a je také tak obecně přijímán. Předpokládaná kritika nalézá i u něho některé rysy, dané snad rodovými předpoklady, kupř. „sentimentismus“ (Arne Novák), či „sentimentismus“, jemuž „ne vždy se zdarem unikne“, jak soužil Josef Tráger, podle něhož autor „syntetizuje zálibu židovského intelektu v abstraktním myšlení a schopnost židovského ducha osvobodit se z ní rozhodným činem“. Celkově je ale zdůrazňována vždy především českost Langrova díla a on sám je pokládán za „umělce upravené národního“, který podává „české, langrovsky neopakovatelné řešení světových otázek a problémů“ (Viktor Kudělka).

Židovské uvědomění bychom v Langrově díle hledali marně: ať záměrně, či z nedostatku vnitřní potřeby nepřichází ani s židovským tématem (třeba i skrytým), ani s čitelnou reflexí židovství. Takový přístup k vlastní tradici považoval svého času Pavel Eisner za nedůstojný skutečného básníka a vytýká mu uměleckou nepoctivost. Podle mardáček je pravděpodobné, že mýlil právě na Františka Langra. Bylo-li tomu tak skutečně, pak po dvaceti letech svůj úsudek změnil

a autora charakterizoval jako „prototypického spisovatele česko-židovského“, který řeší „osudový problém židovského spisovatele“ svou filiací k „berijerim“, hledáním „kořenů, duše lidové – tedy toho, co Žid v diaspoře nemá“.

Před druhou světovou válkou se František Langer k židovským záležitostem vyjadřoval jen zcela okrajově, např. v česko-židovském časopise Rozvoj (8, 1915), kde v anketě vyslovil své záporné stanovisko ke snahám organizovaného česko-židovského hnutí. On sám se plně identifikoval s českým národem a kulturou (jejímž byl významným představitelem) a k židovství měl zcela indiferentní vztah. Přiznával si to i po letech, když pátral po příčinách svého nepochopení bratrovy cesty proti proudu asimilace. Tehdy už zkušenosti z druhé světové války, z let, které ji předcházely, ale i zkušenosti s antisemitismem let poválečných, přiměly většinu asimilovaných Židů k větší toleranci vůči vlastní zapuzované tradici a vyzvaly v nich pociť nové soudržitosti. Vímě z věrohodného pramene, že se tak stalo i Františku Langrovi. A třebaže se vše odehrávalo spíše v privátní rovině a Langer nenásledoval kupříkladu Jiřho Weila a nepřeměnil nijak radikálně zdroj svých témat, tušíme, že i proto je s odstupem let laskavější a miloví o životě, dle a přesvědčení svého – tak odlišného – bratra Jiřho s úctou. Můžeme se o tom přesvědčit v pozoruhodném životopisném esejí Můj bratr Jiří, který se stal už neodmyslitelnou součástí poválečných vydání Devíti bran.

(červenec 1989, září 1996)

TOMÁŠ PĚKNÝ

(332)

Následující poznámky přináší stručné biografické údaje o užití *cađibů* a o některých předchůdcích *chasidismu*, zmíněných v Devíti branách. Literatura pojednávající o *chasidských* rabínech se mnohdy liší, a proto při srovnání s údaji v textu je možno nalézt drobné odlišnosti. U některých *cađibů* se nedochovála ani nejzákladnější data, a proto zde museli být opomenuti. Jména jsou řazena podle abecedy.

APŠIC, JOJNYSN – (1690–1764), vlastním jménem Jonatan ben Natan Nata Ejbenschitz (Ejbenschütz), talmudista, kabalista. Narodil se v Krakově, studoval v Polsku a na Moravě. Praha nebyla jeho jediným rabinským působištem – v této funkci se proslavil i v Mětách, Altoně, Wandsbecku a Hamburku. Je autorem mnoha děl, zejména z talmudského práva.

ADLER, NUSN – (1741–1800), vlastním jménem Natan ben Šimon Adler z Frankfurtu. Kabalista a stoupence *chasidismu* v Německu. ÁRON – (?–1816), vlastním jménem Áron ben Cvi z Belzu.

AŠKENAZI, JICCHAK LURIA viz Luria Aškenazi, Jicchak

BAAL-ŠEM-TOV, JISRUEL – (asi 1700–1760), hebrejsky Pán dobrého jména, vlastním jménem Jisrael ben Eliezer z Mezibože, v hebrejské literatuře známý pod akronymem Beš. Zakladatel *chasidismu*. Nezanedchal po sobě písemné dílo, jeho učení tradovali příni žáci.

BÉR Z MEZIRIČE – (1710–1772), vlastním jménem Dov Bér (Beer), nazývaný Velký Magid. Přímy žák Baal-Šem-Tova. Položil organi-

(333)

zační základy chasidismu jako mysticko-ortodoxního judaistického směru.

BÚRECH z MEZBOZU – (1757–1811), vlastním jménem Baruch ben Jechiel, vnuk Baal-Šem-Tova.

HEINICH z ALEXANDRY – (1798–1870), vlastním jménem Chanoch ben Pinchas ha-Kohen. Žák Simchy Binema z Pšišchy a Menachema Mendela z Kotska.

HERŠ ZE STRETYNY, JIDE – (?–1854), vlastním jménem Jehuda Cvi Brandwein.

HERŠELE z OSTROPOLI – (druhá polovina 18. stol.). Velmi populární osobnost chasidismu své doby, hrdina četných pověstí.

HERŠELE ZE ZIDAČOVA – (1785–1831), vlastním jménem Cvi Hirš Eichenstein, žák Jasnovidce z Lublina. Čtyři Langrem zmíněná díla vydal v letech 1834–1836.

CHAJM ZE SANZU – (1793–1876), vlastním jménem Chajim ben Arije Löw Halberstamm. Po matce potomek Chajima Cvi z Amsterdamu. V Sanzu se stal rabínem r. 1830. Podle svého díla je též zván Divré Chajim (Slova Chajimova).

CHAJM ZE ZLOČOVA, AVRUM – (1750–1816), vlastním jménem Abraham Chajim ben Gedaja. Žák Velkého Magida. Magida zločovského a Šmelka z Mikulova, s jehož rodinou byl po sňatku spřízněn.

IKRELE ZE STRELSKY – (?–1826), vlastním jménem Uri ben Pinchas, zvaný Serafin, žák Šloma z Karlina.

REB JEJBE – (1738–1798), vlastním jménem Jákob Josef (z Ostrohu).

JICCHEK z LUBJINA, JAKEV – (1745–1815), vlastním jménem Jákob Jicchak Horovic, zvaný Jasnovidce z Lublina. Žák Šmelka z Mikulova, Velkého Magida, Levho Jicchaka z Berdčeva a Elimelecha (Melecha) z Liženska.

JICCHEK ZE ZIDAČOVA, JAKEV – (?–1873). Rabínem v Zidačově byl od roku 1812.

JISMACH MOJŠE z JHELU – (1759–1841), vlastním jménem Moše ben Cvi Teitelbaum z Jhelu (Ujheľy), nazývaný též podle svého díla

Jismach Moše (Nechť se raduje Mojšů). Narodil se v Polsku, byl žákem Jasnovidce z Lublina. V Jhelu působil od roku 1808.

JISRÚEL z RUŽENU – (1797–1850), vlastním jménem Jisrael Friedmann, pravnuček Velkého Magida, zakladatel rodu sadagorských cadiků.

KALABRŽE, CHAJM VITAL viz Vital Kalabržez, Chajim

KAZATEL z KOŽNIC – (1733–1814), vlastním jménem Jisrael ben Šabetaj Habstein. Žák Velkého Magida.

REB KOPL – (?–1787), vlastním jménem Jákob Kopl ben Nehenja Fejvl. Žák Baal-Šem-Tova.

LEJB, ARN – (?–1813), jeden z cadiků v přímé linii žáků Baal-Šem-Tova.

LEJB, MOJŠE JEHUDE – (1745–1809), podle místa svého působení zvaný „ze Sasova“. Žák Velkého Magida a rabího Šmelka z Mikulova, autor četných chasidských písní.

RABÍ LEV – (1512–1609), vlastním jménem Jehuda Löw ben Becalel, zvaný též Velký či Vysoký rabi, v hebrejské literatuře známý pod akronymem Maharal mi Prag (ze spojení morenu a-a-rav Löw, hebrejsky: náš učitel a pán Löw). Jeden z nejvýznamnějších židovských náboženských myslitelů všech dob, kabalista, talmudista a pedagog. Na našem území působil v Mikulově (1553–73), a zejména v Praze. Je autorem řady děl a podle legendy i tvůrcem golema (hebrejsky nedokonany, surovina), bytosti z hlíny, poslušné jeho příkazů.

LURIA AŠKENAZI, JICCHAK – (1534–1572), zvaný Ari, případně Ari-ZAL (zkratka z prvních písmen hebrejského spojení Ha-elozi r. Jicchak zichrono Iivracha – „božský“ r. Jicchak, požehnané panátky). Kabalista, intuitivní mystik s mesianistickým zaměřením. Své učení přednášel jen ústně a nesytematicky a bránil jeho většímu šíření. Kromě jediného (komentář k začátku Zoharu) patří autorství děl připisovaných Luriově jeho žáku, rabi Chajimu Vitalovi

LUZZATTO, MOŠE CHAJM – (1707–1746), italský kabalista a básník, jeden z nejvýznamnějších myslitelů *musar* (hebrejsky etika, morálka), směru židovského náboženského myšlení, který zdůrazňuje

především mruvni hodnoty judaismu. Od roku 1743 žil ve Svate zemi, kde zemřel při morové epidemii.

MAJR, ěe – (1789-1866), vlastním jménem Jicchak Meir Rothenberg Alter, zvaný též Moudrý Rm. Rabin v Geru u Varšavy.

MAJRIČEK PŘEMYŠLANSKÝ – (asi 1780–1850/1852), zvaný též Velký nebo První. V Přemyšlanech byl rabinem od roku 1813.

MĚLECH LIŽENSKÝ – (1717–1786), vlastním jménem Elimelech Lipmann. Žák Velkého Magida. V Ližensku působil od roku 1772.

MENDEL z KOSOVA – (?–1825), vlastním jménem Menachem Mendel Žák Moše Leja ze Sasova. V Kosově byl rabinem od roku 1790.

MENDELE z RIMANOVA – (?–1815), vlastním jménem Menachem Mendel. Žák Elimelecha liženského a Šmelka z Mikulova.

MENDELE z TOMAŠOVA – (1787–1859), vlastním jménem Menchem Mendel Morgenstern, známější pod přizviskem Menachem Mendel z Kotska. Žák Jasnovidce z Lublina a Jákoba Jicchaka z Pšischy.

MOJŠE z IHELU, JISMACH – (1759–1841), vlastním jménem Moše ben Cvi Teitelbaum z Ihelu (Ujhely), nazývaný též podle svého dila Jismach Moše (Necit se raduje Mojžiš). Narodil se v Polsku, byl žákem Jasnovidce z Lublina. V Ihelu působil od roku 1808.

MOTĚLE z NECHYZU – (1752–1800), vlastním jménem Mordechaj, jeden z nejslavnějších chasidských „divotvorců“.

NAFTALI z ROPŠICE – (1760–1827), vlastním jménem Natfali Cvi Ropšicer. Žák Jasnovidce z Lublina a Elimelecha z Liženska

NACHMEN z BRASLAVY – (1772–1811), vlastním jménem Nachman ben Simcha, pravnuk Baal-Šem-Tova. Jeden z nejoriginálnějších myslitelů chasidismu, proslulý zejména svými pohádkami – složitými mystickými alegoriemi.

OHAV JISRU'EL ARTSKÝ – (1765–1825), vlastním jménem Abraham Josua Hešl, zvaný Šije Hešl z Apfy (Opotova). Žák Elimelecha liženského.

PINCHES z FRANKFORTA – (asi 1730–1805), vlastním jménem Pinches ben Cvi Hiuš ha-Levi Horovic. Bratr Šmelka z Mikulova, odpůrce židovského osvícenského proudu *maskala*.

PINCHESI z KORICE – (1726–1791), vlastním jménem Pinchas ben Abraham Aba Šapiro. Žák Baal-Šem-Tova.

SIMCHE BINEM z PŠISCHY – (1762–1827).

SVATÝ BERUČEVSKÝ – Levi Jicchak z Berdičeva (asi 1740–1809), vlastním jménem Levi Jicchak ben Meir. Byl spřízněn se Šneurem Zalmanem z Lady.

SVATÝ DĚD ZE ŠPŮLE – (1725–1812), vlastním jménem Arie Lejb, žák Pinchase (Pinchesla) z Korice.

SVATÝ KÁLEVSKÝ – (1751–1821), Jicchak Ázik Toub. Žák Elimelecha liženského a Šmelka z Mikulova. V Kálevě (nedaleko Debrecina) byl rabinem od roku 1781.

SVATÝ MEDVĚD – tak byl nazýván Dov Bér (1773–1827), syn Šneura Zalmana z Lady. Dov znamená hebrejsky medvěd.

SVATÝ ŽID – (1766–1814), vlastním jménem Jákob Jicchak ben Ašer. ŠJOIMELE z KARLINA – (1738–1792), vlastním jménem Šlomo ben Meir ha-Levi. Žák a pokračovatel Árona z Karlina a nástupce Velkého Magida.

ŠMELEK z MIKULOVA – (1726–1778), vlastním jménem Šmuel ha-Levi Horovic. Žák Velkého Magida. Narodil se v Polsku, ale proslavil se svým působením v moravském Mikulově. Napsal knihu Divre Šmuel (Samuelova slova).

ŠULEM z BELZU – (1779–1855), vlastním jménem Šalom Rokeach. Žák Velkého Magida, Magida z Kozhnic, ěrela ze Strelišky a Hešla z Opotova.

TATTELBOUM, MOJŠE – viz Jismach z Ihelu

TOUB, JICCHEK ÁZIK viz svatý Kálevský

VITAL KALABRÉZE, CHAJIM – (1543–1620), vlastním jménem Chajim ben Josef Vital Kalabréze. Kabalista, nejvýznamnější žák Luriov. Uspořádal mystický systém svého učitele v několika verzích, jež

pak shrnul v pětiřazkovém díle *Ec chajim* (Strom života), které představuje nejvýznamnější dokument luriánské kabaly.

ZALMAN Z LADY, ŠNEUR BEN BARUCH (1746–1812), zakladatel směru *chabad*, který propjoval talumduký judaismus s chasidismem. (Chabad - je slovo složené z počátečních písmen hebrejských slov chochma, moudrost, biná, intelekt a daat, vědění.) Zalmanův syn Dov Bér se usadil v Lubaviči a učinil z něho středisko chabadu.

Žiše z HANPOLE, MEŠULEM – (?–1809), vlastním jménem Mešulam Zusia. Bratr Elimelecha (Melecha) liženského, žák Velkého Magida.

Devět bran Jiří Langra vyšlo česky dosud třikrát, vždy v Praze: v Evropském literárním klubu (1937), v Československém spisovatelci (1965), v nakladatelství Odeon (1990). Vydání v Seteru je tedy čtvrté. Jeho součástí je esej Františka Langra *Můj bratr Jiří*, který přejímáme z druhého vydání prakticky beze změn (vraceme se jen k původnímu názvu eseye, opravujeme evidentní chyby a sjednocujeme psaní některých slov). Z odeonského vydání přejímáme studii Tomáše Pěkného *Trojí řeč Jiřího Mordechaje Langra*, autorem pro Seter doplněnou a aktualizovanou. Z tohoto vydání jsme přejali, upravili a doplnili také biografické údaje o chasidských světcích a některých předchůdcích chasidismu, zmíněných v *Devíti branách*.

Ediční příprava *Devíti bran* si nevyžádala nijak extrémní editorské úsilí, nicméně se tu objevily problémy, dané především povahou textu, ale i obecnější situací: nestálenou českou transkripcí hebrejských (popř. jidiš) jmen a slov a změnami pravopisu, jež přinesla poslední Pravidla.

Při redigování jsme jako základní verzi vzali text prvního vydání z r. 1937. Opravujeme tedy především evidentní chyby ve všech třech vydáních a vynechávky, které se objevily v dalších dvou vydáních, především v odeonském. Zasadili jsme však i do původního textu a pokusíme se stručně vysvětlit důvody, které nás k tomu vedly.

Jiří Langer v *Devíti branách* pracuje s různými autorskými polohami, s různými jazykovými a stylistickými rovinami a jeho próza, třebaže na pohled jednoduchá, je dosti složitou – a vyvaž-

nou – literární kompozici. Základním, jednotícím momentem jeho textu je princip živého vyprávění, který se vždy uplatňuje v několika rovinách: je tu „obsah“ vyprávění, jeho „adresát“ a vypravěč. V Langrově případě se vypravěč ocitá ve zvláštní situaci: vypráví – jako pravdu – pohádky obecnstvu, které ze zásady na pohádky nevěří. Tuto rozpolcenost autor zaznamenává i jazykovými prostředky: střídá češtinu archaizující s češtinou moderní a mistrovsky balancuje na hraně těchto dvou jejích poloh. Živá, moderní čeština se za šedesát let práce jen proměnila, a tak některá slova, jejich transkripce, vazby apod., které v době vzniku *Devíti bran* byly „moderní“, nebo alespoň působily neutrálně, jsou dnes pocíťovány jako zastaralé. Pokud by v textu zůstaly, porušily by podle našeho mínění jeho jennou vyváženost. Zásahů není mnoho, přidržujeme se tu většinou oprav, které přineslo už druhé vydání z r. 1965. Píšeme tedy např. Jeruzalém, místo Jerusalemi; opravujeme předložku s na z tam, kde si to žádá ustálený úzus apod. Dál nejdeme – zachovááme např. podobu slova filosof místo filozof; namísto tvaru konečkonců se vracíme k Langrovi: konec konců, které pocíťujeme jako příznakové, apod. Oproti předchozím dvěma vydáním se důsledně vracíme k Langrovi psaní velkých písmen na počátku některých slov (Boží, Talmud, Tóra Žid, apod.).

Poněkud razantněji zasahujeme tam, kde se v textu přepisují hebrejská či jidiš slova, jména, názvy a pojmy. I zde se držíme prvního vydání a často zachovááme transkripci v podobě, jejíž smysl vysvětluje autor v závěru úvodní kapitoly. V některých případech se však Langrova transkripce vymyká dnešnímu úzu natolik, že působí rušivě. Například tam, kde píše jidiš místo dnes běžného jidiš, kadyš m. kadiš; cadyk místo cadik; rabi místo rabí apod. jsme se proto od původního textu odchýlili ve prospěch ustálenější podoby. Tak to ostatně také odpovídá návrhu na transkripci hebrejských výrazů, jak jej před časem předložil PhDr. B. Nosek a jak byl publikován např. v knize *Judaismus od A do Z* (Sefer 1992). V podstatě podle tohoto návrhu, a tam, kde je to možné (tzn. pokud jde o věcnou informaci) přepisujeme u Langra také jména židovských autorů a názvy jejich děl. V doprovodných textech se vždy přidržujeme novější transkripce.

TP

(340)

OBSAH

Můj bratr Jiří
(František Langer)
(7)

DEVĚT BRAN
Chasidů tajemství

PŘÍCHOD
Pražský mládenec mezi chasidy
(33)

BRÁNA PRVNÍ
Koruny páné démant nejdražší
svatý reb Šulem z Belzu
(61)

BRÁNA DRUHÁ
Děťátko Boží rozmlíle
svatý Majritiček přemýšlivý
(87)

BRÁNA TŘETÍ
Srdci našich potěšení
svatý reb Naftál z Ropšice
(99)

(341)

BRÁNA ČTVRTÁ

*Ohnivý lev nebeské Akademie
svatý hrděček Serafin ze Strelstky
(těž svatý reb Jide Herš ze Streleny)*
(113)

BRÁNA PÁTÁ

*Dua zlaté pozouny kurn andělského
svatý reb reb Mešilem Žiše z Hanipole
a svatý reb reb Mělech ližensky*
(143)

BRÁNA ŠESTÁ

*Tajemní Blíženci
svatý reb reb Šmelke z Mikulova
a svatý reb reb Pinches z Frankforta*
(169)

BRÁNA SEDMÁ

*Tři vysoké tamaryšky na té širé pláni
svatý jismach Moše z lhelu
a svatý Ojhau jistrůl apistky
jakož i svatý Káleovský*
(189)

BRÁNA OSMÁ

*Mystické zrcadlo skvoucí
svatý reb Jákeu jicček Jasnovidec z Lublina
(taktěž svatý Divré Chájim ze Sanzu)*
(207)

BRÁNA DEVÁTÁ

*Mozek Moudrosti a Velikosti velmi tajemný
svatý reb Pinchesl z Korice
(aj, ti svatí ze Slavuty)*
(227)

(342)

K TOMU PŘIDÁVKEM

*Zlato a stříbro a všechno to drahé kamení Kotsku
(to je to město moudrosti)
aneb svatý reb Moše Jide Leib ze Sasora
reb Simche Binem z Pšichy*

Svatý Žid

Mendele z Kotsku

jakož i ten moudrý Rim z té Góry Kalwaryje
(251)

Troji řeč

Jiřího Mordechaje Langra

(Tomaš Pěkný)

(297)

Poznámky

(333)

Ediční poznámka

(339)

(343)